

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

Жаркова І.О.

ДИПЛОМНА РОБОТА МАГІСТРА

2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В. ДАЛЯ

(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

Пояснювальна записка

до дипломної роботи магістра на тему

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

Удосконалення регіональної інвестиційної політики

Виконав: здобувач(ка) гр. ПУ-21азм

напряму підготовки (спеціальності)

281 Публічне управління та

адміністрування

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Жаркова І.О.

(прізвище та ініціали)

І.О. Жаркова

(підпис)

Керівник Моргачов І.В.

(прізвище та ініціали)

І.В. Моргачов

(підпис)

Рецензент Маслош О.В.

(прізвище та ініціали)

О.В. Маслош

Зав. кафедри публічного управління,

менеджменту та маркетингу

О.О. Хандій

Хандій О.О.

2022

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.ДАЛЯ

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет економіки і управління
Кафедра публічного управління, менеджменту та маркетингу
Освітній рівень магістр
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Спеціалізація _____
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри публічного управління,
менеджменту та маркетингу

д.е.н., проф. Хандій О.О.

«20» вересня _____ 2022 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Жаркова Ірина Олексіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Удосконалення регіональної інвестиційної політики
керівник роботи Моргачов І.В., д.е.н., професор
затверджені наказом вищого навчального закладу від «20 » вересня 2022 р. № 128/01

2. Строк подання студентом роботи 09 листопада 2022 року

3. Вихідні дані до роботи: загальна характеристика закладів публічної влади, які здійснюють реалізацію регіональної інвестиційної політики; статистико-аналітична інформація щодо стану та результативності реалізації регіональної інвестиційної політики; показники стану та механізмів регулювання інвестиційних процесів в регіонах; матеріали щодо чинників, які впливають на механізми регулювання регіональних інвестиційних процесів; нормативно-правова база, теоретичні та методичні джерела за темою дослідження.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) аналіз теоретичних аспектів реалізації регіональної інвестиційної політики; загальний аналіз регулювання регіональних інвестиційних процесів в Україні; оцінка реалізації регіональної інвестиційної політики; дослідження результативності та проблем механізму регулювання регіональних інвестиційних процесів; уточнення напрямів вдосконалення механізму регулювання регіональних інвестиційних процесів; конкретизація методичних засад вдосконалення механізму регулювання регіональних інвестиційних процесів та регіональної інвестиційної політики; уточнення стратегічних та організаційних заходів вдосконалення механізму регулювання регіональних інвестиційних процесів; оцінка впливу запропонованих заходів на регіональну економіку.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) результати теоретичних та методичних досліджень за темою роботи; техніко-економічні показники регулювання регіональних інвестиційних процесів; результати дослідження чинників, що впливають на результативність реалізації регіональної інвестиційної політики; засоби і напрями вдосконалення механізму регулювання регіональних інвестиційних процесів та регіональної інвестиційної політики; результати обґрунтування доцільності реалізації запропонованих заходів; планові показники за умов реалізації пропозицій.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 20.09.2022р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Затвердження та надання теми роботи	вересень 2022 р.	
2	Обґрунтування актуальності теми роботи	вересень 2022 р.	
3	Робота з бібліографічними джерелами, підготовка матеріалів для написання першого розділу роботи	вересень 2022 р.	
4	Надання матеріалів по першому розділу роботи	жовтень 2022 р.	
5	Збір інформації для написання другого розділу роботи	жовтень 2021 р.	
6	Надання матеріалів по другому розділу роботи	жовтень 2022 р.	
7	Підготовка матеріалів та написання третього розділу роботи	листопад 2022 р.	
8	Надання матеріалів по третьому розділу роботи	листопад 2022 р.	
9	Написання висновків, заключне оформлення роботи та демонстраційних матеріалів	листопад 2022 р.	
10	Підготовка доповіді до захисту роботи	листопад 2022 р.	

Студент

В.О. Жаркова

(підпис)

В.О. Жаркова

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

І.В. Моргачов

(підпис)

І.В. Моргачов

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Текст стор. 127, табл. 14, рис. 14.

Регіональна інвестиційна політика, територія, регулювання, методи, публічне управління та адміністрування, інвестиційні процеси, інвестиційна діяльність, механізм, аналіз, чинник, удосконалення, регіон.

Об'єктом дослідження є процес реалізації регіональної інвестиційної політики. Предметом дослідження - теоретико-методичні положення та практичні питання удосконалення регіональної інвестиційної політики. Мета роботи полягає в комплексному дослідженні реалізації регіональної інвестиційної політики та розробка практичних заходів її удосконалення. Розглянуто теоретичні аспекти реалізації регіональної інвестиційної політики. Зокрема уточнено її сутність, інструменти й принципи реалізації, об'єкти та чинники впливу. Уточнено класифікацію інвестицій та суб'єктів інвестування. Визначено механізми залучення інвестицій в регіони та особливості регіонального інвестиційного процесу. Здійснено аналіз реалізації регіональної інвестиційної політики та досліджено діючі механізми її здійснення. Проведено загальний аналіз регіонального інвестиційного розвитку регіонів та оцінено регулювання інвестиційних процесів в регіонах. Визначено актуальні напрями удосконалення регіональної інвестиційної політики, які базуються на передовому закордонному досвіді інтенсифікації регіональної інвестиційної активності. Визначено групи, що входять до програми підтримки регіональної інвестиційної політики. Запропоновано практичні заходи удосконалення адміністрування регіональної інвестиційної політики. Запропоновано систематизацію методів адміністрування та вдосконалення адміністративного супроводження функціонування організації. Обгрунтовано застосування засад системи оцінювання регіональних цільових програм.

ЗМІСТ

с.

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	9
1.1. Сутність регіональної інвестиційної політики.....	9
1.2. Чинники інвестиційного розвитку регіону.....	21
1.3. Об'єкти регулювання регіональної інвестиційної політики та інструменти її реалізації.....	31
Висновки до розділу.....	47
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ	50
2.1. Загальний аналіз регіонального інвестиційного розвитку в Одеській області	50
2.2. Оцінка регулювання інвестиційних процесів в регіонах.....	62
2.3. Дослідження механізмів реалізації регіональної інвестиційної політики... ..	72
Висновки до розділу.....	85
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	88
3.1. Напрями удосконалення регіональної інвестиційної політики.....	88
3.2. Удосконалення адміністрування регіональної інвестиційної політики.....	96
3.3. Удосконалення засад системи оцінювання регіональних цільових програм	103
Висновки до розділу.....	115
ВИСНОВКИ	117
ЛІТЕРАТУРА	121

ВСТУП

Трансформації, що відбувалися в економіці та системі державного управління регіонами країни за роки незалежності, призвели до низки негативних наслідків у сфері регіонального розвитку. Перш за все, це збільшення питомої ваги депресивних регіонів з 24 % до 60 %, зменшення валового регіонального продукту на душу населення (менше 70 % від рівня 1991 року), формування неефективної системи управління регіональним розвитком, погіршення інвестиційної привабливості регіонів, зростання складності процедури залучення інвестицій у регіональний розвиток.

Для досягнення основних цілей Державної стратегії інвестиційного регіонального розвитку на період до 2020 р. (зменшення диференціації регіонів за рівнем економічного розвитку, реформування системи державного управління регіональним розвитком, підвищення конкурентоспроможності регіонів) вкрай важливим є стимулювання інвестицій в економічний розвиток регіонів країни та підвищення ефективності їх використання. Інвестиційні інструменти реалізації стратегії (угоди щодо регіонального розвитку, державні програми подолання депресивності окремих територій, державні програми розвитку транскордонного співробітництва, державні цільові програми в окремих сферах соціально-економічного розвитку, державні цільові програми розвитку окремих територій та інші) не стали комплексною дієвою системою, не завжди використовуються, а нормативно-правове забезпечення не відповідає європейським стандартам. Усе це потребує чіткого обґрунтування науково-методичних підходів і рекомендацій щодо формування комплексного механізму державного управління інвестиціями в регіональний розвиток.

Об'єктом дослідження є процес реалізації регіональної інвестиційної політики.

Предметом дослідження - теоретико-методичні положення та практичні питання удосконалення регіональної інвестиційної політики.

Мета роботи полягає в комплексному дослідженні реалізації регіональної інвестиційної політики та розробка практичних заходів її удосконалення.

Для досягнення цієї мети виконано такі завдання:

- розглянуто теоретичні питання реалізації та удосконалення регіональної інвестиційної політики;
- уточнено сутність основних понять, інвестиційних процесів, їхня роль та чинники впливу на інвестиційний розвиток регіону;
- здійснено комплексний аналіз реалізації регіональної інвестиційної політики;
- досліджено проблеми та механізми реалізації регіональної інвестиційної політики, основні чинники впливу;
- обґрунтовано необхідність пропозицій удосконалення реалізації регіональної інвестиційної політики;
- запропоновано практичні заходи удосконалення регіональної інвестиційної політики.

Інформаційною базою роботи є звітно-статистичні дані державних установ, обласних адміністрацій, органів публічної влади та результати власних досліджень. Робота виконана на основі власних проведених досліджень, критичного огляду вітчизняної та зарубіжної літератури з проблем регулювання інвестиційного розвитку регіону. В роботі використано загальнонаукові методи дослідження: абстракція, аналіз, дедукція, синтез та узагальнення.

До елементів наукової новизни роботи слід віднести напрями удосконалення регіональної інвестиційної політики. Практичне значення роботи полягає у висвітленні основних чинників, які впливають на реалізацію регіональної інвестиційної політики.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Сутність регіональної інвестиційної політики

Регіональна інвестиційна політика являє собою своєрідним механізмом системного управління процесами інвестиційного розвитку територій регіонів. Однак спочатку розглянемо сутність понять «територія» і «регіон».

Формування нової наукової парадигми розвитку світової економіки вимагає вдосконалення розвинутого методологічного апарату на основі системної методології економічного розвитку, адаптованого до умов України.

На шляху економічних перетворень перед Україною все глибше виникають питання регіональної політики, визначеної як набір заходів, мета яких полягає в наданні суттєвої динаміки регіональному соціально-економічному розвитку, залучаючи потенційні ресурси регіонів в економічний оборот у більшому обсязі і більш ширше використовуючи територіальний поділ і співпрацю шляхом розширення повноважень і підвищення відповідальності місцевих виконавчих органів влади і місцевих органів самоврядування у вирішенні поточних проблем територій та проблем, які можуть виникнути в подальшому.

Термін «регіон» походить від латинського слова «regio», що в перекладі на українську мову означає «країна», «край», «область». У ст. 1 Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів» зазначено, що регіон – це територія" [41]. Очевидно, наведене визначення обмежене, тому що не розкриває суті такого складного за структурою і функціями поняття.

У рамках даної праці термінологічне упорядкування терміна «регіон» здійснюється з точки зору економічної та пов'язаних з нею наук, тобто як економічної категорії.

У рамках системного підходу виділяють різні пріоритетні складові регіону, а саме:

1. територіальну: регіон - «це складна територіальна суспільна система, є відносно самостійним ланкою адміністративно-територіального устрою України»

або «є частиною суспільної системи, системоутворюючим фактором якої виступає територія»;

2. господарську: регіон - це «підсистема національної економіки», тому що «головною визначальною складовою регіональної системи виступає господарська діяльність, що здійснюється в його межах»;

3. відтворювальну: регіон - це «відносно самостійна частина соціально-економічного комплексу країни із закінченим циклом відтворення і специфічними особливостями протікання соціальних і економічних процесів», так як в регіоні «здійснюються повні цикли відтворення населення і природних ресурсів, основних і оборотних фондів, частини національного багатства, грошового обігу, відносин з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання продукції», тобто в його рамках «здійснюється весь процес відтворення сукупного суспільного продукту».

Державні службовці визначають регіон як об'єкт управління, а саме: територію, яка має певний адміністративний статус і займає проміжну позицію між центральним урядом і місцевим самоврядуванням. Таке тлумачення терміна «регіон» відображено в нормативно-правових актах України [74; 79]. Тому закономірним є виділення організаційно-управлінського підходу, де простежується державно-управлінська спрямованість за визначенням категорії «регіон».

Поняття «регіональний розвиток» зазвичай стосується відмінностей у характеристиках зростання для різних регіонів країни. В Україні проблеми регіонального розвитку в основному виникають у формі питань, що стосуються нерівномірного розподілу доходів між регіонами; відмінностей у темпах зростання і рівень безробіття, а також відмінності поширення бідності, соціальних показників і соціальної напруги. З огляду на економічну, соціальну і політичну історію України, питання регіонального розвитку виходять на перший план, оскільки цілі галузі промисловості і райони економічної діяльності виявилися нежиттєздатними під час переходу до ринкової системи.

Що стосується питання: чи існує взаємозв'язок між категоріями «зростання» і «розвиток», то загальновизнаною головною метою державного управління на рівні регіону є розвиток, а не зростання. У рамках регіональних теорій і при практичній реалізації заходів регіональної політики мова йде виключно про економічне зростання, а не економічний розвиток. Пояснити це можна в такий спосіб:

- економічне зростання на противагу розвитку піддається кількісній оцінці, тому його зручно використовувати в дослідженнях і на практиці;
- у межах країни сенс вести розмову про регіональні диспропорції в темпах економічного зростання, а не розвитку;
- деякі дослідники під ростом розуміють розвиток, але це різні речі: рости значить збільшуватися в розмірах, в обсягах, а розвиток – це специфічний процес змін, результатом якого є виникнення якісно нового.

Відповідно до розробленої концепції, обґрунтуємо наш вибір механізму реалізації державної політики розвитку внутрішнього ринку інноваційних продуктів. Для цього необхідно проаналізувати наукові підходи до визначення власне поняття «механізм» і класифікувати види механізмів в економіці, починаючи з поняття «економічний механізм» (табл.1.1) і типів економічних механізмів.

Таким чином, можна констатувати, що найбільш доцільно, для досягнення мети нашого дослідження це побудова концепції такого механізму на основі системного поєднання інформаційного і процесного підходів. Крім того, з огляду на необхідність узгодження інтересів усіх суб'єктів ринку інноваційних товарів, впливає із власне його визначення, доцільно вибирати створення комплексного механізму, який буде включати, як механізм управління та інструмент впливу, так і механізм взаємодії, як інструмент взаємодії всіх суб'єктів і об'єктів ринку.

Наукові підходи до визначення поняття «економічний механізм»

Назва наукового підходу і основні представники	Сутність визначення
Механістичний підхід	Послідовність станів, процесів, що визначають будь-яку дію, явище; внутрішній устрій, система, яка визначає порядок будь-якого виду діяльності
Функціональний підхід	Визначення економічного механізму базується на обліку типу економічних відносин і форм організації праці
Інформаційний підхід	Економічний механізм – це комунікаційна система, в якій учасники обмінюються повідомленнями один з одним і центром, дозволяє сформувати економічний результат.
Процесний підхід	Механізм є ресурсне забезпечення процесу, його матеріальна частина і включає сукупність взаємопов'язаних елементів, «налаштованих» на виконання функції процесу; Механізм – це сукупність ресурсів економічного процесу і способів їх поєднання

Принципами побудови механізму повинні бути:

- принцип адаптивності: механізм повинен швидко реагувати на зміни зовнішніх і внутрішніх факторів;
- принцип цілісності: механізм повинен мати стійкі, довготривалі зв'язки, які можуть витримувати зовнішні і внутрішні навантаження;
- принцип самоорганізації: забезпечення можливості всім суб'єктам вибирати і поєднувати напрямки, форми взаємодії, методи вирішення задач;
- принцип захисту власності: будь-яка власність всіх суб'єктів ринку, особливо інтелектуальна, повинна бути захищена;
- принцип захисту інвестицій: інвестиції в наукові дослідження,
- технологічне підприємництво і т. д. всіх суб'єктів ринку повинні бути захищені;
- принцип технологічності: елементи механізму та їх взаємозв'язку повинні бути побудованими на інноваційно-інформаційній основі;
- проєктний принцип: декомпозиція цілей і їх досягнення в рамках проєктів (у тому числі – національних, регіональних, галузевих і т. д.);
- принцип узгодження інтересів: алгоритм дій суб'єктів ринку повинна передбачати досягнення узгодження і реалізації інтересів;

- принцип бюджетної ефективності: необхідно уникнути низької ефективності бюджетних витрат (тобто поточного недофінансування державних цільових і бюджетних програм, що робить прогнозованим їх бюджетування і реалізацію, порушення принципу пріоритетності фінансування бюджетних програм у результаті лобіювання інтересів окремих міністерств і відомств; розмитості формулювання цілей у бюджетних програмах, що унеможливорює визначення критерію їх ефективності; імітації показників результативності, коли в якості індикаторами вибираються такі показники, які можуть бути легко досягнуті, але при цьому вони не несуть ніякого економічного сенсу).

Механізм реалізації можемо уявити як цілісну систему, яка складається з:

1. об'єкта як сфери інтересів суб'єктів ринку, яка коригується в результаті дій центру, спрямованих на узгодження їх інтересів і підвищення ефективності функціонування ринку;
2. центру, визначає основні правила гри, а також організовує і / або контролює виконання правил, розроблених суб'єктами на основі врахування інтересів усіх сторін;
3. алгоритму, як сукупності дій суб'єктів, спрямованих на досягнення узгодження і реалізації інтересів;
4. бажаних результатів, як опису бажаного стану, отриманого в результаті дії механізму;
5. факторів (зовнішніх чи внутрішніх), які впливають на роботу механізму (позитивно або негативно);
6. припущень, тобто обмежень ресурсів, які обумовлюють досягнення мети механізму;
7. елементів, які забезпечують активний зворотний зв'язок суб'єктів і центру.

Зовнішні фактори, що впливають на роботу механізму, доцільно визначити як:

- фактор невизначеності, пов'язаний з турбулентними процесами у світовій та українській економіці;

- головний чинник соціального середовища: чисельність і структурний склад населення, рівень освіти та охорони здоров'я;

- фактор регуляторного середовища: законодавче регулювання підприємницької діяльності, підвищення вимог із боку державних установ, антимонопольна, фінансова і митна політика; участь держави у виробництві і реалізації продукту; патентно-ліцензійна політика; соціальна політика; політика в галузі безпеки. Раптові зміни в політичній ситуації в країні можуть привести до зміни умов господарювання, підвищення ресурсних витрат, втрати прибутку тощо;

- фактор економічного середовища: рівень, динаміка і структура валового внутрішнього продукту (ВВП) рівень, джерела і розподіл національного доходу; тенденції економічного зростання (або падіння) рівень та темпи інфляції, тенденції розвитку окремих галузей; попит і пропозиція на ринках; платоспроможність контрагентів, рівень і динаміка цін; безробіття і коливання курсу національної валюти щодо валют інших держав, система оподаткування та кредитування тощо. Рівень економічного розвитку країни визначає умови функціонування її ринків.

Основним внутрішнім фактором, який впливає на роботу механізму - є наявність (або відсутність) науково-технічної інфраструктури, яка складається з таких частин:

- нормативно-правова;

- законодавча і нормативно-правова база, що забезпечує функціонування всієї наукової інфраструктури в комплексі; законодавча і нормативно-правова база, що забезпечує функціонування механізму державно-приватного партнерства, законодавча і нормативно-правова база, що забезпечує охорону прав інтелектуальної власності;

- організаційна: державна система планування і прийняття рішень у галузі науки і техніки; державні виконавчі органи, що забезпечують реалізацію прийнятих рішень у галузі науки і координацію роботи дослідних установ різної

відомчої приналежності; організаційна структура державних і приватних дослідницьких установ;

- фінансова: законодавчо закріплена система державного фінансування наукових досліджень фундаментального і прикладного характеру всіх рівнів через відповідні міністерства і відомства (базове фінансування) система прийому заявок на фінансування наукових досліджень із державних фондів; система конкурсного цільового фінансування створення нових об'єктів наукової інфраструктури; грантова система фінансової підтримки молодих учених, провідних учених, провідних наукових шкіл і наукових колективів; система державного стимулювання приватних інвестицій у наукові дослідження;

- виробничо-технологічна: індустриальні парки на базі збиткових промислових підприємств; технопарки; інноваційно-технологічні центри; центри трансферу технологій;

- інформаційна: система державних реферованих наукових видань; державна система науково-технічної інформації; міжнародна експертиза проектів і ходу їх виконання в галузі фундаментальних досліджень; державна система забезпечення прав інтелектуальної власності на результати науково-технічної діяльності; приватні і державні медіа-продукти для висвітлення розвитку технологічного підприємництва в країні та світі;

- експертно-консалтингова: організації, що забезпечують проведення оцінок і аудиту технологічних проектів (due diligence).

Поява нових можливостей розвитку регіонів за рахунок введення механізму системного управління при всій різноманітності форм і методів, які застосовують органи управління в системах регіону, буде залежати від узгодження цілей і принципів розвитку, застосування узгодженого планування, організації та інституціоналізації технологій прийняття стратегічних і поточних управлінських рішень.

Уніфікованість механізму наближає ідеологію суспільства до необхідності і можливості сталого, збалансованого розвитку, мотивує до застосування єдиного підходу до вибору спільних шляхів і проектів процесів розвитку і їх

інституційного та організаційного забезпечення. При цьому, формуються обов'язки, норми, принципи і правила, яких слід дотримуватися на територіях регіону, влада, суспільство, різні організаційні форми існування суб'єктів господарювання та окремі громадяни.

Успішному використанню механізму системного управління сприятиме його документальне оформлення на кшталт «Паспорт механізму системного управління процесами сталого, збалансованого розвитку територій регіону». У цьому документі доцільно зафіксувати параметри і характеристики, мета механізму системного управління, складові, задачі, предмет управління, інформацію для використання (вхідну, вихідну), функції та сфери застосування, порядок і алгоритм використання, модель взаємодії та зв'язку між складовими механізму, нормативи, норми і обмеження дії, форми організації взаємодії виконавців, критерії оцінки результату дії, очікувані результати застосування. Наявність такого документа дозволить органам влади, суб'єктами господарювання та жителям отримати повне уявлення про зміст можливих дій по збереженню досягнутого і нарощування майбутнього розвитку, сприятиме скороченню часу на узгодження спільних цілей, надання та обліку пропозицій, вибір ефективних методів вирішення завдань і спільної взаємодії.

Підсумовуючи зазначимо, що формування і використання механізму системного управління процесами інвестиційного розвитку територій регіонів є запорукою становлення інноваційного стратегічного мислення, оволодіння суспільством ноосферної концепції розвитку системи «природа – суспільство – людина» і розуміння необхідності забезпечення власного розвитку в гармонії з природою.

Запропонований підхід, а також методологічний засіб формування і побудови механізму системного управління та його впливу на процеси розвитку територій важливі методологічного інструментарію управління, використання яких дозволить сформувати і підтримувати стійкі тенденції та збалансованість розвитку економічної, соціальної, екологічної та загальнолюдської систем регіонів, отримувати відповідні суспільні вигоди. Наявність такого механізму

прискорить отримання керівниками повного уявлення про зміст управління і необхідні передумови забезпечення ефективного перебігу процесів розвитку і управлінських дій.

Втім, сьогодні актуальним є дослідження інституційного забезпечення наявних організаційних структур, форм, схем і методів процесів життєдіяльності та розвитку з метою їх модернізації та ідентифікації для вирішення сучасних завдань і викликів зовнішнього і внутрішнього середовища, зменшення «розривів» у розвитку складових регіону і протидії небажаним змінам.

Ефективний розвиток і функціонування регіонів значною мірою залежить не тільки від наявних ними всіх видів ресурсів – виробничих, трудових, фінансових, природних, інноваційних, а й від їх раціонального використання, проведення обґрунтованої інвестиційної політики. Остання повинна включати в себе управління розподілом інвестиційних ресурсів регіону для отримання максимально можливого результату від інвестиційного потенціалу регіону.

Слід зауважити, що в цілому інвестиційна політика – це основний елемент економічної політики, що проводиться державою і господарюючими суб'єктами з встановленням структури і масштабів інвестицій, напрямків їх використання, джерел отримання з урахуванням необхідності вирішення соціально-економічних завдань.

Дослідники, практики, керівники підкреслюють, що регіональна інвестиційна політика досі перебуває в стадії формування з точки зору однозначності її визначення сутності, механізму, формування, реалізації. На наш погляд, мають місце визначення сутності у вузькому і більш широкому розумінні. Прикладом більш повного визначення цього поняття є таке: «Регіональна інвестиційна політика є системою цільових орієнтирів, інститутів, механізмів і інструментів, що визначають напрямок інвестицій і прийняття інвестиційних рішень, які в умовах ринкових відносин спрямовані на забезпечення цілеспрямованого екологічного, соціального і економічного розвитку регіонів і їх внутрішніх господарюючих суб'єктів у режимі розширеного відтворення, за умови підвищення частки приватних і зовнішніх інвестицій, а також коштів

акціонерних накопичень в їх загальнодержавному об'єкті». Це – занадто широке трактування цього поняття, що включає в себе мету і завдання інвестиційної політики.

Є і більш лаконічні формулювання даного поняття: «Під регіональною інвестиційною політикою слід розуміти систему заходів і механізм їх реалізації, спрямованих на стимулювання інвестиційної активності і формування сприятливого інвестиційного клімату регіону». На нашу думку, найбільш підходящим варіантом визначення сутності даної категорії може бути прийнятий такий:

регіональна інвестиційна політика – це комплекс заходів з регулювання і стимулювання інвестиційної діяльності в регіоні і механізм їх реалізації з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону;

регіональна інвестиційна політика розробляється і реалізується взаємодією державних органів влади федерального і регіонального рівня, а також органів місцевого самоврядування.

Інвестиційна політика регіону – це також комплекс систематично прийнятих органами влади рішень щодо напрямків, форм і методів розвитку інвестиційних процесів у регіоні в рамках загальної стратегії регіонального соціально-економічного розвитку.

Інвестиційна політика в кожному регіоні має свої особливості, які обумовлені такими факторами:

- загальною стратегією соціально-економічного розвитку, що проводиться в регіоні;
- величиною наявного ресурсного потенціалу;
- географічним розташуванням;
- інвестиційним кліматом регіону та ін.

Комплексну інформацію для розробки і своєчасного корегування інвестиційної політики регіонів можна отримати в результаті проведення дослідження інвестиційного клімату даної території щодо інших регіонів РФ, вивчення тенденцій зміни окремих складових інвестиційної привабливості. Стан

клімату інвестицій у регіоні є одночасно індикатором успішності проведеної там інвестиційної політики.

Основними завданнями інвестиційної політики в регіоні є створення інфраструктури інвестиційного ринку; визначення пріоритетних напрямків вкладення інвестицій; створення умов для залучення позабюджетних джерел фінансування інвестицій; забезпечення інтеграції регіонального інвестиційного ринку з міжнародним ринком інвестиційних ресурсів.

Важливу роль у піднесенні економіки регіону і підвищенні ефективності виробництва грає галузева інвестиційна політика, що розробляється на рівні окремих міжгалузевих комплексів і галузей економіки. Завдання галузевої інвестиційної політики – вибір і інвестиційна підтримка пріоритетних галузей господарства.

Регіональна інвестиційна політика формується відповідно до такими принципів: цілеспрямованість, обґрунтованість, цілісність, пріоритетність, ресурсна збалансованість, вертикальна і горизонтальна збалансованість інтересів, гнучкість, послідовність, правова сталість, результативність.

Розроблена і прийнята інвестиційна політика може бути здійснена тільки з урахуванням чіткого механізму її реалізації, який повинен включати:

1. розробку концепції інвестиційної політики, вибір стратегічних орієнтирів і пріоритетів розвитку інвестиційної сфери, а також інструментів регулювання;
2. створення необхідної нормативно-правової бази для функціонування інвестиційного ринку;
3. визначення повноважень і порядку взаємодії органів управління у сфері регулювання інвестицій;
4. формування інфраструктури інвестиційного ринку;
5. здійснення контролю реалізації інвестиційної політики.

Інвестиційна політика в регіоні може бути реалізована безпосередньо, якщо мова йде про розподіл бюджетних коштів, що знаходяться під контролем і в розпорядженні адміністрації, і опосередковано, коли потрібно направити в певне

русло позабюджетні інвестиції, які адміністрація не контролює, але може за допомогою особливих прийомів і дій домогтися бажаного їх використання.

Схематично інвестиційну політику можна представити як певну сукупність реалізованих можливостей і їх подальших результатів.

Згідно з представленою схемою інвестицій, тобто наявні можливості інвестування і наступні інвестиційні потоки в цілому складаються з:

- ☐ бюджетних коштів;
- ☐ позабюджетних коштів:
- ☐ власного капіталу;
- ☐ залученого (позикового) капіталу;
- ☐ іноземного капіталу;
- ☐ спонсорських пожертвувань.

Кожен інвестиційний потік переходить в інвестиційний процес, що реалізується за заздалегідь встановлених напрямках, які визначаються, виходячи з розробленої концепції розвитку регіону, що враховує необхідну перспективу формування його виробничої структури та інфраструктури, а також можливий ідеал життєвого стану, до якого слід прагнути.

Відповідно до прийнятої концепції розвитку регіону інвестиції можуть використовуватися таким чином: по галузях економіки, які необхідно розвивати; за типами відтворення підприємств; по відстаючих у своєму розвитку районах і адміністративних одиницях; по виробничих результатах (наукові дослідження, освоєння виробництва нових моделей продукції, підвищення її якості, економія виробничих ресурсів, підвищення продуктивності праці та ін.); за термінами окупності та рівнем ефективності інвестицій (окупність короткострокова, середньострокова і довгострокова).

Вибір напрямку використання інвестицій і їх реалізація завершується визначенням ефективності цих інвестицій. Вона розглядається з позицій отримання конкретного економічного ефекту, соціального ефекту, що є наслідком ефекту економічного і становить його певну частку, і бюджетного ефекту. Всі три складові загального ефекту створюють конкретні умови для розвитку регіону і за

допомогою зворотного зв'язку підвищують на новому тимчасовому і виробничому витку його інвестиційні можливості.

Питання про те, в якому напрямку використовувати інвестиції, повинен вирішуватися на основі прийнятої концепції розвитку регіону. У рамках концепції необхідно вказати такі ключові пункти:

- ☐ вибір пріоритетних напрямків;
- ☐ способи розподілу інвестиційних ресурсів (по галузях економіки, по районам або адміністративних одиницях, за типами відтворення, по виробничих результатах, за термінами окупності витрат).

Від відповіді на ці питання залежать темпи розвитку регіону, стан працюючих, зайнятість населення і його життєвий рівень.

Безумовно, до реалізації повинні прийматися проекти з найвищою ефективністю. Це означає, що відбір проектів для інвестування повинен бути орієнтований на досягнення кращих виробничих (включаючи, зрозуміло, економіку і фінанси) результатів; остаточний відбір з виділених кращих проектів за цією ознакою ведеться за показником терміну окупності витрат. І такий підхід повинен бути зведений у ранг принципу регіонального інвестування.

Реалізувати цей принцип на практиці можна лише через розподіл вільних інвестиційних ресурсів на основі конкурсного відбору проектів, призначених для реалізації в рамках даного регіону.

1.2. Чинники інвестиційного розвитку регіону

Важливим чинником регіонального інвестиційного розвитку є інвестиційний потенціал регіону.

Інвестиційний потенціал в регіональній економічній політиці охоплює всі складові суспільного виробництва. Однак першочергова увага приділяється трансформації відносин власності й підприємництва, інвестиціям та структурно-інноваційній перебудові галузей матеріального виробництва, соціального

розвитку й ринку праці, фінансового ринку та грошового обігу, зовнішньоекономічної діяльності.

Ці питання формують основний зміст трансформаційних процесів в регіональній економіці. Водночас, з огляду на особливі умови реформування, інвестиційний потенціал в регіональній економічній політиці повинен мати багатоцільовий характер, тобто поєднувати в межах комплексу здійснюваних державою різнопланових заходів, спрямованих на досягнення протилежних цілей, динамічну збалансованість заходів, прогнозування результатів і своєчасне коригування впливу з метою усунення негативних наслідків.

Інвестиційне забезпечення є одним із пріоритетних завдань державної політики будь-якої країни. Воно, насамперед, залежить від ефективності функціонування виробничих галузей країни, за рахунок яких відбувається формування виробничого потенціалу в державі та забезпечення сталого економічного зростання. Від обсягів виробництва промислових і продовольчих товарів, їх асортименту, якості та ціни залежить не лише рівень життя населення, але й його фізичне виживання, стан здоров'я.

Розробка механізмів інвестиційного потенціалу в регіональній економічній політиці має включати систему методологічних принципів, що відображають певні закономірності її розвитку. Процес інвестування ґрунтується на низці принципів, дотримання яких є необхідною передумовою ефективності інвестицій. Базові принципи інвестування сформульовані Л.Дж. Гітманом і М.Д. Джонком. Комбінаторність їх застосування в різних галузях економіки дає можливість одержати максимальний ефект від вибору напрямів інвестування. Їх адаптація стосовно вітчизняних умов інвестування, а також узагальнена точка зору ряду авторів на принципи ведення інвестиційної діяльності сьогодні дає можливість виділити сукупність цих принципів в систему, а саме [15]:

– принцип ефективності інвестицій обумовлює необхідність перевищення кінцевого економічного результату, що отримано від реалізації інвестиційного проекту, над витратами на його розробку;

– принцип граничної ефективності інвестування. Суть цього принципу полягає у тому, що існує взаємозв'язок між процесом вкладення капіталу і відповідними цьому вкладенню показниками ефективності. Здійснюючи певні капіталовкладення, настає момент, коли їх додаткова кількість не впливає на зростання економіки. Звідси необхідність точно обчислювати оптимальний рівень обсягів інвестицій без марної витрати ресурсів, які не приносять додаткового ефекту;

– принцип комплексної оцінки ефективності капітальних інвестицій. Існують різні варіанти оцінок ефективності: наприклад, при порівнянні відносних витрат виявляється найбільш вигідний проект (спирається на вартісну оцінку, що в умовах високого рівня інфляції є недостатнім для ухвали рішення відносно кращого проекту вкладення інвестицій); поправки до такого варіанту доповнюються розробкою технічних і соціальних оцінок ефективності капітальних інвестицій;

– принцип початкової свободи у виборі об'єктів інвестування полягає у тому, що спочатку інвестор має ширший вибір варіантів вкладення вільних фінансових ресурсів, чим тоді, коли він вже здійснив перший крок. Його свобода звужується у зв'язку зі вступом у смугу ризиків, яка неминуче настає після вибору інвестиційного проекту і породжує певний ризик втрат в разі невдало вибраного рішення;

– принцип адаптаційних витрат, до яких відносять всі витрати, які пов'язані з адаптацією до нового інвестиційного середовища. Можуть бути виражені як в грошовому виразі, так і в об'ємі продукції, яку недовипустили, від модернізації виробництва, від перепідготовки кадрів для налагодження або роботи на новому устаткуванні, існуванні певного тимчасового лага від ухвалення рішення про нові проекти інвестування до початку його практичної реалізації;

– принцип мультиплікатора ґрунтується на необхідності обліку міжгалузевих зв'язків;

– принцип концентрації передбачає концентрацію інвестицій на одному або невеликій кількості проектів при низькому ступені ризику і високій ефективності

у майбутньому. Концентрація інвестицій дозволяє скорочувати терміни реалізації інвестиційних проектів;

- принцип поглибленої спеціалізації полягає в тому, щоб при виборі інвестиційного проекту для будь-якого регіону повинна враховуватися спеціалізація регіону, що визначається концентрацією тих або інших галузей і наявністю базових галузей в різних сферах економіки, і неодмінно буде поглиблюватися в процесі реалізації інвестиційного проекту. Проблема поглиблення спеціалізації полягає в наявності бази розвитку. При невірному виборі спеціалізації почнуться перекоси в структурі економіки регіону;

- принцип пропорційності. На його основі визначаються напрями інвестиційної діяльності (наприклад, на основі балансів матеріальних потоків), які забезпечать зростання експортної складової регіону і зниження імпоротної складової;

- мережевий принцип інвестування. Інвестиційна діяльність пов'язана із фінансовими ризиками. Для зниження інвестиційних ризиків необхідне розсіювання інвестицій не тільки по формах та галузях, але і за типами відтворення: нове будівництво, розширення, реконструкція, технічне переозброєння пріоритетних галузей;

- принцип системності полягає в здійсненні процесу реалізації інвестиційного проекту як єдиної системи, яка включає ряд підсистем і елементів для досягнення мети проекту. Свої економічні інтереси при реалізації процесу інвестування мають інвестори, підприємства, проектні і будівельні організації, банки, страхові фірми, проте всі зусилля їх повинні бути спрямовані на досягнення загальної мети проекту. Крім того, принцип системності припускає необхідність взаємопов'язаності і підлеглості інвестиційних проектів розвитку підприємства з елементами зовнішнього й внутрішнього середовища;

- принцип збалансованості ризиків необхідно дотримувати, коли йдеться про особливо ризикові інвестиції, які доцільно фінансувати за рахунок власних засобів (чистий прибуток та амортизаційні відрахування), або самофінансування;

– принцип оптимальності відображає необхідність вибору з декількох варіантів інвестиційних проектів найкращого;

– принцип безперервності і динамічності обумовлює потребу коректування інвестиційних проектів під час надходження нових даних про об'єкт інвестування, а також розрахунок оцінки результатів від їх реалізації в динаміці, тобто з урахуванням минулих показників і минулого стану об'єкту;

– принцип варіантності обумовлює необхідність розробки диференційованих варіантів інвестиційних проектів, виходячи з різних варіантів зовнішнього і внутрішнього середовища певної підприємницької структури.

Взагалі питання про необхідність відокремлення правового і законодавчого забезпечення механізму формування та реалізації інвестиційного потенціалу в регіональній економічній політиці від безпосередньо господарсько-правового механізму регулювання реальних інвестиційних відносин актуалізує, в свою чергу, питання про необхідність формування національної інвестиційної доктрини. Саме її положення мають бути покладені в основу інвестиційної політики держави, з якої, в свою чергу, має бути викристалізовано саме правову інвестиційну політику, і яка в свою чергу має бути покладена в основу законодавчої політики держави у сфері інвестиційного розвитку.

Певною особливістю цієї низки видів суспільно значимої діяльності є необхідність координації, синхронізації елементів названої системи, що має забезпечувати необхідні параметри інвестиційного розвитку економіки. Важливо звернути увагу, що цей ланцюг послідовно пов'язаних етапів соціально значимої діяльності має бути координованим саме через діяльність владних органів держави. Слід зазначити, що така її координаційна функція має не тільки послідовний вимір, але і контекст паралельної пов'язаності об'єктів державного впливу. Так, звичайно, що інвестиційна доктрина є складовою загальної економічної доктрини, а інвестиційна політика є складовою економічної політики, що знаходиться у системно-структурних взаємозв'язках із промисловою, зовнішньоекономічною, інноваційною, податковою видами економічної політики

держави. В свою чергу, правова інвестиційна політика є, а точніше, має бути складовою правової економічної політики і правової політики держави як такої.

Важливою умовою інвестиційного потенціалу в регіональній економічній політиці має бути додержання принципу, що має отримати назву – інвестиційного плюралізму. Фактично маємо виходити із неможливості в сучасних умовах вирішувати завдання розвитку за рахунок інвестиційного ресурсу однієї категорії інвесторів (держава, місцеві органи влади, юридичні особи недержавної форми власності, громадяни, іноземні інвестори тощо). Винятки можуть бути, але за загальним принципом в умовах дефіциту інвестиційних ресурсів, їх залучення передбачає використання різних джерел, що створює певну стабільність інвестиційної діяльності в регіоні. Саме тому інвестиційний потенціал в регіональній економічній політиці майже в усіх сферах за окремими винятками має ґрунтуватися на законодавчому забезпеченні принципу інвестиційного плюралізму.

Враховуючи комерційний господарсько-правовий характер інвестиційної діяльності за своєю природою, що однак не виключає правомірність її існування з метою досягнення соціальних ефектів, логічним має стати визначення пріоритету в інвестиційній політиці держави оплатного характеру відносин, в першу чергу, – якщо вони здійснюються за рахунок публічної власності (коштів державного та місцевого бюджету, прав власності українського народу на природні ресурси, в тому числі і інвестиції держави в об'єкти державного сектору економіки).

Принциповою особливістю сучасного інвестиційного процесу має стати визнання держави як ключового інвестора найбільш соціально важливих видів виробництв, особливо враховуючи необхідність забезпечення інвестиційного характеру інвестування, економічної та інформаційної безпеки держави тощо. Визнання останньої саме як вагомого інвестора на інвестиційному ринку країни, а не тільки як суб'єкта публічної влади, що встановлює нормативно-правове регулювання функціонування такого ринку і виконує роль його стимулятора, передбачає ретельну розробку механізмів участі держави як інвестора в названих відносинах, її співвідношення з іншими суб'єктами інвестиційної діяльності [4].

Активна участь держави у функціонуванні інвестиційного ринку України, дозволяє досягати цілої низки цілей. По-перше, перспективного в економічному плані використання коштів та інших об'єктів права публічної власності. По-друге, гарантування інвестиційного забезпечення найважливіших для суспільства видів виробництв, об'єктів інфраструктури, окремих науково-технічних проектів. По-третє, створення через безпосередню участь держави в інвестиційних процесах додаткової впевненості приватних інвесторів у перспективності інвестиційної діяльності щодо визначених об'єктів. По-четверте, забезпечення державного контролю за внутрішніми, в тому числі, корпоративними процесами щодо об'єктів інвестування з метою забезпечення суспільних перспективних інтересів в їх функціонуванні.

Однією з найважливіших засад інвестиційного потенціалу в регіональній економічній політиці є забезпечення гармонійності інтересів інвесторів, враховуючи дві раніше названі умови: забезпечення інвестиційного плюралізму як невідворотного пріоритету в умовах дефіциту інвестиційних ресурсів і забезпечення активної, експансивної ролі держави в інвестиційній діяльності, з необхідністю досягнення публічних інтересів в процесі функціонування інвестиційного ринку. Слід виходити з того, що інвестиційний потенціал держави є обмеженим, і досягнення публічних інтересів в економіці шляхом її прямої участі як безпосереднього інвестора поза широким залученням недержавного інвестиційного потенціалу – неможливе. Саме тому активізація державного інвестування має відбуватися за рахунок таких правових форм та механізмів, що не тільки не виключають, але передбачають широку участь приватних інтересів, для яких участь держави має стати додатковим стимулом ефективної інвестиційної діяльності [25].

Таким чином, формуючи політику на інвестиційному ринку країни як такому, в його окремих секторах або регіонах, необхідно виходити (як показують результати дослідження) з низки обов'язкових, умов, що мають принциповий для формування інвестиційного законодавства характер, а саме забезпечення: інвестиційної безпеки економіки країни; контролю за іноземними інвестиціями та

їх впливом на економіку; інвестиційного плюралізму; активної і впливової ролі держави саме як інвестора національної економіки; оплатного, економічно ефективного характеру державних інвестицій; синергетики поєднання державних і приватних інвестицій; урахування змісту інших напрямків економічної політики при формуванні інвестиційної політики держави; виходячи із необхідності забезпечення пріоритету власного інвестиційного потенціалу суб'єктів господарювання, що має бути використаним у формі інвестування.

У загальному вигляді, вся система принципів інвестиційного потенціалу в регіональній економічній політиці може бути представлена наступним чином: обов'язковість та перманентність існування правової інвестиційної політики; забезпеченість функціонування правової інвестиційної політики механізмами юридичної відповідальності за порушення порядку її формування та реалізації; використання принципу інвестиційного плюралізму у функціонуванні та регулюванні усіх сегментів інвестиційного ринку; забезпечення пріоритету інноваційного інвестування і інвестування в об'єкти, що визнані державою стратегічними, і з повним циклом виробництва кінцевої продукції; обмеження експорту інвестицій з регіонів України; пропорційність правового забезпечення, зокрема, засобами державної підтримки, джерел формування інвестиційної пропозиції у відповідності до їх питомої ваги у функціонуванні інвестиційного ринку: з першочерговим правовим забезпеченням процесу трансформації власних коштів підприємств у інвестиційний ресурс; першочергове правове забезпечення: процесу трансформації грошових коштів, що надходять в регіони від громадян, які працюють за кордоном, в інвестиційний потенціал; розвитку та концентрації капіталу інвестиційних посередників; активної ролі держави як регулятора, суб'єкта та учасника інвестиційних відносин; пріоритету оплатного характеру державних інвестицій; синергетики державного та приватного інвестування спільних інвестиційних проектів; іноземного інвестування в масштабні інвестиційні проекти в межах державно-приватного партнерства із застосуванням заходів протидії корупції; забезпечення та посилення інвестиційної безпеки країни; моніторингу та контролю за іноземними інвестиціями в регіонах України

та обсягом їх реального впливу на економіку країни; мінімізації інвестиційних ризиків засобами державної підтримки; реалізації тільки тих інвестиційних проектів, що відповідають екологічним стандартам; синергетичного ефекту від системної взаємодії засобів інвестиційної політики та засобів інших напрямів економічної політики держави, зокрема, структурно-галузевої, грошово-кредитної, податкової, амортизаційної тощо; впровадження механізмів юридичної відповідальності органів державної влади та посадових осіб за невиконання завдань Державної Програми інвестиційного розвитку країни.

Запропоновані наукові підходи і принципи забезпечують ефективність інвестиційної діяльності, яка сприяє стійкому та пропорційному розвитку регіонів, підвищенню зайнятості населення, зростанню його доходів.

Визначення пріоритетних сфер та об'єктів інвестування, які повинні відповідати стратегічним національним інтересам у виробничій сфері, та завдань, які впливають із сучасного стану та структури економіки, є важливими питаннями інвестиційного потенціалу в регіональній економічній політиці в період кризової ситуації та пошуків шляхів виходу з кризи.

Для подолання фінансово-бюджетної кризи і збільшення інвестиційної привабливості поселень із значним історико-культурним та рекреаційним потенціалом необхідною є зміна господарської структури, що дає змогу створити передумови для успішного виконання ними туристсько-рекреаційних функцій, а також функцій соціального обслуговування населення. Обмежений розвиток промисловості в таких містах повинен відбуватися згідно екологічних вимог. Для реалізації такого курсу доцільно ширше використовувати позабюджетні джерела, зокрема фонду підтримки муніципальних утворень [5].

В умовах конкурентного ринкового середовища усе гостріше відчувається потреба в прискореному розвитку технополісів, технопарків, інноваційних центрів й інших новітніх форм територіальної організації розселення, а також в активізації наукових досліджень у цій сфері й розвитку наукомістких виробництв. Основою їхнього розвитку в Україні могли б стати саме приміські зони великих індустріальних агломерацій – наявність кваліфікованих кадрів, значний розвиток

соціальної й інженерно-комунікаційної інфраструктури, а в ряді випадків і працюючої моделі науково-виробничого центра з компактно розташованими на одній території науково-теоретичним центром, конструкторськими бюро і заводами-виробниками свідчать про високий рівень готовності цих систем розселення до рішення наукових завдань [23].

Відповідно до чинного законодавства саме на рівні міських поселень повинні бути задоволені всі соціальні потреби населення - у житлі й житлово-комунальних послугах, охороні здоров'я, соціальному забезпеченні та ін. Існуюча дохідна база бюджетів більшості міст не дозволяє їм виконувати покладені на них функції, хоча саме на рівні місцевого самоврядування повинні реалізовуватися функції щодо задоволення життєвих потреб населення й для цього повинна бути створена відповідна фінансово-ресурсна база.

Для визначення реальних фінансових потреб поселень повинні бути використані регіональні соціальні стандарти, що враховують природні й економічні особливості різних населених пунктів. При формуванні дохідної частини бюджетів міст доцільно закріпити за ними прибутковий податок з фізичних осіб, податок з майна (нерухомості). Необхідним є збереження ряду місцевих податків, що виконують, головним чином, регулюючу функцію: насамперед, це стосується плати за забруднення навколишнього середовища. Важливим додатковим джерелом наповнення місцевих бюджетів повинні стати й неподаткові доходи, зокрема, від довгострокової оренди муніципальної землі (земельних ділянок під забудови та інші види діяльності).

Основним напрямом активізації інвестиційної діяльності повинен бути державний курс на стабілізацію економіки, нарощування її конкурентоспроможного потенціалу регіонів. У відповідності з цією стратегією повинні одержати державну підтримку галузі пріоритетного розвитку, а також відповідні території, найбільш сприятливі для розвитку цих галузей. Для цього в містах і селищах міського типу необхідно забезпечити: створення середовища, що сприяє підвищенню інвестиційної активності (на основі правового й податкового регулювання ринку інвестицій); поліпшення транспортної доступності; розвиток

інженерно-комунікаційної інфраструктури; створення умов для професійної підготовки кадрів необхідних спеціальностей і кваліфікації; виявлення можливостей розширення й диверсифікації виробництва; створення державної системи гарантування інвестиційної діяльності, зниження інвестиційних ризиків; інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності.

Для створення сприятливого інвестиційного середовища в поселеннях необхідним є розширення прав органів місцевого самоврядування щодо надання податкових пільг інвесторам, а також формування цільових інвестиційних програм державного бюджету. Для розвитку транспортної й інженерно-комунікаційної інфраструктури, що є однією з умов залучення інвесторів, необхідною є державна підтримка (шляхом залучення бюджетних коштів по цільових програмах) та система державних гарантій інвесторам. Підвищення транспортної доступності поселень повинно стати умовою вирівнювання їхніх стартових умов щодо покращення інвестиційного клімату.

1.3. Об'єкти регулювання регіональної інвестиційної політики та інструменти її реалізації

Сучасна нестабільна економічна і політична ситуація в Україні негативно впливає на соціально-економічний розвиток країни, що проявляється в скороченні виробництва і грошових доходів населення, в зростанні безробіття і соціальної напруженості, яка останнім часом все більше посилюється. Все це, з огляду на дані Державної служби статистики України [11], призвело до зниження за останній рік, не тільки темпів інвестиційної активності, а й інвестиційної привабливості вітчизняних суб'єктів господарювання, оцінка якої – основа для прийняття рішення інвесторів. Це стало особливо актуальним внаслідок обмеженості джерел фінансування інвестицій. Слід відзначити недосконалість механізмів залучення інвестицій по регіонах України. Це пов'язано з кризою національного виробництва, високими ризиками капіталовкладень у реальний сектор, політикою місцевої влади.

Регіональна інвестиційна політика, як одна з основних функціональних ланок економічної і соціальної політики регіону, передбачає створення сприятливих умов для всіх учасників інвестиційного процесу і результатом реалізації якої має стати поліпшення добробуту громадян.

Важливим в будь-якому дослідженні є розуміння категоріального апарату. Розглянемо поняття «інвестиції», які на законодавчому рівні вважаються усіма видами майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [19].

Найбільш повне, на наш погляд, визначення інвестицій дається Бланком І., в якому вказані і грошові кошти, і майно, і інтелектуальна власність.

При цьому згадуються, як юридичні, так і фізичні особи та практично всі можливі шляхи вкладення ресурсів. Бланк І. вказує на те, що інвестиції – це носії переважно економічних характеристик і економічних інтересів і можуть представляти собою об'єкт економічного управління як на мікро-, так і на макrorівні будь-яких економічних систем [22].

В сучасній економічній науці зустрічається велика кількість трактувань терміну «інвестиції», які відрізняються один від одного тим, який критерій виділяє автор більше, ніж інші. Така ситуація не здається незвичайною, оскільки контекст, в якому використовується термін «інвестиції», може значно відрізнятися і трактування повинно уточнюватися в кожному конкретному випадку. Але практично всі науковці єдині щодо критеріїв класифікації інвестицій (табл. 1.2).

Для побудови теоретичної моделі будемо покладатися на те, що будь-який економічний процес – частина економічного простору, що володіє цілим спектром характеристик і особливих функцій.

Класифікація інвестицій

Критерій	Класифікація
Форма	Прямі Портфельні
Терміни	Короткострокові Середньострокові Довгострокові
Форма власності	Приватні (резидентів та нерезидентів) Державні Змішані

З огляду, що регіон – це територія життєдіяльності населення, де основою є виробничо-економічні цілі, частина єдиного економічного простору країни, що характеризується завершеністю відтворювального процесу, можна говорити, що інвестиції на регіональному рівні – це засіб досягнення економічної ефективності, на основі якої можуть бути, вирішені різноманітні соціальні та економічні завдання регіону. Всі регіони забезпечують цілісність національної економіки.

В рамках розвитку економічної системи на рівні регіону, важливо відзначити, що значущим є розгляд питання інвестицій в динаміці, і, як в будь-якому русі, можна виділити стадії, об'єднані в процес. Відзначимо, що аналогічно поняттю «інвестиції» поняття «інвестиційний процес» може мати багато інтерпретацій, таких як механізм [14], сфера економічної діяльності [33], комплекс або сукупність практичних послідовних і взаємопов'язаних дій, етапів [10].

На наш погляд, в загальному вигляді інвестиційний процес – етапи руху інвестицій в різних формах і на різних рівнях, що виражає відносини, що виникають між його учасниками при формуванні та використанні інвестиційних ресурсів (рис. 1.1).

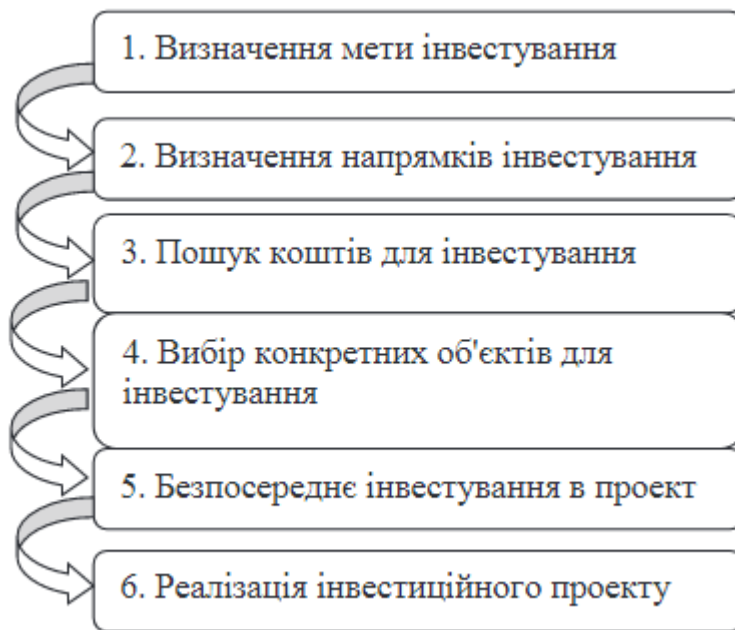

Рис. 1.1. Етапи інвестиційного процесу

На першому і другому етапах необхідно визначити мету і напрямок інвестування. Якщо з метою більш-менш все зрозуміло (це або отримання прибутку, або отримання соціального ефекту, а в ідеалі – поєднання обох цілей), то з напрямками питання складніше. Ми пропонуємо виділити 2 напрямки:

1) пасивне інвестування, тобто інвестор не керує вкладеними ресурсами, при цьому може як отримувати дохід від інвестицій (разово, багаторазово, постійно), так і інвестувати на безоплатній основі;

2) активне інвестування – інвестор не просто вкладає свій капітал в інвестиційний проект, а й управляє і контролює виконання проекту.

На третьому етапі здійснюється пошук коштів для інвестування (джерел інвестування).

Важливо визначитися з механізмами, завдяки яким залучаються інвестиції, тобто комплексом заходів, правил, дій, які забезпечують приплив інвестицій. Пропонуємо механізми для залучення інвестицій об'єднати в дві основні групи:

1) функціонують завдяки діяльності приватних осіб або підприємств, організацій, які забезпечують фінансові впливання в економіку;

2) функціонують завдяки діяльності державних структур. Інвестиції в регіони залучаються завдяки програмам залучення інвестицій в економіку регіону, а також заходів підтримки, які реалізуються в рамках діючого законодавства різними органами державної влади та державними структурами на державному та регіональному рівнях.

Крім цього можна виділити наступні механізми залучення інвестицій в регіони:

1. Механізми, які забезпечують фінансування: акціонерне (фондові біржі), проектне і венчурне (венчурні фонди), бюджетне (за рахунок надходжень з державного, обласного, районного бюджету).

2. Механізм залучення організацій, що сприяють надходженню інвестицій, до яких відносяться різні комерційні і некомерційні організації, інститути регіонального розвитку.

3. Механізми підтримки з боку держави, які залучають інвесторів в той чи інший регіон, такі як створення спеціальних економічних зон, які пропонують податкові пільги, державні гарантії.

Серед організаційних методів державного регулювання інвестиційних процесів можна виділити прийняття законодавчих актів і нормативних положень щодо регулювання інвестиційної діяльності регіону; проведення конкурсних відборів інвестиційних проектів для фінансування за рахунок регіональних бюджетів.

Держава має контролювати цільове використання бюджетних коштів; визначати склад, ставки, порядок та терміни сплати податків, що надходять до регіонального бюджету; сприяти в виділенні земельних ділянок й виробничих майданчиків суб'єктам інвестиційної діяльності; надавати допомогу в оформленні прав власності; сприяти вирішенню спірних питань, які виникають в ході реалізації інвестиційних проектів.

На четвертому етапі відбираються певні проекти для інвестування, розробляється супровідна документація, планується прибуток від використання об'єкта інвестування. П'ята стадія – фактичне вкладення грошових коштів, підписання контрактів. На останніх етапах реалізується інвестиційний проект, відшкодовуються вкладені в проект кошти, отримують прибуток, соціальний ефект.

Інвестиційний процес визначається взаємозв'язками між суб'єктом інвестування, об'єктом інвестування з питань розміщення інвестицій з метою отримання доходу, інвестиційним впливом на об'єкт з боку суб'єкта інвестування, а також змінами умов інвестиційного середовища (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація суб'єктів інвестування

Критерії	Класифікація
Цілі інвестування	Спекулятивне вкладення капіталу Стратегічна присутність в регіоні з метою отримання вигоди в майбутніх періодах Відкриття виробництва Вкладення у високоефективні галузі економіки Досягнення позитивного ефекту у вигляді економічного розвитку регіону і підвищення рівня життя населення
Організаційна форма	Фізична особа Юридична особа
Належність до країни інвестування	Резидент Нерезидент
Форма власності	Приватна Державна Змішана

Для розуміння специфіки регіонального інвестиційного процесу відзначимо, що з одного боку, це частина єдиного економічного простору країни, головні атрибути якого грошово-кредитна система, інфраструктура, внутрішній ринок тощо.

З іншого боку, він протікає у відокремленому, хоча і інтегрованому в спільний економічний простір, вкрай неоднорідному економічному підпросторі, яким і є суб'єкт України – регіон (область, район). І це обумовлюється як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами.

Подібна логіка дозволила сформулювати наступне авторське визначення поняття «регіональний інвестиційний процес» – це економічний процес, який протікає в єдиному економічному просторі країни, нерозривно пов'язаним з багатьма іншими інтегрованими в єдиний простір економічними підпросторами (регіонами) і який є системою відносин між економічними суб'єктами (пошук джерел інвестицій, використання інвестиційних ресурсів), основна мета якої – економічне зростання і подальший розвиток регіону.

Розглядаючи інвестиційний процес через призму управління, відзначимо його суттєву відмінність від інвестиційного процесу на рівні підприємства, а саме те, що компанія самостійно ініціює інвестиційні проекти, при цьому розраховує на власні або залучені ззовні на ринкових умовах фінансові ресурси для реалізації проектів, спрямованих на досягнення її корпоративних цілей. В масштабах регіону інвестиційний процес істотно складніше, хоча б тому, що реалізуються як інвестиційні проекти, ініційовані державою (транспортна інфраструктура, соціальні об'єкти та ін.), так і приватні інвестиційні проекти.

В цілому ж управління регіональним інвестиційним процесом направлено на створення умов для підвищення і розвитку виробничого, фінансового та кадрового потенціалу території.

До особливостей регіонального інвестиційного процесу можна віднести:

1) відкритість, тобто учасниками регіонального інвестиційного процесу можуть виступати учасники як з даного, так і інших регіонів України, а також іноземні інвестори;

2) динамізм, але який проходить з відносно більшою швидкістю, порівняно з інвестиційним процесом на рівні країни.

З огляду на особливості, досліджувати інвестиційний процес в регіоні слід, як мінімум, за двома напрямками:

1. Територіальним:

- інвестиційний процес підприємств регіону;
- інвестиційний процес регіону.

2. За етапами:

- пошук, накопичення інвестиційних ресурсів;
- розміщення інвестиційних ресурсів;
- отримання результату.

При цьому не варто забувати про важливість підвищення ефективності основних напрямків діяльності органів влади на регіональному рівні:

1) вивчати успішні і невдалі інвестиційні проекти, що вже реалізовані в інших областях. Доходи регіонів повинні в першу чергу спрямовуватися на розвиток інфраструктури, інвестуватися в людський потенціал, в охорону навколишнього середовища, здоров'я і освіти. Якщо регіон привабливий для життя, він стає привабливим і для інвесторів;

2) підвищувати рівень кваліфікації посадових осіб, на яких покладено відповідальність за залучення інвестицій. Наприклад, доцільно організувати

Регіональний (обласний, районний) центр компетенцій для навчання, підвищення кваліфікації співробітників виконавчої влади.

Регіони України мають багатий досвід в частині залучення інвестицій та формування інвестиційної політики, стимулювання інвестиційної активності. Ухвалення регіональних інвестиційних програм покликані створювати максимально комфортні умови для інвесторів, оперативності прийняття рішень по інвестиційним проектам, що, в свою чергу, сприяє реалізації конкурентних переваг регіону.

Адміністрація регіону може впливати на підприємницькі структури з метою розвитку регіонів у заданому напрямку, використовуючи досить великий арсенал різних засобів, важелів та інструментів, не вдаючись до командно-адміністративних заходів впливу. Їх перелік і структура представлені на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Важелі та інструменти регулювання інвестиційної діяльності в регіоні

Весь арсенал важелів і інструментів управління можна умовно розділити на дві частини: безпосередньої дії та опосередкованої дії.

До інструментів безпосередньої дії відносяться:

- ☐ регіональний (республіканський, крайовий, обласний чи муніципальний) замовлення на виробництво потрібної продукції;
- ☐ пільгове оподаткування виробництва потрібної регіону продукції;
- ☐ пільгове кредитування і безвідсоткові позички для виробників потрібної регіону продукції;

- ☐ гарантії адміністрації регіону кредитним організаціям із приводу повернення виданих інвесторам кредитів;
- ☐ дотації інвесторам у зв'язку з тимчасовою невиконаністю виробництва потрібної регіону продукції;
- ☐ цінові компенсації на продукцію інвестора, в якій потребує адміністрація регіону;
- ☐ прискорена амортизація основних виробничих фондів, що забезпечує інвестору зниження податків на балансовий прибуток;
- ☐ експертиза та ліцензування діяльності інвестора, в якій зацікавлена адміністрація регіону;
- ☐ проведення конкурсів проєктів і торгів за право виробляти потрібну для регіону продукцію;
- ☐ антимонопольна політика, що дозволяє розвивати виробництво потрібної регіону продукції, стримувати апетити монополістів і створювати сприятливе підприємницьке поле;
- ☐ розширення лізингової діяльності, що створює сприятливі умови для інвестування виробництва технічно складної продукції;
- ☐ реструктуризація боргів і платежів, що дозволяє підприємствам продовжувати свою діяльність і виробляти потрібну для регіону продукцію, економити інвестиції та направляти їх на створення нових робочих місць;
- ☐ розвиток і розширення консалтингової діяльності і навчання працівників підприємств із метою підвищення їх кваліфікації та раціонального використання інвестиційних ресурсів;
- ☐ розумне проведення і використання процедури банкрутства для оздоровлення діяльності підприємств та включення їх в суспільне виробництво;
- ☐ пільгове регіональне законодавство, яке створює сприятливе правове поле для інвестування і виробництва потрібної регіону продукції.

Крім безпосередніх інструментів регулювання інвестиційної діяльності, можна і потрібно використовувати важелі та інструменти опосередкованої дії, до числа яких відносяться: цінові обмеження на окремі види продукції; митні тарифи

на експортно-імпорتنу продукцію; лобіювання інтересів регіону в Державній Думі; державні інвестиції та лізингові платежі; державна бюджетна політика.

Використання окремих інструментів і їх розумне поєднання дозволить направити інвестиційну діяльність у потрібне для регіону русло.

Розширення вкладень в економіку конкретного регіону дозволить підвищити його виробничо-господарський потенціал, збільшити ділову активність у рамках цього суб'єкту Федерації, сприятиме зростанню зібраних податків, збільшити кількість робочих місць, забезпечити підвищення зайнятості населення, скоротити соціальну напруженість у регіоні, підтримувати на більш високому рівні соціальну сферу – своєчасно і на більш високому рівні виплачувати заробітну плату робітникам і службовцям підприємств і працівникам бюджетної сфери, виплачувати пенсії, надавати матеріальну підтримку інвалідам, малозабезпечуваним сім'ям і т. д. Від розвитку і розширення інвестицій у виробничу сферу виграють всі. Але самі вкладення і управління процесами інвестування здійснюються безпосередньо на місцях, у регіонах, і чим більше обґрунтованими і більш ефективними будуть ці процеси, тим вище виявиться віддача від вироблених вкладень, тим швидше відбудуться позитивні зрушення в розвитку економіки регіону, тим відчутніше виявляться результати цих зрушень.

Ось виявляється чому процесом інвестування в рамках регіону необхідно управляти і керувати знанням справи, високопрофесійно і ефективно, а для цього необхідно мати у своєму розпорядженні систему оціночних показників результатів управління регіональної інвестиційної політики, також критерієм прийняття рішення в галузі пріоритетного інвестування ділової активності.

Адміністрація регіону створює умови для інвестування, встановлюючи певні пільги для конкретних інвесторів, які вирішують потрібні для регіону завдання. Забезпечуючи пріоритети в кредитуванні підприємців, адміністрація може опосередковано і досить ефективно управляти потоком інвестиційних вкладень.

Крім того, в адміністрації регіону є, хоч і не значні, інвестиційні можливості, що складаються зі спонсорських пожертв, допомоги зарубіжних

партнерів, частини відрахувань із зібраних податків, резервних страхових фондів, регіональних позик, муніципальної виробничо-комерційної діяльності підприємств і т.п.

Тому успішна інвестиційна діяльність у регіоні в достатній мірі залежить від його адміністрації, а значить, має відстежуватися, оцінюватися і аналізуватися з метою більш ефективного управління кінцевими її результатами. Перше і найважливіше питання, яке при цьому треба вирішити, це питання про критерії прийняття управлінських рішень по кожній конкретній підприємницькій справі і по всій її сукупності в дану одиницю часу (як правило, за рік) у даному конкретному регіоні в цілому.

Величина збирання податків не може бути прийнята як критерія оцінки ефективності інвестиційної діяльності в масштабі регіону, так як збирання податків може рости навіть при погіршенні ділової інвестиційної активності, коли відбувається зміна податкового законодавства в бік посилення фіскальної політики.

Крім іншого, можливо нарощування збору податків за рахунок розвитку антисоціальної ділової активності так, наприклад, за рахунок розвитку виробництва алкогольних напоїв, легалізації діяльності наркотичних кримінальних структур, розширення і легалізації проституції, збільшення грального бізнесу і т.д.

Єдино правильним може бути саме такий критерій оцінки ефективності інвестиційної діяльності в масштабі регіону, який буде похідним від критерію прийняття рішень системи більш високого ієрархічного рівня. Системою цього є національна економіка, а її критерієм розвитку – показник валового внутрішнього продукту. Таким чином, для забезпечення необхідної наступності при переході від вищої до нижчої ланки управління, для забезпечення наскрізного і адекватного прийняття управлінського рішення в регіонах на цьому рівні треба мати похідний критерій від валового внутрішнього продукту національної економіки. Таким критерієм може бути приріст валового внутрішнього продукту

регіону, якщо за шуканий критерій буде прийнятий приріст валового внутрішнього продукту, що припадає на душу населення даного регіону.

У динаміці адміністрація регіону повинна постійно і щорічно відслідковувати зміни найважливіших соціальних показників розвитку населення:

- ☐ зайнятість працездатного населення;
- ☐ середній сукупний дохід на душу населення;
- ☐ середня загальна і житлова площа на душу населення;
- ☐ середньорічна дитяча смертність;
- ☐ середня тривалість життя чоловіків і жінок; індекс цін на споживчий кошик;
- ☐ кількість діючих телефонів на сім'ю;
- ☐ питома вага витрат на харчування у загальних доходах населення;
- кількість введених в дію робочих місць;
- ☐ зростання офіційно зафіксованих грошових заощаджень на душу населення;
- ☐ зростання товарообігу на душу населення; зміни в рівні життя населення; зміни в системі екологічних показників.

Існують десятки, навіть сотні різних соціальних показників розвитку населення, які адміністрація регіону повинна постійно визначати і відстежувати, створюючи сприятливе середовище для більш ефективного управління інвестиціями. Тільки в такому випадку можна буде говорити про високу і дієву політику адміністрації, спрямовану на істотне поліпшення рівня життя населення, тільки тоді результати прийнятих рішень будуть відчутні і виміряні кількісно.

Регіональний розвиток в Україні відбувається досить складно і суперечливо, про що було розглянуто вище, стратегія соціально-економічного розвитку країни як головного вектора визначила перерозподіл економічних прав і повноважень на користь регіонів.

Зміна соціально-економічних умов господарювання визначила нові підходи до оцінки інвестиційного потенціалу регіонів. Це вимагає проведення аналізу, моніторингу та розробки шляхів вирішення проблем, пов'язаних з інвестиційною

ринковою інфраструктурною середовища, передбачає створення диверсифікованої системи інвесторів. Вона складається з агентів різних функціональних і соціально-економічних структур – виробничих, посередницьких, біржових, інвестиційних та інших підприємств.

У регіонах до сих пір ще не склалася мережа приватних інституційних інвесторів. Основними потенційними приватними інституційними інвесторами є комерційні банки. Вони здійснюють переважно короткострокове кредитування найбільш прибуткових торгово-посередницьких операцій, а не інвестування.

Економіка країни, де вітчизняний інвестор не бажає вкладати кошти в розвиток виробництва, не може бути привабливою для іноземного інвестора. Залучення іноземних інвестицій має здійснюватися з урахуванням цілей і завдань державних програм структурної перебудови економіки, цільових програм міжгалузевого та галузевого розвитку, конверсії та розвитку експортного потенціалу. Слід брати до уваги також процеси внутрішньої і зовнішньої кооперації продукції виробничо-технічного призначення, приватизації державних підприємств із залученням іноземного капіталу. Регіони мають можливість змінити свої позиції як покупця інвестицій за рахунок їх диверсифікації, отримуючи іноземні інвестиції у вигляді технологічного обладнання, комплектуючих, матеріалів, прав інтелектуальної власності, ноу-хау, торгових знаків та ін. Доцільність такого підходу підтверджується не тільки низкою зарубіжних фахівців, а й окремими країнами, наприклад, Японії, яка закуповувала і використала зарубіжні ліцензії. Це в більшій мірі сприяло успішному соціально-економічному розвитку країни.

При здійсненні великомасштабних інноваційно-інвестиційних проєктів важливу роль відводиться фонду довгострокового кредитування – інноваційно-інвестиційному фонду. Створювати фонди також доцільно і в регіонах з метою використання їх коштів на потреби розвитку пріоритетних галузей.

Інвестиційна політика регіону будується з урахуванням його специфічних факторів. При її проведенні намагаються використовувати наявні переваги для залучення інвесторів, як вітчизняних, так і зарубіжних.

Деякі регіони розраховують на збільшення дотацій з бюджету на розвиток провідних галузей, АПК, будівництва. Інші намагаються мобілізувати власні ресурси через місцеві податки, пільги на податки та інші канали, треті сприяють розвитку бізнесу регіону з метою отримання його фінансових ресурсів у вигляді інвестицій.

Слід зауважити, що пільги на оподаткування як напрям стимулювання інвестування в регіоні має і позитивні і негативні сторони. Зі зниженням податкових ставок і зменшенням оподаткованої бази відбувається стимулювання процесів інвестування прибутку підприємства, підвищення інвестиційної активності останніх. Однак, з іншого боку, спостерігається зменшення надходження коштів до федерального та місцевого бюджетів. Це знижує можливість інвестування соціальних програм.

Особливий інтерес представляє використання інвестиційного кредиту, який є зменшенням суми податку на величину, яка визначається як відсоток від вартості придбаних машин і устаткування. Ставка інвестиційного кредиту залежить від терміну служби обладнання і становить 2-10% загальної величини коштів, інвестованих в активну частину основного капіталу.

Аналогічну роль у стимулюванні інвестування відіграє система платежів за економічні ресурси – основний і оборотний капітал, природні, виробничі, трудові, фінансові і валютні ресурси.

Згідно з чинним законодавством, наявні платежі не завжди роблять безпосередній вплив на інвестиційну активність економічних суб'єктів. За своїм характером податки і платежі в інвестуванні мають однакове призначення і можуть бути об'єднані в одну підсистему. У плані фінансування інвестицій у природоохоронні об'єкти платежі за природні ресурси і їх охорону – незначні. Так, наприклад, плата за воду, ваговий дохід, плата за надра, рентні платежі становлять близько 1% доходів у консолідованому місцевому бюджеті.

Система цін у ринковій економіці є основним її регулятором. Підвищення цін на інвестиційні товари і капітальні споруди в достатній мірі знижує активність інвестування і попит на інвестиції. Це, зі свого боку, стимулює інвесторів

вкладати капітал в інші сфери діяльності, пов'язані з інвестуванням. У зв'язку з цим, зниження цін на інвестиційні товари підвищує попит на інвестиції, збільшує пропозицію з боку інвесторів, хоча негативно позначається на інтересах виробників інвестиційних товарів. У цілому інвестиційну діяльність активізує тенденції зниження цін на капітальне будівництво.

Серед елементів економічного механізму активізації інвестування важливе місце займає система стимулів, яка розглядається як складна система заходів, що забезпечують позитивну мотивацію всіх учасників інвестиційного процесу в досягненні компромісу в реалізації власних і суспільних цілей. Система включає напрямки стимулювання, об'єкти, сфери, інструменти і методи стимулювання. Напрямки передбачають, перше – акумуляцію грошових коштів, призначених для фінансування інвестицій, друге – пошук проєктів та пропозицій найбільш ефективного їх використання. Об'єктами стимулювання виступають інвестори, емітенти, інвестиційні інститути, інвестиційне середовище, інфраструктура.

Стимулювання може здійснюватися у сфері фінансування, кредитування, оподаткування, ціноутворення, страхування. Інструменти стимулювання – пільги, привілеї, відсотки, санкції. Методи стимулювання включають різні способи впливу на об'єкти з різних напрямків і сфер. Наведена класифікація елементів системи стимулювання дозволяє систематизувати і аналізувати ефективність застосовуваних методів активізації інвестиційної діяльності, а також запропонувати більш досконалі методи і форми стимулювання.

У рамках напрямків стимулювання інвестування в регіонах розробляються його конкретні заходи. Так, наприклад, для стимулювання використання в інвестиційних цілях власних коштів із метою організації та розвитку виробництва високоефективних, конкурентоспроможних машин і обладнання підприємствами, як підкреслювалося, може використовуватися механізм прискореної амортизації, але не більше, ніж у два рази.

Для залучення коштів із фінансування регіональних програм пропонується розміщувати централізовані інвестиційні ресурси на конкурентних засадах на основі використання показника фінансової стійкості проєкту. З метою залучення

вільних грошових заощаджень населення регіонів як інвестиції пропонується: створення пайових інвестиційних фондів із розміщенням цінних паперів серед населення; авансова оплата житла, що будується; поширення регіональних облігацій позики та ін.

Зауважимо, що вибір відповідного методу стимулювання інвестиційної діяльності залежить від того, наскільки місцеві адміністрації можуть акумулювати і розпоряджатися фінансовими ресурсами у формі бюджетних та позабюджетних коштів, мають право застосування адміністративних заходів, що стимулюють, чи обмежують певні види інвестування, надавати пільги, привілеї, права на використання ресурсів території, реалізувати організаційні заходи в цій галузі. Найбільш ефективним є комплексне застосування методів стимулювання.

Використовуючи механізм економічного стимулювання, слід завжди мати на увазі, що надання пільг і гарантій повинно бути забезпечено тими економічними суб'єктами регіону, які можуть домагатися найбільш ефективного використання інвестиційних ресурсів у короткі терміни.

Висновки до розділу

Розглянуто теоретичні аспекти реалізація регіональної інвестиційної політики. Зокрема уточнено її сутність, інструменти й принципи реалізації, об'єкти та чинники впливу. Конкретизовано поняття «територія» та «регіон».

Регіональна інвестиційна політика досі перебуває в стадії формування з точки зору однозначності її визначення сутності, механізму, формування, реалізації. Регіональна інвестиційна політика є системою цільових орієнтирів, інститутів, механізмів і інструментів, що визначають напрямок інвестицій і прийняття інвестиційних рішень, які в умовах ринкових відносин спрямовані на забезпечення цілеспрямованого екологічного, соціального і економічного розвитку регіонів і їх внутрішніх господарюючих суб'єктів у режимі розширеного

відтворення, за умови підвищення частки приватних і зовнішніх інвестицій, а також коштів акціонерних накопичень в їх загальнодержавному об'єкті

Під регіональною інвестиційною політикою слід також розуміти систему заходів і механізм їх реалізації, спрямованих на стимулювання інвестиційної активності і формування сприятливого інвестиційного клімату регіону.

Регіональна інвестиційна політика – це комплекс заходів з регулювання і стимулювання інвестиційної діяльності в регіоні і механізм їх реалізації з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону. Регіональна інвестиційна політика розробляється і реалізується взаємодією державних органів влади федерального і регіонального рівня, а також органів місцевого самоврядування. Інвестиційна політика регіону – це також комплекс систематично прийнятих органами влади рішень щодо напрямків, форм і методів розвитку інвестиційних процесів у регіоні в рамках загальної стратегії регіонального соціально-економічного розвитку. Інвестиційна політика в кожному регіоні має свої особливості.

Основними завданнями інвестиційної політики в регіоні є створення інфраструктури інвестиційного ринку; визначення пріоритетних напрямків вкладення інвестицій; створення умов для залучення позабюджетних джерел фінансування інвестицій; забезпечення інтеграції регіонального інвестиційного ринку з міжнародним ринком інвестиційних ресурсів.

Доведено, що формуючи інвестиційний потенціал регіональних соціально-економічних систем, необхідно виходити з низки принципів, а саме: обов'язковість та перманентність існування правової інвестиційної політики; інвестиційний плюралізм у функціонуванні та регулюванні усіх сегментів інвестиційного ринку; забезпечення пріоритету інноваційного інвестування; забезпечення пріоритету інвестування в об'єкти, що визнані стратегічними; забезпечення активної ролі держави як регулятора, суб'єкта та учасника інвестиційних відносин; забезпечення синергетики державного та приватного інвестування із застосуванням заходів протидії корупції; забезпечення мінімізації інвестиційних ризиків засобами державної підтримки; забезпечення

синергетичного ефекту від системної взаємодії засобів інвестиційної політики та засобів інших напрямів економічної політики держави, зокрема, структурно-галузевої, грошово-кредитної, податкової, амортизаційної.

На основі проведеного дослідження теоретичних аспектів інвестиційного процесу в регіональній економіці встановлено, що інвестиційний процес є складною структурою як по формуванню джерел та їх спрямуванню, так і за ступенем організації інвестування. Зроблено акцент на відсутність єдності науковців в теоретичному визначенні самого об'єкта дослідження. Надано авторське визначення поняття «регіональний інвестиційний процес».

Регіональна інвестиційна політика, як одна з основних функціональних ланок економічної і соціальної політики регіону, передбачає створення сприятливих умов для всіх учасників інвестиційного процесу і результатом реалізації якої має стати поліпшення добробуту громадян.

Уточнено класифікацію інвестицій та суб'єктів інвестування. Визначено механізми залучення інвестицій в регіони та особливості регіонального інвестиційного процесу. Успішна інвестиційна діяльність у регіоні в достатній мірі залежить від його адміністрації, а значить, має відстежуватися, оцінюватися і аналізуватися з метою більш ефективного управління кінцевими її результатами.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ

2.1. Загальний аналіз регіонального інвестиційного розвитку в Одеській області

Одеська область – найбільша за площею область України (площа території 33,3 тис. кв. км.). Займає територію Північно-Західного Причорномор'я від гирла Дунаю до Тилігульського лиману (довжина морської берегової лінії в межах області перевищує 300 км) і тягнеться від моря на північ, в глиб суші на 200-250 км. По території області проходять державні кордони України з Румунією і Молдовою.

До складу Одеської області станом на 31 грудня 2019 року входять 26 адміністративних районів, 19 міст, 32 об'єднані громади, 33 селища та 1123 сільських населених пунктів. Постійне населення 1604,7 тис. осіб. Питома вага населення області у населенні України 71,5 осіб/кв.км. Адміністративний центр регіону – місто Одеса – одне з найбільших міст України, важливий транспортний, індустріальний, науковий, культурний центр з населенням 1013,4 тис. осіб [30].

Через територію Одеської області проходять 5 міжнародних транспортних коридорів: сьомий та дев'ятий критські, транспортний коридор RASECA (Європа-Кавказ-Азія), коридори “Балтійське море – Чорне море” та “Чорноморське транспортне кільце” – транспортний коридор навколо Чорного моря Організації Чорноморського Економічного Співробітництва (ОЧЕС). Протяжність транспортних коридорів по території області становить 706, 4 км.

Одеська область розташована на перетені міжнародних водних шляхів: Дунайський водний шлях після завершення будівництва у 1992 році канал Рейн – Майн-Дунай є найкоротшим виходом країн Європи до Чорного моря, далі у Закавказзя, Середню Азію, на Близький схід; річка Дністр зв'язує регіон з Молдовою, а Дніпро з Центральною Україною і Білоруссю; Волго-Донська система зв'язує Азово-Чорноморський басейн з Росією, Казахстаном,

Туркменістаном, Азербайджаном, Іраном, забезпечуючи виходи до Каспійського, Балтійського і Білого морів.

Транспортний комплекс в області представлений усіма видами транспорту і включає у себе найкрупніші морські експедиторські торговельні порти, судноплавні компанії, розвинене залізничне та автодорожнє господарство, широку мережу автотранспортних підприємств, аеропортів та аеродромні комплекси, авіакомпанії. В області у широких масштабах забезпечується передача вантажів між різними видами транспорту, діють міжнародні залізнично-морські та автомобільно- морські переправи.

Морегосподарський комплекс регіону представлений морськими торговельними портами: Одеським, Чорноморським, Ізмаїльським, Південним, Білгород-Дністровським, Ренійським, Усть-Дунайським; а також приватним морським рибним портом “Чорноморськ”. Порти мають відповідну інфраструктуру для здійснення вантажних операцій із переробки сухих та наливних вантажів, перевезення пасажирів та виконання допоміжних функцій: бункеровка, відстій транспортних, спеціалізованих і службово-допоміжних суден. Порти Одеської області - це 70% загальних обсягів переробки вантажів портами України, у т.ч. 68% експортних вантажів, 66,3% імпорتنих вантажів, 85% транзитних вантажів, майже 100% контейнерних перевезень в Україні. З порти області (Одеса, Південний, Чорноморськ) забезпечують 65% загальних обсягів обробки вантажів України [31].

Міжнародний аеропорт Одеса відноситься до групи найбільших аеропортів України і пов’язаний повітряними лініями з багатьма містами України, СНД, а також країнами Західної Європи, Азії, Африки.

Одеська залізниця – важлива складова єдиного транспортного конвеєра південного заходу України і є найважливішою складовою частиною залізничного транспорту держави. На її долю припадає майже 20% вантажообігу, більш 16% пасажирообігу залізниць країни [31].

Людський потенціал Демографічна ситуація в Одеської області у 2014-2018 рр. характеризувалась: скороченням чисельності наявного населення. Протягом

2014-2018 рр. чисельність наявного населення, яке являється природною основою відтворення робочої сили, з 2014 до 2018 рр. скоротилась з 2396,5 тис осіб до 2380,3 тис осіб. погіршенням показників природного руху населення, які характеризувались збільшенням обсягів природного скорочення населення (з - 4,7 тис осіб у 2014 р. до - 10,5 тис осіб у 2018 р.). збільшенням обсягів міграційного приросту населення (з 4,6 тис осіб у 2014 р. до 7,7 тис осіб у 2018 р.) (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Склад чисельності наявного населення в Одеському регіоні у 2014-2019 рр.,
тис. осіб

Наіменування показника	2015	2016	2017	2018	2019
Наявне населення, тис. осіб	2396,4	2390,3	2386,5	2383,1	2380,3
Відхилення до попереднього					
абсолютне, тис. осіб;	-0,1	-6,1	-3,8	-3,4	-2,8
відносне, відсотка;	-0,004	-0,3	-0,2	-0,14	-0,12
Кількість народжених, тис. осіб	29,5	27,4	26,4	25,2	23,1
Кількість померлих, тис. осіб	34,2	34,6	33,6	33,4	33,6
Природне скорочення, тис. осіб	-4,7	-7,2	-7,2	-8,2	-10,5
Міграційний приріст, тис. осіб	4,6	-0,99	3,4	4,7	7,7
Щільність наявного населення	71,9	71,8	71,6	71,5	71,5

Головна особливість Одеської залізниці – її приморське і прикордонне положення. У регіоні Одеської залізниці розташовані великі морські та річкові порти. Таким чином, забезпечуються зовнішні транспортно-економічні зв'язки з більш ніж 70 країнами світу. Експлуатаційна довжина залізниці становить 4001,8 км (у т.ч. Одеська область - 1043,6 км).

Скорочення наявного населення негативно вплинуло на його структуру (табл. 2.2, рис. 2.1).

Таблиця 2.2.

Наявність населення за територіальним розподілом в 2015-2019 рр.

Наіменування показника	2015	2016	2017	2018	2019
Наявність населення всього, тис. осіб	2396,4	2390,3	2386,5	2383,1	2380,3
міське	1603,1	1597,4	1595,7	1594,9	1593,9
сільське	793,3	792,9	790,8	788,2	789,1

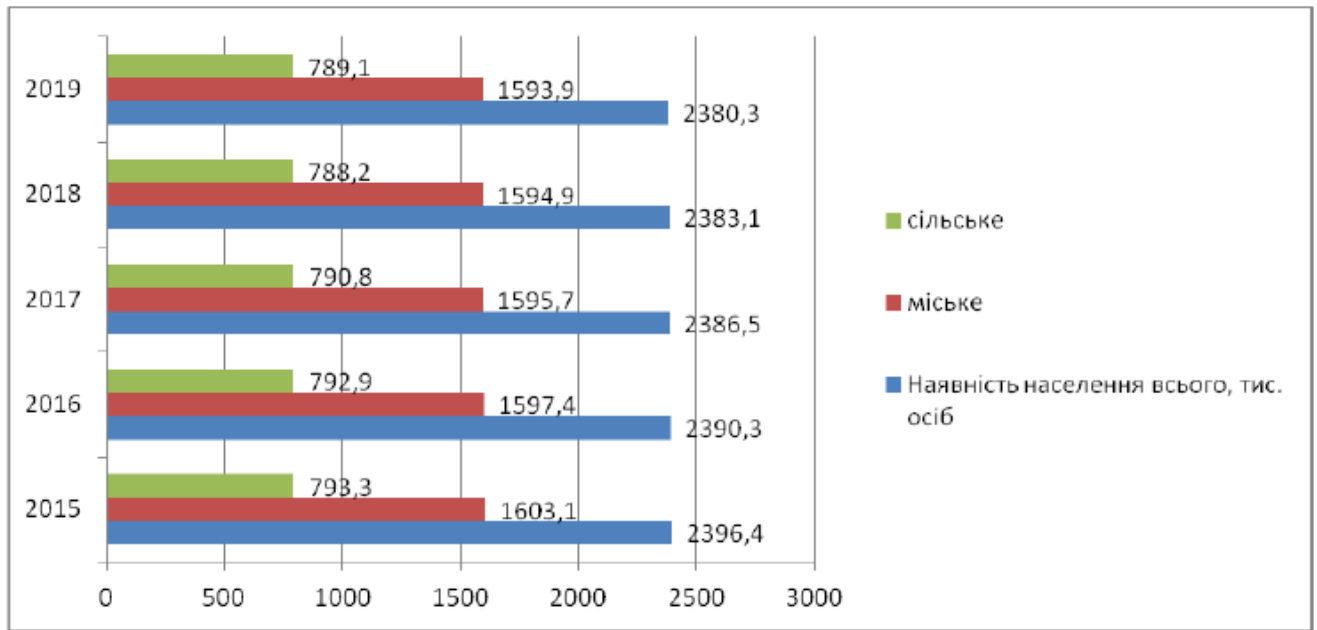

Рис. 2.1 Динаміка розподілу наявного населення у 2015-2019 рр., тис. осіб

Показники динаміки ВРП Одеської області протягом аналізованого періоду наведено в табл.2.3

Таблиця 2.3.

Показники динаміки ВРП Одеської області в 2015-2020 рр.

Показники динаміки	Україна		Одеська область	
	Середня величина ВРП по країні, млн.грн.	Середня величина ВРП по країні на одну особу, грн.	ВРП, млн. грн.	ВРП на одну особу, грн.
Абсолютний приріст, млн.,грн.	1301711,36	29372,14	63239,36	26437,29
Середній абсолютний приріст, млн. грн.	202982,23	4843,08	10192,38	4282,54
Середній темп росту, %	118,00	119,10	118,20	118,30
Середній темп приросту, %	18,00	19,10	18,20	18,30
Абсолютне значення 1% приросту, млн. грн.	23853,67	558,99	1198,00	501,59

Отже, в 2010 – 2020 році показники динаміки ВРП на одну особу Одеської області були меншими, ніж відповідні показники по країні: середній щорічний приріст на 3197,71 грн., середній абсолютний приріст на 560,54 грн., середній

темп зростання і приросту на 0,8% (при цьому що для ВРП області більша на 1,1%), абсолютне значення 1% приросту на 57,4 грн.

На початок 2019 року у порівнянні з початком 2010 року обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з країн світу в економіці Одеської області збільшився на 267050, 3 тис. дол.. США, тобто у 1,3 рази. У 2010 – 2020 у середньому щорічно обсяг ПІІ складав 1277537,1 тис. дол. США. Щорічно обсяг ПІІ зростав в середньому на 26705,0 тис. дол.. США. Середній темп зростання показника складав 102,5 %, а середній темп приросту - 2,5% . Абсолютне значення 1% приросту ПІІ складало 12025,9 тис. дол.. США.

На початок 2020 року у порівнянні з початком 2010 року обсяг ПІІ з Одеської області в економіку країн світу зменшився на 10280,1 тис. дол. США , тобто у 1,4 рази . У 2010-2020 рр. у середньому щорічно обсяг ПІІ складав 31463,4 тис. дол. США. Щорічно обсяг ПІІ зменшувався в середньому на 1028,0 тис. дол. США. Середній темп зростання показника складав 96,8, а середній темп приросту (-3,2%). Абсолютне значення 1% приросту ПІІ з Одеської області в економіку країн світу складало 137,1 тис. дол. США.

Аналіз динаміки інвестиційних потоків в 2010-2020 роках показав, що Одеська область отримувала в економіку ПІІ з країн світу більше від 26,0 до 33,9 рази. У 2014р., 2017р. і 2020 р. відбулося зменшення відношення відповідно до 30,2, 64,6 і 45,9 рази. У 2015 – 2017роках було зростання від 44,7, до 70,6 рази, а у 2018 р. досягнуто рекорду – 87,7 рази. Відношення припливу ПІІ з країн світу в регіон до інвестування в економіку країн світу з регіону на порядок вище , ніж в цілому в Україні.

На початок 2020 року у порівнянні з початком 2010 року позитивне сальдо ПІІ в Одеської області збільшилося на 277330,4 тис. дол.. США, тобто у 1,3 рази. У 2010 – 2020 роках у середньому щорічно сальдо складало 1246073,8 тис. дол. США. Щорічно сальдо збільшувалось в середньому на 27733,0 тис. дол.. США. Середній темп приросту сальдо складало 11888, 9 тис. дол. США.

Відзначимо наявність як позитивних, так і негативних тенденцій формування сальдо ПІІ Одеської області. У 2010-2015 рр. спостерігалось

поступове збільшення сальдо. У 2014 році відбулось різке збільшення на 33, 5 % надходження ПІІ в економіку регіону і на 49,9% їх вкладення в економіку країн світу. У 2016 році сальдо значно зменшилося на 14,7 %. Тенденція поступового зменшення, але з негативним зростаючим приростом, збереглася у 2017 – 2019 роках. На початок 2020 року у порівнянні з 2019 роком сальдо збільшилося на 1,8 % завдяки збільшенню надходжень ПІІ в економіку регіону на 2,9%.

Аналіз динаміки інвестиційних потоків в Україні в 2010 – 2020 роках (Табл. В.1, Додаток В) показав, що країна отримувала в економіку ПІІ з країн світу більше від 4,9 у 2018 році до 8,0 у 2015 році рази, ніж інвестувала в економіки країн світу. У 2009 -2014 роках спостерігалась тенденція повільного зростання відношення (від 4,9 до 8,0 рази), а у 2016 – 2019 роках – зменшення (від 5,9 до 5,0 рази) У 2020 році відбулося значне зростання на 0,2% - 5,2 рази.

Обсяг ПІІ в економіку України з країн світу є низьким порівняно з іншими країнами регіону. У 2016 році (останній рік із широко доступними даними) обсяг ПІІ на одну особу становив приблизно 650 дол. США , що нижче значень для Молдови (740 дол. США), Білорусі (1960 дол. США) і суттєво нижче рівня Грузії (4430 дол. США) [16].

Дослідимо динаміку зміни обсягу ПІІ (акціонерного капіталу) у розрахунку на одну особу населення Одеської регіону (рис. 2.2).

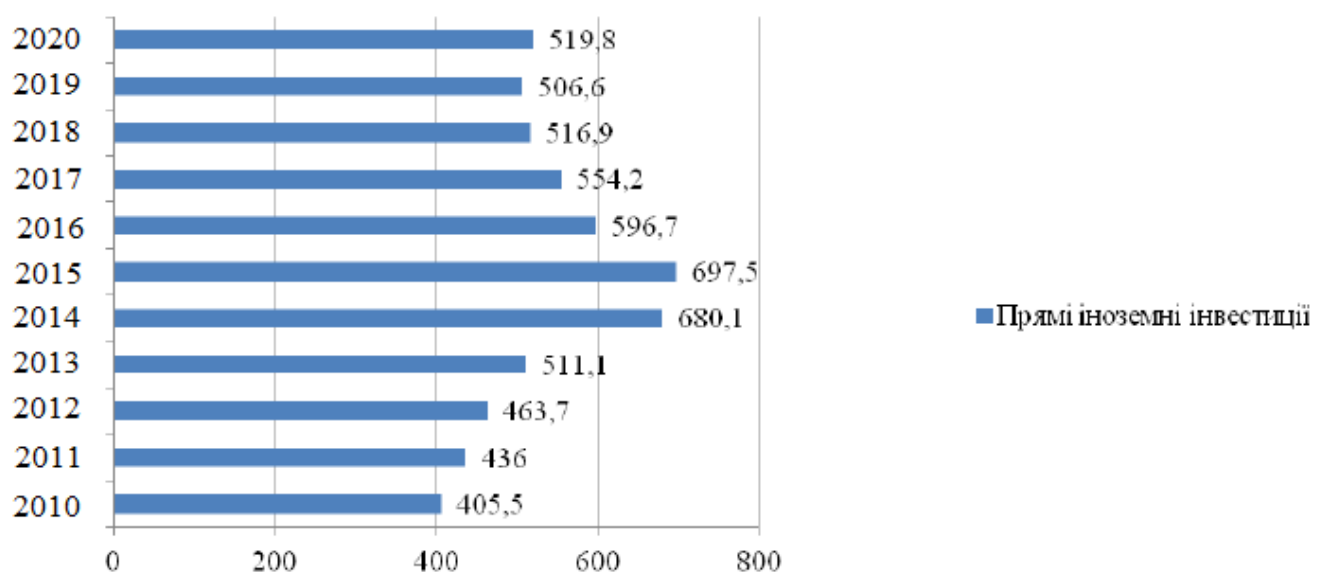

Рис.2.2. ПІІ у розрахунку на одну особу з країн світу в економіці Одеського регіону за 2010-2020рр., на початок року, дол. США.

На початок 2019 р. у порівнянні з 2009 р. обсяг ПІІ у розрахунку на одну особу з країн світу в економіці Одеської області збільшився на 114,3 дол. США, тобто у 1,3 рази. У 2009 —2019 рр. у середньому щорічно обсяг ПІІ у розрахунку на одну особу складав 535, 3 дол. США. Щорічно цей обсяг зростав в середньому на 11,4 дол. США. Середній темп зростання показника складав 102,5 %, а середній темп приросту - 2,5% . Абсолютне значення 1% приросту ПІІ у розрахунку на одну особу складало 5,1 дол. США.

Проаналізуємо географічну структуру припливу ПІІ в Одеську область на початок року в 2009-2019 роках. До основних країн-інвесторів входять: Кіпр, Сінгапур, Нідерланди, Велика Британія, Німеччина, США, Франція, Манако, Швейцарія, Віргінські Острови (Британія) (табл.2.4).

На початок 2019 року у порівнянні з початком 2009 року ПІІ з країн ЄС в економіку Одеської області збільшилися на 129395, 6 тис. дол. США, тобто у 1,2 рази. У 2009-2019 роках у середньому щорічно ПІІ країн ЄС складало 857779,1 тис. дол. США. Щорічно приплив ПІІ збільшився в середньому на 12939, 6 тис. дол. США.

Середній темп зростання показника склав 102,0%, а середній темп приросту - 2,0%. Абсолютне значення 1% приросту ПІІ з країн ЄС складало 6851,675 тис. дол. США.

Перше місце серед країн-інвесторів ПІІ в економіку Одеського регіону стабільно займає Кіпр (рис 2.3.). Частка надходжень ПІІ з Кіпру у загальному підсумку по Одеської області складала від 16,5 у 2009 році до 40,8 % у 2013 році. Частка надходжень із Сінгапуру (з 2016 р. займає друге місце) складала від 4,8 % у 2015 р. до 20,0% у 2018 р. Різке скорочення припливу ПІІ спостерігається з Великої Британії – з 20,6% у 2009 р. до найменшого значення частки 6,1 % у 2012 р. З інших країн - інвесторів частки надходжень ПІІ залишилися не менш стабільними. З 2012 р. з запасом компенсується надходження ПІІ лише з острівної країни Кіпр. У 2009 -2011 рр. частка припливу ПІІ з Кіпру була менше частки трійки європейських країн 2,4 (2009р.), 1,8 (2010 р.) і 1,6 (2011 р.) рази. З 2012

напрям тенденції змінився на протилежний: частка ПП з Кіпру стала більше частки трійки від 1,3 рази у 2015 р. до 1,8 рази у 2018 -2019 рр.

Таблиця 2.4.

Прямі іноземні інвестиції з основних країн-інвесторів в економіку
Одеського регіону за 2009-2019 рік

Роки	Усього	Країни ЄС	Кіпр	Сінгапур	Нідерланди	Велика Британія
2009	970152,5	603399,1	159793,9	9285,3	147059	147059
2010	1041987,7	687123,6	207249	9235,9	148658,9	148658,9
2011	1107326,6	765788,9	249233,2	...	152873,7	152873,7
2012	1220519,4	849685,6	454419,7	...	152993,7	152993,7
2013	1629074,2	1199241,6	664507,3	...	166049,7	166049,7
2014	1671661,5	1238521,1	657293,4	...	207811,2	207811,2
2015	1423290,8	1047163,1	508931	68515,3	224286,7	224286,7
2016	1320345,6	919395,9	480697,3	115856,9	161790,3	161790,3
2017	1228752,8	707288,6	367329	21280,6	80166,3	80166,3
2018	1202594,7	685167,5	380521,7	240645,2	72405,3	72405,3
2019	1237202,8	732794,7	395543,6	234089,1	85672,7	85672,7
Роки	Німеччина	США	Франція	Монако	Швейцарія	Віргінські Острови (Британські)
2009	34811,9	88286,7	13795,0	58616,7	38892,7	40635,5
2010	39145,0	82472,4	35362,8	50019,5	43759,5	36002,1
2011	51562,9	68811,6	52295,6	45494,8	44634,8	42180,9
2012	50895,5	72242,5	43644,7	40209,6	45135,5	47281,5
2013	50139,1	60194,0	51442,9	40209,6	50315,5	48270,5
2014	50040,4	60906,6	53257,8	40209,6	49589,8	50802,3
2015	62524,3	52549,3	50538,4	39941,1	42898,4	39395,3
2016	62557,4	49611,6	48004,9	42229,4	45248,1	32912,4
2017	62107,4	55813,5	46677,0	52389,7	44351,7	36845,8
2018	53113,1	52344,3	50921,8	52267,3	38345,5	30723,2
2019	53500,6	48801,8	57462,9

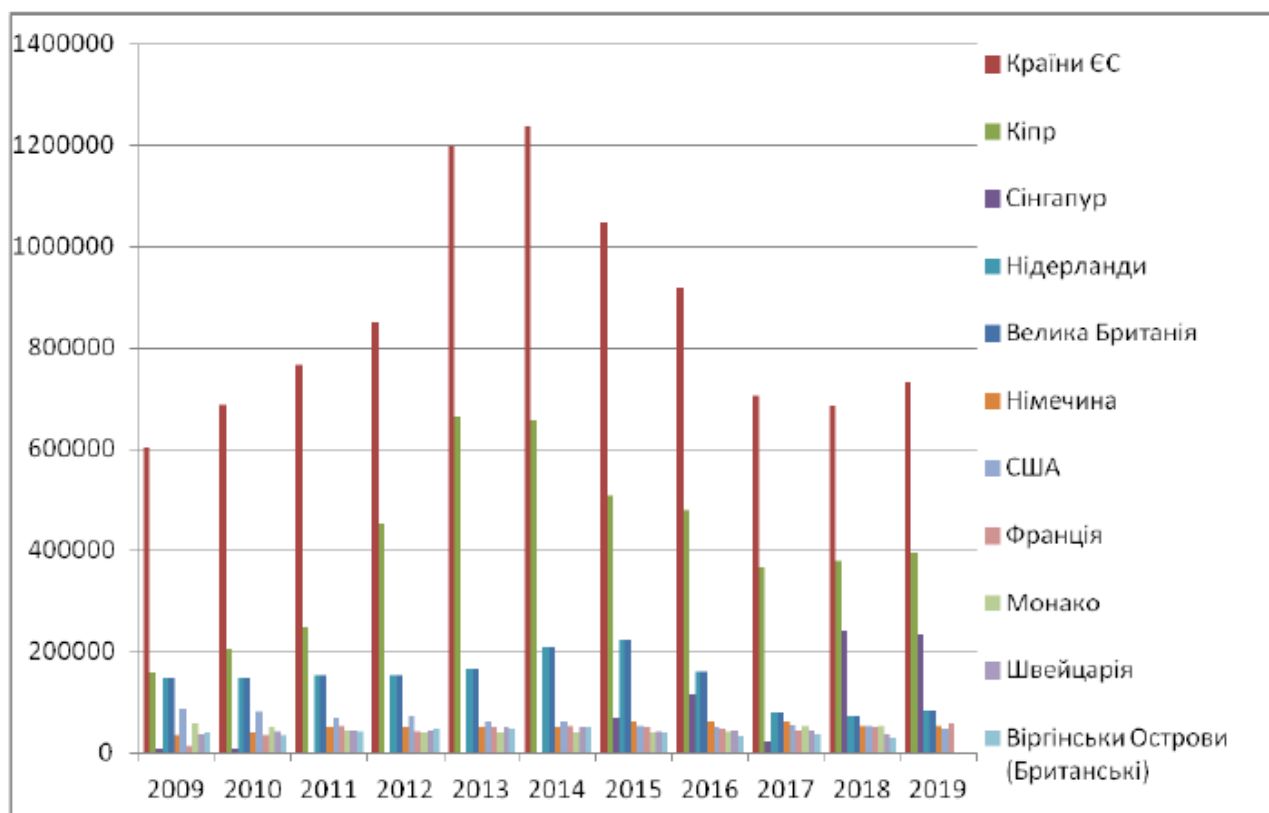

Рис.2.3. Розподіл ПІІ з основних країн-інвесторів в економіці Одеського регіону за 2009-2019 рр.

Таким чином, ПІІ Кіпру продовжують витіснити з економіки Одеського регіону акціонерний капітал розвинутих країн світу та забезпечують загальні показники приросту припливу ПІІ до регіону. Аналіз ПІІ (акціонерний капіталу) в економіку Одеської області за видами економічної діяльності упродовж 2010 - 2018 року дає змогу виокремити розвинені та привабливі сфери регіональної економіки для інвесторів.

У 2010 -2020 рр. ПІІ в економіку Одеської області за видами - лідерами економічної діяльності є такі: промисловість з часткою надходжень ПІІ до загального обсягу від 24,8 % у 2011 р. до 45,2% у 2018 р; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність з часткою надходжень ПІІ до загально обсягу від 20,8 у 2012 р. до 25, 8% у 2013 р. операції з нерухомим майном з часткою надходжень ПІІ від 7,04% у 2010 р. до 17,42% у 2019 р.;

професійна, науково-технічна діяльність з часткою надходжень ППІ від 1,72 у 2013 р. до 5,23% у 2017 р.

На початок 2019 р. у порівнянні з початком 2009 р. обсяг ППІ з країн світу в промисловість Одеського регіону збільшився на 247620,6 тис. дол. США, тобто у 1,9 рази. У 2009-2019 рр. у середньому щорічно обсяг ППІ в промисловість складав 482615, 16 тис. дол. США. Щорічно обсяг ППІ збільшувався в середньому на 27513,4 тис. дол. США. Середній темп зростання показника складав 107,2%, а середній темп приросту -7,2%. Абсолютне значення 1% приросту ППІ в промисловість регіону складало 5439, 767 тис. дол. США.

На початок 2019 р. у порівнянні з початком 2009 р. обсяг ППІ з країн світу в транспорт, складське господарство та кур'єрську діяльність Одеського регіону збільшився на 52342,5 тис. дол. США, тобто у 1,2 рази. У 2009-2019 рр. у середньому щорічно обсяг ППІ в цей вид економічної діяльності 316639,98 тис. дол. США. Щорічно обсяг ППІ збільшувався в середньому на 5815,833 тис. дол. США. Середній темп зростання показника складав 102,0%, а середній темп приросту -2,0%. Абсолютне значення 1% приросту ППІ складало 3084,749 тис. дол. США.

На початок 2019р . у порівнянні з початком 2009 р. обсяг ППІ з країн світу в операції з нерухомим майном Одеської області збільшився на 142170,1 тис. дол. США, тобто у 2,9 рази. У 2009 -2019 рр. у середньому щорічно обсяг ППІ в операції з нерухомим майном складав 160093,07 тис. дол. США. Щорічно обсяг ППІ збільшувався у середньому на 15796,678 тис. дол. США. Середній темп зростання показника складав 112,7%, а середній темп приросту -12,7%. Абсолютне значення 1% приросту ППІ в операції з нерухомим майном складало 1837, 874тис. дол. США.

На початок 2019 р. у порівнянні з початком 2009 р. обсяг ППІ з країн світу в професійну, наукову та технічну діяльність Одеської області збільшився на 42331,0 тис. дол. США, тобто у 2,9 рази. У 2009 – 2019 рр. у середньому щорічно обсяг ППІ в професійну, наукову та технічну діяльність складав 46225, 37 тис. дол. США. Щорічно обсяг ППІ збільшувався в середньому на 4703,444 тис. дол..

США. Середній темп зростання показника складав 112, 7%, а середній темп приросту -12,7%. Абсолютне значення 1% приросту ППІ в професійну, наукову та технічну діяльність складало 624, 492 тис. дол. США (рис.7.10).

У 2010 – 2020 рр. серед видів лідерів економічної діяльності в Одеському регіоні найбільший середній темп зростання ППІ мали операції з нерухомим майном, а також професійна, наукова та технічна діяльність 112,7%. У продовж 2015 – 2018 рр. спостерігалася тенденція зростання частки ППІ видів лідерів економічної діяльності в регіоні від 78,44% у 2015 році р. до 91,37% у 2018 р. На початок 2019 р. частка ППІ незначно скоротилася до 91,12%. Втратили привабливість упродовж 2010 -2019 рр. такі види економічної діяльності в регіоні:

- фінансова страхова. У 2010 -2016 рр. її частка ППІ складала від 8,81% у 2014 р. до 12,4% у 2011 р. На початок 2017-2019 рр. частка ППІ різко зменшилася і складала відповідно 1,66%, 1,87% і 2,5%;

- оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів. У 2010-2012 рр. її частка ППІ складала від 9,2% у 2012 р. до 10,8 % 2011 р. На початок 2013 - 2019 рр. частка ППІ різко зменшилася з 3,0% у 2016 р. до 1,6% у 2018 р. У 2019 – 1,7%;

- будівництво. Частка ППІ зменшилася з 8,4% у 2012 р. до 1,9% у 2018 р. На початок 2020 р. частка ППІ становила 2,0%;

Стабільно непривабливими для іноземних інвесторів упродовж 2010 -2019 рр. є такі види економічної діяльності в регіоні:

- сільське, лісове та рибне господарство. Частка ППІ з 1,9% у 2012 р. зменшилася до 0,2% у 2016 р, 2017 р, і 2019 р. (у 2018 р. – зменшилась до 0,1%. Сільське господарство має чи не найважливіше значення для регіону, але інвестори вважають, зокрема, що в ньому досить великий ризик втрат;

- тимчасове розміщення й організація харчування. Частка ППІ зменшилася з 3% у 2010 р. до 0,9 % у 2013 – 2016 рр. На початок 2019 р. Частка складала 1%;

- інформація та телекомунікація. Частка ППІ з 09, % у 2010 р. і 2011 р. зменшилася до 0,2% на початок 2020 р;

- діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування. Частка ПП з 3,94% у 2012 р. зменшилася до 0,46% на початок 2020 р. ;

- освіта. Частка ПП з 0,02% у 2013 -2015 рр. збільшилася до 0,53% у 2018 р. На початок 2019 р. частка ПП незначно зменшилася до 0,51%;

- охорона здоров'я та надання соціальної допомоги. Частка ПП з 1,22% у 2010 р. зменшилася до 0,17% у 2018 р. На початок 2019 р. частка ПП незначно збільшилася до 0,20%;

- мистецтво, спорт, розваги та відпочинок. Частка ПП з 1,19% у 2011 р. зменшилася до 0,10% на початок 2020 р.

Розглянемо ситуацію з надходженням прямих іноземних інвестицій. в Одеський регіон порівняно з ВРП за період 2010 - 2020 рр. Методом статистичних спостережень проаналізуємо динаміку впливу даних показників (табл. 2.5 ; рис.2.4)

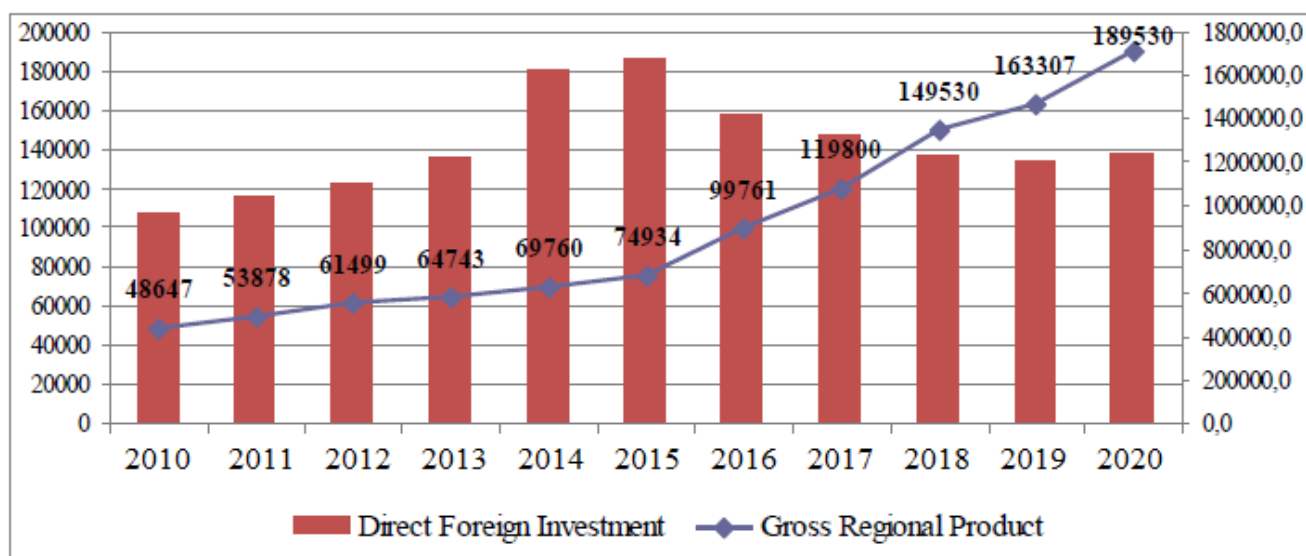

Рис.2.4. Надходження ПП порівняно з ВРП за 2010-2020 рр.

Як видно ріст ПП в Одеський регіон супроводжувався поступово починаючи з 2009 – 2014 рр., після чого стрімкий спад до 2018 р. і позитивна динаміка у 2019 р., що більшою мірою обумовлено конфліктом на Сході та анексією АР Крим. Проте, слід зазначити, що падіння ПП з 2014р. не вплинуло на ріст ВРП, спостерігалась позитивна тенденція до росту.

Таким чином, обсяг інвестицій в регіонах був вельми нестабільним та залежав від багатьох макро та регіональних чинників. Така нестабільність інвестицій зумовлює необхідність підтримки інвестиційних процесів як на державному, так і на регіональному рівні.

2.2. Оцінка регулювання інвестиційних процесів в регіонах

Система управління регіональним економічним розвитком в Україні повинна включати в себе ефективні важелі, адекватні потребам і проблемам, що виникають в контексті перманентних дисбалансів розвитку, впливу наслідків світової економічної кризи та політичних змін, що чинять потужний вплив на економічне становище в державі. Інвестиційна політика відіграє значущу роль в загальній системі економічного регулювання, оскільки визначає напрямки, шляхи і способи модернізації всього народногосподарського комплексу на основі капітальних вкладень, здатних якісно змінити стан продуктивних сил. Для інвестиційної політики чи не найважливішу роль відіграє інституціональна складова та її регіональний аспект, оскільки реальні інвестиційні проекти реалізуються на певних територіях і потребують місцевої підтримки, що сприяє активізації капіталовкладень, заохочує інвесторів до провадження стратегічного капіталовкладення, яке відіграє не лише економічну, але і соціальну функцію.

Регіоналізація інвестиційної політики повинна бути здійснена, на авторську думку, за допомогою делегування деяких повноважень щодо регулювання капіталовкладеннями на місцевий рівень, оскільки так забезпечується більш прямий контакт між інвестором та представниками державної влади, забезпечується надання прямих гарантій. Є загальновідомим і підтверджується європейськими та світовими тенденціями той факт, що інвестори мають чіткі переваги щодо розміщення капіталовкладень, і головним критерієм є надійність умов для розміщення та відтворення інвестованих ресурсів, що превалює над інтересами в швидкості та мультиплікативності окупності капіталу. Так, проведені за підтримки проекту «Локальні інвестиції та національна

конкурентоспроможність» (ЛІНК) Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) Держінвестпроект України дослідження стану інституціонального забезпечення інвестиційної діяльності в 16 регіонах України свідчать про низький ступінь реальної гарантованості прав власності інвесторів. В опитуванні взяли участь 130 компаній і за результатами опрацювання відповідей на поставлені питання було підготовлено рейтинг найбільш поширених проблем іноземних інвесторів в Україні (табл. 2.5)

Таблиця 2.5

Рейтинг основних проблем інвесторів в Україні

Сутність проблеми	Значущість, %
Відносини з податковими органами	22,8
Перевірки та недосконалість нормативно-правового регулювання	14,5
Проблеми у сфері земельних питань	11,8%
Відносини з митними органами	11,03%
Питання отримання ліцензій	10,27%
Інші проблеми, включаючи рейдерство	5,7%

Як бачимо, майже всі основні проблемні питання, що виникають у іноземних інвесторів, пов'язані зі станом інституціонального середовища національної інвестиційної системи. Стан інституціонального середовища, що забезпечує функціонування інвестиційного процесу характеризується рядом протиріч, що виникають між запроваджуваними регуляторними нормами і реальними потребами інвесторів.

Такі протиріччя можна назвати класичними, оскільки виникають вони між продуктивними силами і станом виробничих відносин і сигналізують про необхідність вдосконалення регуляторного середовища.

Найбільш важливим для інвесторів є збереження їхнього капіталу, перевага надається в сучасних кризових умовах перевіреним об'єктам для капіталовкладень і відбувається, переважно, реінвестування, а не освоєння новими інвесторами нових ринків. Це глобальна тенденція, згідно якої питома

вага реінвестованого капіталу в світовій економіці збільшилась з 20% (в 2005-2007 рр.) до 46-48% (в 2011-2013 рр.).

Оскільки більшість з перелічених проблем виникає на локальному рівні при безпосередньому провадженні діяльності суб'єктами інвестиційного процесу, то і регуляторні механізми також повинні мати локалізований рівень.

Аналіз протиріч між потребами вітчизняних інвесторів та впровадженням регуляторних заходів в межах регіональної інвестиційної політики наведено в табл.2.6

Таблиця 2.6

Перелік основних протиріч між потребами вітчизняних інвесторів та впровадженими регуляторними заходами

Потреби інвесторів і реалії розвитку продуктивних сил	Стан регулювання інвестиційних процесів (виробничих відносин)
Інвестиційний процес фактично перейшов на засади самоокупності і потребує важелів підтримки активності відтворювальних циклів.	Головний акцент в регуляторній політиці робиться на мобілізацію і залучення нових інвестиційних ресурсів.
Економічне зростання і створення нової доданої вартості відбуваються в реальному секторі економіки.	Створюються основи для активізації розвитку фінансових ринків і фондових бірж на засадах інтеграції в світову фінансово-інвестиційну спільноту.
Активізація капіталовкладень в національне стратегічно вигідне виробництво потребує перманентних непрямих стимулів.	Розробляються документи, формуються інституційні організації, що займаються точковою дотаційною допомогою окремим категоріям підприємств.
Розвиток стратегічно важливих видів економічної діяльності можливий за умови встановлення пріоритетних регуляторних норм для таких видів діяльності.	Зниження податкового тиску для всіх категорій платників податку на прибуток і податку на додану вартість.
Підтримка реалізації інвестиційних проектів, що які є стратегічно вигідними і реалізуються в межах секторів товарних ринків або в межах ринків.	Підтримка суб'єктів господарювання або видів економічної діяльності без диференціації і деталізації до окремих інвестиційних проектів.
Пріоритетна підтримка стадій суспільного виробництва (секторів ринків товарів і послуг), які продукують максимальну додану вартість.	Підтримка видів економічної діяльності в цілому.
Потреба в комплексному захисті прав інвесторів у взаєминах з державою, з реципієнтом, з іншими особами.	Запропоновано законодавче закріплення захисту прав інвесторів від недобросовісних менеджерів.

Ключовим питанням для побудови взаємовигідного інвестиційного співробітництва між державою та іноземним інвестором є прозорість і передбачуваність відносин, а також усвідомлення й задоволення основних потреб та цілей сторін: для держави – отримання додаткових надходжень до бюджету й нових об'єктів для оподаткування у вигляді нових підприємств та/або імпортованої продукції, створення нових робочих місць для власного населення, розвиток певних секторів економіки держави тощо; а для інвестора – це отримання максимального прибутку від інвестиції, повернення інвестицій, а також мінімізація ризиків, пов'язаних із інвестуванням.

Таке взаємовигідне інвестиційне співробітництво досягається та забезпечується шляхом встановлення чітких, зрозумілих, непорушних та виконуваних правил і процедур інвестування та поведінки з інвестиціями як для інвесторів, так і для державних органів.

Зважаючи на те, що майже всі країни в світі, в тому числі й провідні країни-донори, досі відчувають наслідки фінансової кризи, необхідно враховувати, що допомога «сильних» «слабким» здійснюватиметься тільки після прискіпливого аналізу інвестиційного середовища з урахуванням усіх можливих ризиків. При цьому, чим вище будуть ризики, чим більш невизначеним буде інвестиційне середовище, тим більш жорсткими будуть умови інвестування. Тому, в сучасних умовах розвитку перш за все необхідно ініціювати розробку та впровадження довгострокової програми стабілізації розвитку країни, де основним напрямком необхідно визначити зважену інвестиційну політику, яка враховуючи національні інтереси має забезпечити формування ефективного механізму залучення іноземних інвестицій в країну. Слід враховувати, що будь-яка довгострокова програма має низку різноманітних параметрів, які можуть змінюватися в ті чи інші часові періоди, що передбачає керування методикою здійснення економічних розрахунків та прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності.

Економіко-правовий механізм залучення іноземних інвестицій розглядається як комплекс заходів та засобів, які визначають умови діяльності

учасників, відношення власності та існуючу організаційно-правову форму об'єкту з іноземними інвестиціями.

Даний механізм формується і діє на трьох рівнях: макрорівні – розглядаються дії державних органів центральної влади в процесі формування та регулювання інвестиційних процесів; мезорівні – враховує політику залучення іноземних інвестицій регіональними органами влади та на мікрорівні – відбувається пряма взаємодія інвестора і будь-якого підприємства – отримувача ресурсу (рис. 2.5.).

Рис.2.5. Рівні економіко-правового механізму залучення та використання іноземного капіталу

При цьому слід зазначити, що на всіх рівнях реалізації економіко-правового механізму залучення іноземних інвестицій визначальним чинником має бути державне управління даними ресурсами. Це законодавчо і виконавчо врегульована норма права, направлена на діяльність відповідних органів влади економічними процесами у країні з метою ефективного залучення та раціонального використання іноземних інвестицій.

На національному рівні ще в 1991 році було прийнято Закон України «Про інвестиційну діяльність», що визначає загальні правові умови інвестиційної діяльності на території України, а згодом, у 1996 році - і спеціальний Закон України «Про режим іноземного інвестування», яким було встановлено, за загальним правилом, національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності для іноземних інвесторів в Україні. Більш того, Україна приєдналася до основних міжнародних договорів із захисту прав інвесторів: Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 березня 1965 року (Конвенція МЦБІС) та до Договору до Енергетичної Хартії (ДЕХ). Також Україна підписала та ратифікувала цілу низку двосторонніх угод про сприяння та взаємний захист інвестицій (ДІД) з більш ніж 70 країнами світу. Визначною подією стало приєднання України 16 травня 2008 року до Світової організації торгівлі. Безсумнівно, зазначені міжнародні угоди збільшують рівень захисту відповідних інвестицій та, відповідно, підвищують рівень довіри іноземних інвесторів до українського ринку [43].

У 2010 році в Україні було спрощено систему входження іноземного капіталу шляхом усунення необхідності реєстрації іноземних інвестицій та реєстрації інвестицій за двома різними процедурами, а також був прийнятий Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 №2404-VI, що сприяє покращенню інвестиційного клімату. Крім того, 2 грудня 2010 року прийнято Податковий кодекс, який містить низку новацій, спрямованих на стимулювання інвестиційної діяльності. У 2012 році набрав чинності Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом

«єдиного вінка» та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гарантування прав концесіонерів».

27 лютого 2013 року Кабінет Міністрів України затвердив Державну програму активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки, серед ключових пріоритетів якої визначено покращення інвестиційного клімату та структурні реформи, що кореспондуються з Указом Президента України від 02.06.2010 року щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», яке ставить державним завданням покращення захисту інвесторів, поліпшення інвестиційного клімату, інвестиційної привабливості окремих секторів, інвестиційного іміджу.

Цей довгий перелік прийнятих нормативних актів та програм, заснованих в Україні, стосовно сприяння інвестиційній діяльності та покращення інвестиційного клімату можна було б продовжувати, якби не... Відповідно до експертних оцінок Центру економічних і політичних досліджень ім. Разумкова, прогнозований показник надходження інвестицій у 2015 році не перевищить 5 млрд. дол. США. Індекс інвестиційної привабливості України відповідно до Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА) у першому кварталі поточного року залишився на рівні 2,12 бала із п'яти можливих, що представляє собою найнижчий показник за всю історію досліджень починаючи з 2008 року. У 2012–2014 рр. Україну залишили сім великих банків з іноземним капіталом. Здавалося б, за наявності вищезазначеного про-інвестиційного регулювання та розроблених програм, що спрямовані на розвиток інвестиційної привабливості та захист інвестицій, Україна повинна була б стати Меккою для іноземних інвесторів. Проте цього ми не відчуваємо. Представники міжнародних організацій і бізнесу зазначають, що найбільшими проблемами бізнесу в Україні є високий рівень корупції і неякісна робота судової системи, а також неспроможність західних компаній адаптуватися до економічних реалій у зв'язку з економічною невизначеністю України та погана ділова репутація українських партнерів.

Держава виконує макроекономічну функцію підтримання макроекономічного зростання та стабільності економіки. Розвиток капіталізму у

світі неодноразово призводив до спадів і глибоких криз, бо уряди не знали як реанімувати економіку. На сьогодні, завдяки вченню Д. М. Кейнса і його послідовників, ми знаємо як контролювати найгірші прояви ділового циклу. Стало зрозумілим, як уряд може впливати на обсяги виробництва, зайнятість та інфляцію, вміло застосовуючи монетарну та фіскальну політику. За допомогою цих двох головних інструментів макроекономічної політики держава може впливати на розмір сукупних видатків, темпи зростання і обсяг національного виробництва, рівні зайнятості та безробіття, на рівень цін і темпи інфляції в економіці. Уряди індустріально розвинутих країн успішно використовують уроки кейнсіанської революції протягом останнього півстоліття. У Додатку А підсумовано економічну роль, що її відіграє держава сьогодні.

Отже, уряд має достатньо важелів для того, щоб активно втручатись в економіку, гармонізувати економічні відносини і разом з ринковими механізмами усувати недоліки ринку.

Досвід успішних країн світу показує, що діяльність державного сектору в напрямку залучення прямих іноземних інвестицій повинна спрямовуватися у таких ключових напрямках:

- створення умов для залучення інвестицій;
- підготовка інвестиційного продукту (земельні ділянки, об'єкти нерухомості тощо);
- формування позитивного іміджу регіону;
- обслуговування інвесторів (інформаційна підтримка та супровід);
- усунення перешкод для інвестування.

Таким чином, основним завданням держави на національному та регіональному рівні є формування комплексу заходів, здатних переконати потенційних інвесторів розмістити свої ресурси саме в цій країні. В даному контексті ми можемо стверджувати, що сукупність політичних, правових, економічних та соціальних чинників формують і забезпечують сприяння інвестиційній діяльності як вітчизняних так і закордонних інвесторів. Крім того, робота у даному напрямку безпосередньо впливає на соціально-економічний

розвиток країни та вирішує низку соціальних проблем, забезпечує високий рівень зайнятості населення, дозволяє оновлювати та диверсифіковувати виробництво, впроваджувати новітні технології, ноу-хау, сприяє розвитку інновацій тощо.

Необхідно зауважити, що реалізація державної інвестиційної політики залежить від сукупності чинників, які бере до уваги інвестор, ухвалюючи рішення щодо здійснення інвестицій (рис.2.6.).

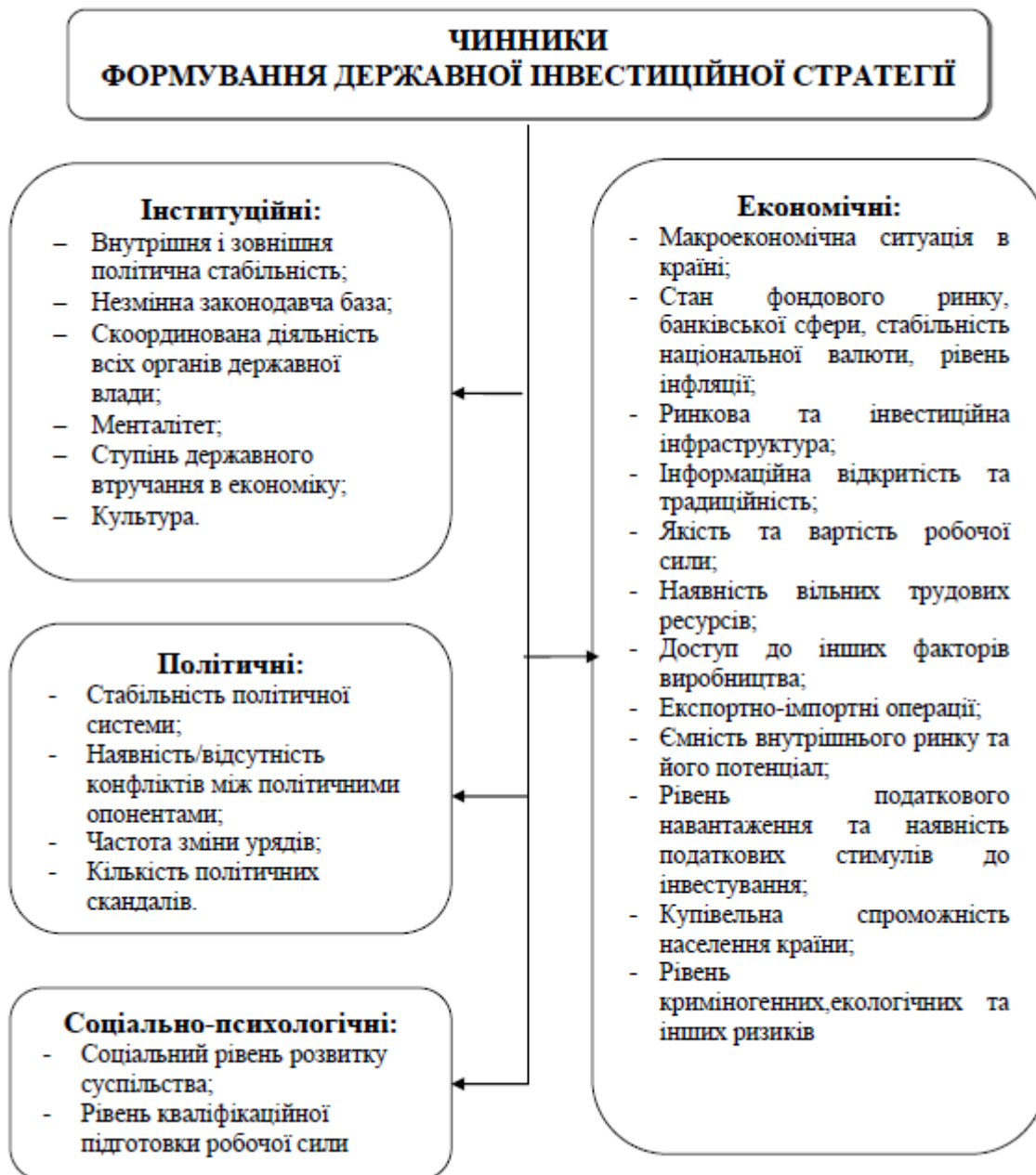

Рис.2.6. Чинники формування державної інвестиційної стратегії

Перш за все необхідно зупинитись на вивченні природи поняття «інвестиційний потенціал» та відмежувати його від схожих категорій. Більшість

експертів під інвестиційним потенціалом розуміють цілісну систему, що складається з наступних складових: ресурсно-сировинна, виробнича, споживча, інноваційна, інфраструктурна, інституційна, трудова та фінансова.

Категорія «інвестиційний потенціал» демонструє ступінь можливості вкладення засобів в активи тривалого користування, включаючи вкладення в цінні папери, з метою отримання прибутку чи будь-яких економічних і соціальних результатів [54]. Під інвестиційним потенціалом економіст С.Сілюкова визначає сукупність коштів населення, підприємств, держави та нерезидентів, які потенційно можуть бути використані для здійснення інвестиційної діяльності та розглядаються як інвестиційні ресурси [25].

Державне регулювання інвестиційної діяльності держави здійснюється шляхом прямого (адміністративно-правового) та непрямого впливу на інвестиційну діяльність (рис.2.7.).

Рис.2.7. Важелі державного впливу на регулювання регіональної інвестиційної діяльності

Не дивлячись на те, що зазначені стимули досить широко впроваджуються в розвинених країнах світу – вони не одержали такої широкої практичної реалізації в регіонах України.

2.3. Дослідження механізмів реалізації регіональної інвестиційної політики

Наголосимо, що в Україні інвестиційний процес не є статичним, він перебуває в постійній динаміці як на внутрішньому – трансформаційному рівні, так і на зовнішньому – глобалізаційному рівні. Тому існує низка проблем щодо поліпшення інвестиційного середовища на шляху формування сприятливого інвестиційного клімату (рис. 2.8).

Тому потрібні якісні зміни в інвестуванні, ефективне поєднання інвестицій та інновацій. Інвестиції повинні бути інноваційними та такими, що сприяють прогресивним структурним змінам економіки.

Питання створення аналога Європейського фонду регіонального розвитку неодноразово підіймалося на різних рівнях в Україні. 24 січня 2011 року на засіданні Ради регіонів, Президентом України було проголошено 2011 рік роком реформи моделі управління регіональним розвитком. Це зафіксовано у відповідному рішенні Ради регіонів, 126 зокрема, у пункті 1 рекомендовано Уряду: «3) розробити План дій з реформування державного управління регіональним розвитком в Україні, який повинен містити перелік кроків, дій та заходів, що забезпечують: ...створення сучасного інституту, який займається фінансовим забезпеченням регіонального розвитку, - Державного фонду регіонального розвитку» [42].

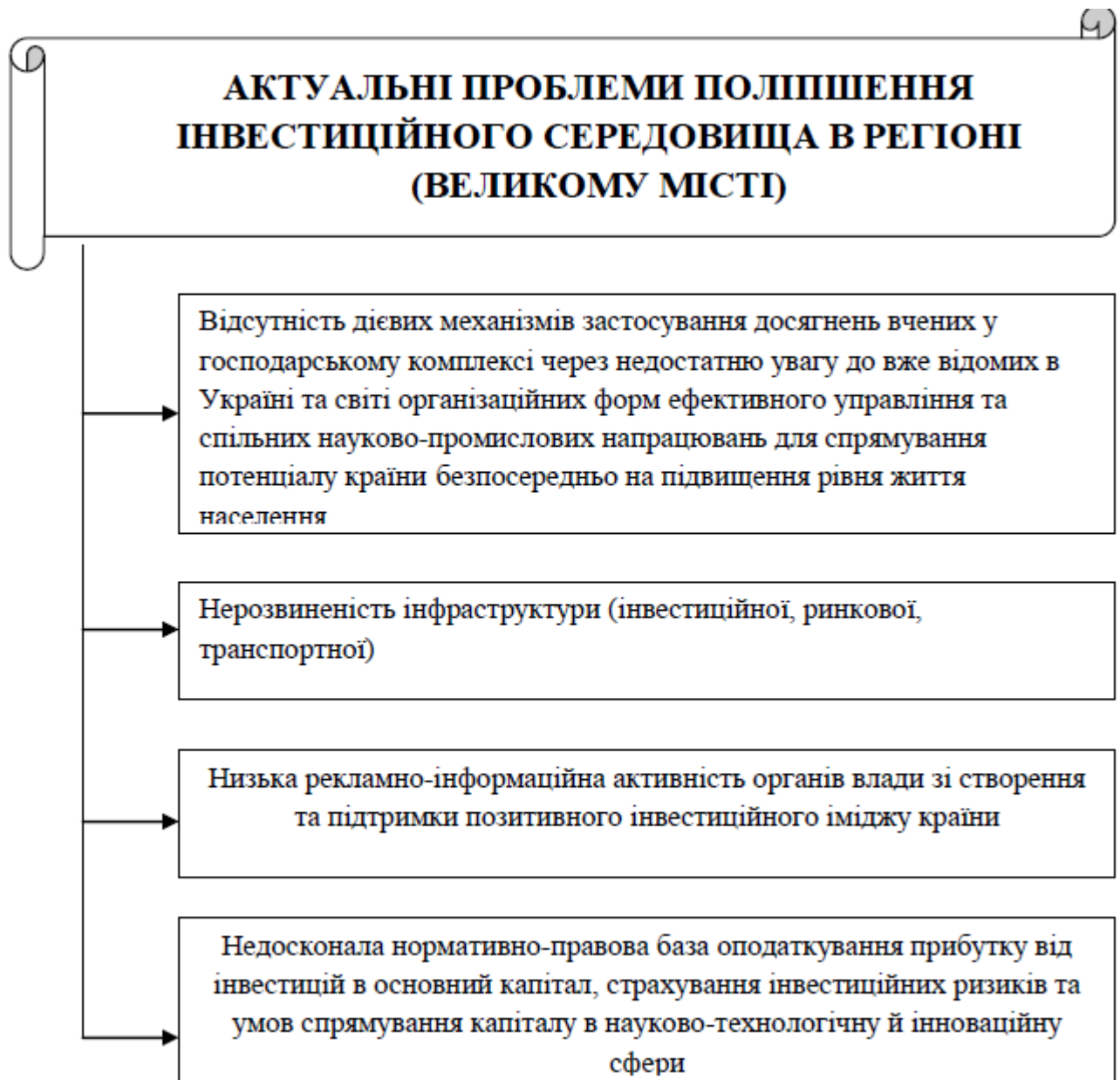

Рис.2.8. Актуальні проблеми щодо поліпшення інвестиційного середовища в регіоні

На виконання цього рішення Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» від 12 січня 2012 року № 4318-VI Бюджетний кодекс України було доповнено статтею 241 про створення Державного фонду регіонального розвитку [14].

У цій статті визначено п'ять ключових положень:

1) у складі державного бюджету України створюється державний фонд регіонального розвитку (далі - ДФРР) в обсязі не менше 1 % прогнозного обсягу

доходів загального фонду проекту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період;

2) кошти ДФРР спрямовуються на виконання: державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку; державних цільових програм та інвестиційних програм (проектів) у частині виконання заходів регіонального розвитку; угод щодо регіонального розвитку та програм подолання стану депресивності території; державних програм розвитку транскордонного співробітництва; програм і заходів соціально-економічного розвитку регіонів, включаючи програми і заходи розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць (зокрема, малих міст, гірських населених пунктів, населених пунктів зон спостереження тощо).

У новій редакції це положення має такий зміст – «кошти ДФРР спрямовуються на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та 127 інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів»;

3) розподіл коштів ДФРР між регіонами здійснюється таким чином: 70 % коштів — відповідно до чисельності населення, яке проживає у даному регіоні; 30 % коштів — з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75 відсотків середнього показника по Україні). Остання норма відповідає європейському критерію визначення менш розвинених (депресивних) регіонів. За новою редакцією статті 241 Бюджетного кодексу України розподіл здійснюється у пропорції 80 % та 20 % [15];

4) розподіл коштів державного фонду регіонального розвитку за адміністративно-територіальними одиницями та інвестиційними програмами і проектами регіонального розвитку затверджується Кабінетом Міністрів України за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету у

тримісячний строк із дня набрання чинності законом про Державний бюджет України;

5) програми і проекти, що реалізуються за рахунок коштів ДФРР, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів на рівні 10 %. Аналіз цих норм свідчить про наявність низки проблем щодо ефективного управління ДФРР. Перша проблема – розподіл коштів між депресивними та іншими регіонами. У момент створення ДФРР (2012 р.) пропорція розподілу коштів була така: 70 % для усіх регіонів відповідно до чисельності їх населення, а 30 % - для депресивних регіонів.

З 01.01.2015 р. пропорція змінилася - 80 % та 20 %. Якщо така тенденція буде продовжена, то всі регіони будуть отримувати фінансування на душу населення однаково, незалежно від рівня розвитку .

В ЄС структура розподілу коштів на регіональний розвиток інша. Згідно статті 1 Постанови Європейського парламенту та Ради № 1301/2013 від 17.12.2013 р. «Про Європейський фонд регіонального розвитку» та статті 176 Договору про функціонування ЄС цей фонд «... сприяє скороченню диспропорцій між рівнями розвитку різних регіонів, а також зниженню відсталості найменш благополучних регіонів, серед яких особлива увага повинна бути приділена регіонам, які страждають від серйозних і постійних природних або демографічних факторів, наприклад, для таких, як північні регіони з дуже низькою щільністю населення, острова, прикордонні й гірські райони» [43].

Більша частина коштів Європейського фонду регіонального розвитку йде на підтримку менш розвинених регіонів (ВРП на душу населення нижче 75 % від середнього рівня в ЄС) – майже 53 %. Переважна більшість цих регіонів знаходиться в країнах, які стали членами ЄС починаючи з 2004 року. Більше 10 % фінансування йде на розвиток перехідних регіонів, які до розширення ЄС у 2004 році відносилися до менш розвинених регіонів, але з появою нових членів ЄС перестали відповідати критерію віднесення до цих регіонів.

Більше 18 % коштів на регіональний розвиток йде з Фонду згуртування, при цьому лівова їх частина також спрямовується у найменш розвиненні регіони, які

знаходяться в Греції та Португалії, а також в країнах, що увійшли до ЄС починаючи з 2004 року (Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чеська Республіка, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Румунія, Словаччина та Словенія). Переважна більшість цих регіонів знаходиться в країнах, які стали членами ЄС починаючи з 2004 року.

Більше 10 % фінансування йде на розвиток перехідних регіонів, які до розширення ЄС у 2004 році відносилися до менш розвинених регіонів, але з появою нових членів ЄС перестали відповідати критерію віднесення до цих регіонів. Більше 18 % коштів на регіональний розвиток йде з Фонду згуртування, при цьому лівова їх частина також спрямовується у найменш розвинені регіони, які знаходяться в Греції та Португалії, а також в країнах, що увійшли до ЄС починаючи з 2004 року (Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чеська Республіка, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Румунія, Словаччина та Словенія). З урахування витрат на підтримку віддалених регіонів (острівних) та північних малонаселених регіонів, більше 70 % коштів спрямовується на розвиток менш розвинених регіонів, 10 % - для перехідних регіонів і 16 % - для більш розвинених регіонів.

Решта коштів (близько 4 %) йде на Європейське територіальне співробітництво та інші цілі. Одне з питань, яке було центральним для європейських дебатів щодо стратегій регіонального розвитку, полягало у виборі між виключним та всеохоплюючим підходом до бенефіціарів. Сьогодні в політиці ЄС застосовується всеохоплюючий підхід до бенефіціарів, коли всі регіони мають право претендувати на певну форму підтримки, але в той же час має бути високий рівень концентрації ресурсів для депресивних регіонів.

При збереженні існуючої формули розподілу коштів (80 відсотків — відповідно до чисельності населення, яке проживає у даному регіоні; 13,120 відсотків — з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу) частка депресивних регіонів, згідно зроблених розрахунків для 2013 року, становить 57 %, а інших 43 %.

Друга проблема - розподіл коштів між депресивними регіонами. Для регіонів, які мають ВРП на душу населення більше ніж 75 % від середнього показника в Україні, сума коштів, яку вони мають отримати із ДФРР визначається досить просто – пропорційно чисельності населення (частина 3 статті 241 Бюджетного кодексу України).

Для решти регіонів (депресивних) визначення такої суми є сьогодні досить складним завданням, оскільки відсутній нормативний акт, який би встановив спосіб розподілу 30 % (20 % з 01.01.2015 р.) коштів ДФРР. Шишко О.В. для цих регіонів пропонує диференційний розподіл коштів на основі індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР), який розроблено Державною службою статистики України та Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України.

В оновленому варіанті ІРЛР враховані такі складові: відтворення населення, соціальне середовище, комфортне життя, добробут, гідна праця, освіта [46]. Але цей підхід має певні вади методичного характеру, пов'язанні з визначенням первинних показників та їх значимості (ваги), а також з визначенням процедури розрахунку інтегрального показника.

На нашу думку, розподіл коштів повинен здійснюватися на основі головного показника рівня економічного розвитку регіону - валового регіонального продукту на душу населення, а процедура розрахунку розподілу коштів повинна бути простою. Виходячи з цього пропонується розподіл коштів для депресивних регіонів (валовий регіональний продукт на душу населення менше 75 відсотків середнього показника по Україні) здійснювати гідно формули:

$$K_i = \frac{\frac{N_i}{VRP_i}}{\sum \frac{N_i}{VRP_i}}$$

де: K_i - частка i -го регіону; VRP_i – валовий регіональний продукт на душу населення в i -му регіоні; N_i – чисельність населення в i -му регіоні. Ця формула враховує рівень соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до

показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу та чисельність населення регіону. Це дасть змогу регіонам прогнозувати свої надходження та зменшить ризики лобізму при розподілі коштів ДФРР. Третя проблема – розподіл коштів ДФРР в «ручному режимі».

Аналізуючи розподіл коштів ДФРР за регіонами у 2020 році можна дійти до висновку, що критерій розподілу 70 % витримано (пропорційно чисельності населення регіонів), проте цього не можна сказати про розподіл 30 % для депресивних регіонів (табл. 2.7).

Не зрозуміло, чому до переліку не увійшли Закарпатська, Рівненська та Чернівецька області, які мають валовий регіональний продукт на душу населення менше 75 % від середньо українського показника. В той же час майже 25 % коштів отримали найбільш розвинені Донецька та Дніпропетровська області. Також кошти отримали Запорізька, Київська, Миколаївська і Харківська області та м. Севастополь, які мають показник валового регіонального продукту на одну особу вище 75 % від середньо українського показника.

Таблиця 2.7

Розподіл коштів ДФРР, призначених для депресивних регіонів України у 2020 році

Найменування регіону	млн. грн.	%	Найменування регіону	млн. грн.	%
Вінницька	24,184	4,9	Полтавська	-	-
Волинська	8,200	1,7	Рівненська	-	-
Дніпропетровська	30,582	6,2	Сумська	32,300	6,6
Донецька	92,050	18,7	Тернопільська	6,235	1,3
Житомирська	7,082	1,4	Харківська	20,000	4,1
Закарпатська	-	-	Херсонська	27,000	5,5
Запорізька	8,999	1,8	Хмельницька	11,990	2,4
Івано-Франківська	7,323	1,5	Черкаська	24,666	5,0

Київська	6,100	1,2	Чернівецька	-	-
Кіровоградська	11,400	2,3	Чернігівська	38,131	7,7
Луганська	-	-	м. Київ	-	-
Львівська	20,700	4,2	м. Севастополь	17,184	3,5
Миколаївська	3,537	0,7	Разом	492,435	100,0

Розподіл Урядом коштів ДФРР на розвиток депресивних регіонів у 2012 році підтверджує відсутність системи такого розподілу і свідчить про лобістський характер такого розподілу. Як зазначає А. Ткачук, Закон про Державний бюджет України 2014 року у статті 21 фактично вкотре нівелював механізм ДФРР і віддав фінансування регіонального розвитку на ручний режим Уряду.

На це також звертає увагу А. Мунько, який вважає, що: «... це фактично докорінно знищило ДФРР як новітній інструмент розвитку територій. Адже у цьому випадку за великим рахунком були знехтувані норми Бюджетного кодексу України, порядки конкурсного відбору проектів та інші аспекти щодо ДФРР».

Мунько А. також зазначає, що доказом ручного характеру управління ДФРР є фактичний розподіл коштів фонду у вигляді субвенції на соціально-економічний розвиток окремих територій відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік», а саме найбільше фінансування отримали Волинська (12,5 %) та Дніпропетровська (8,5 %) області, а поза фінансової підтримки залишилися Полтавська, Миколаївська, Рівненська, Чернівецька області. Далі він зазначає, що: «... прийняття таких рішень є можливим лише за умови недосконалості законодавчої основи у цій сфері, що дозволяє широко оперувати поняттями «соціально-економічний розвиток» та «інвестиційні заходи» та виправдовувати в їх рамках будь-які дії».

У 2019 та 2020 роках продовжувалося порушення щодо розподілу коштів для депресивних регіонів (20 % фонду) (табл. 2.8).

Четверта проблема – невиконання норми Бюджетного кодексу України щодо обсягів формування ДФРР. Аналіз державних бюджетів України за 2012-2017 рр. свідчить, що жодного разу не було виконано норму Бюджетного кодексу щодо наповнення ДФРР (не менше 1 % від загально фонду державного бюджету) (табл. 2.9). У 2017 році ДФРР взагалі не було сформовано.

Таблиця 2.8

Розподіл коштів державного фонду регіонального розвитку у 2019 та 2020рр.

Регіони	2019			2020		
	80 %	20 %	Всього	80 %	20 %	Всього
Вінницька	90,2	63,6	153,8	178,7	0	178,7
Волинська	58,0	40,9	98,9	117,6	74,5	192,1
Дніпропетровська	183,5	0	183,5	366,2	0	366,2
Донецька	242,0	0	242,0	476,0	301,7	777,7
Житомирська	70,3	49,6	120,0	139,6	88,5	228,1
Закарпатська	70,0	49,4	119,4	142,3	90,2	232,5
Запорізька	98,9	0	98,9	195,3	0	195,3
Івано-Франківська	77,0	54,3	131,3	155,9	98,8	254,8
Київська	96,1	0	96,1	197,8	0	197,8
Кіровоградська	55,0	38,8	93,8	108,5	0	108,5
Луганська	124,8	0	124,8	245,6	155,7	401,3
Львівська	141,4	0	141,4	286,3	0	286,3
Миколаївська	65,1	0	65,1	129,2	0	129,2
Одеська	133,5	0	133,5	269,5	0	269,5

Полтавська	81,3	0	81,3	160,3	0	160,3
Рівненська	64,6	45,5	110,1	131,4	81,2	214,6
Сумська	63,1	44,5	107,6	124,1	0	155,6
Тернопільська	59,8	42,2	102,0	119,2	75,6	194,8
Харківська	152,5	0	152,5	305,2	0	305,2
Херсонська	59,8	42,1	101,9	118,7	75,2	193,9
Хмельницька	72,8	51,4	124,2	144,5	91,6	236,0
Черкаська	70,2	0	70,2	138,3	0	138,3
Чернівецька	50,6	35,7	86,3	102,6	65,0	167,6
Чернігівська	59,4	41,9	101,4	115,7	0	146,5
м Київ	159,8	0	159,8	331,6	0	0
м Севастополь	0	0	0	0	0	0
Всього	2400	600	3000	4800	1200	6000

Таблиця 2.9

Обсяги ДФРР та його частка у видатках загального фонду Державного бюджету України у 2015-2020 рр.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ДФРР, млрд. грн.	1,641	0,988	0	3,0	3,0	3,5
Видатки загального фонду, млрд. грн.	360,5	372,3	384,6	502,0	647,2	768,0
Частка ДФРР у видатках загального фонду, у відсотках	0,46	0,27	0,00	0,60	0,46	0,46

На 2016 рік попередньо планувалося фінансування ДФРР в обсязі 5,28 млрд. грн., але згідно з Законом України «Про державний бюджет України на 2019 рік», дію норми щодо передбачення щорічно коштів ДФРР в обсязі не менше 1 % обсягу доходів загального фонду Держбюджету на 2016 рік зупинено. Мінфін при складанні державного бюджету визначив обсяг коштів ДФРР у розмірі 3,0 млрд. грн.

Для невиконання Урядом норм Бюджетного кодексу, Законів України та інших нормативно законодавчих актів в частині фінансування механізмів

державного управління інвестиціями в регіональний розвиток, норм розподілу коштів між регіонами та напрямів їх використання є певне законодавче підґрунття, а саме частина 2 статті 95 Конституції України, згідно якої «виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків». Тобто, частина 2 статті 95 Конституції України фактично нівелює усі закони, де мова йде про певні норми фінансування різних сфер життєдіяльності нашого суспільства.

В той же час, згідно частини 1 цієї статті «Бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами». Якщо враховувати і це, навряд чи можливо визнати дії Уряду легітимними, коли кошти призначені для депресивних регіонів (стаття 241 Бюджетного кодексу України) спрямовуються до регіонів, які такими не є.

П'ята проблема – недосконалість норм співфінансування проектів що реалізуються за рахунок коштів ДФРР. Згідно Постанови КМУ «Питання державного фонду регіонального розвитку» від 4 липня 2012 р. № 656 співфінансування інвестиційних програм (проектів) з місцевих бюджетів та інших джерел було визначено таким чином: м. Київ - не менш 20 %; міста – обласного та районного значення, а також для об'єктів, які належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст і перебувають в управлінні обласних рад, - не менш 5 %; села та селища - може бути без спів фінансування.

В той же час, згідно статті 241 Бюджетного кодексу України [64] програми і проекти, що реалізуються за рахунок коштів ДФРР, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів на рівні 10 відсотків. Встановлення однакового рівня співфінансування для м. Київ та міст обласного та районного значення, а також для сіл та селищ, на наш погляд, необґрунтовано, бо фінансові можливості вищевказаних груп суб'єктів дуже різняться, можливості м. Київ та сіл і селищ непорівнянні. Постанова КМУ «Питання державного фонду регіонального розвитку» від 4 липня 2012 р. № 656 втратила чинність 18 березня 2015 року. У новій Постанові КМУ «Деякі питання державного фонду регіонального розвитку»

від 18 березня 2015 р. № 196 співфінансування з місцевих бюджетів встановлено на рівні 10 відсотків. Тому пропонується така законодавча пропозиція.

Шоста проблема – обмеження використання механізмів державного управління інвестиціями в регіональний розвиток. Згідно початкової редакції статті 241 Бюджетного кодексу України (2012 рік) кошти ДФРР повинні спрямовуватися на виконання: державних цільових програм та інвестиційних програм– (проектів) у частині виконання заходів регіонального розвитку; угод щодо регіонального розвитку та програм подолання стану– депресивності територій; державних програм розвитку транскордонного– співробітництва; програм і заходів соціально-економічного розвитку регіонів,– включаючи програми і заходи розвитку окремих адміністративнотериторіальних одиниць (зокрема, малих міст, гірських населених пунктів, населених пунктів зон спостереження тощо).

Тобто ДФРР розглядався як інститут, де концентруються кошти на фінансування різних механізмів державного управління інвестиціями в регіональний розвиток. Згідно нової редакції статті 241 Бюджетного кодексу України кошти ДФРР повинні спрямовуватися на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів».

А згідно Постанови КМУ «Деякі питання державного фонду регіонального розвитку» від 18 березня 2015 р. № 196 кошти ДФРР повинні спрямовуватися на фінансування програм і проектів які: – відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку, стратегіях розвитку регіонів та у планах заходів з їх реалізації; – сприяють співробітництву територіальних громад; – забезпечують підтримку добровільного об'єднання територіальних громад.

Таким чином, поза увагою залишились такі механізми державного управління інвестиціями в регіональний розвиток як механізми управління процесом реалізації угод щодо регіонального розвитку та програм подолання стану депресивності територій. У той же час увага перенесена на проекти та програми підтримки добровільного об'єднання територіальних громад, які спрямовані на вирішення локальних задач і носять тимчасовий характер. Для проектів та програм підтримки добровільного об'єднання територіальних громад доцільно було б виділити окремо джерело фінансування.

Враховуючи пропозицію стосовно фінансування угод щодо регіонального розвитку в обсязі не менше 1 відсотка доходної частини державного бюджету, норму Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» щодо фінансування всіх програм подолання стану депресивності території в обсязі не менше 0,2 відсотка доходної частини державного бюджету та необхідності фінансування інших механізмів державного управління інвестиціями в регіональний розвиток пропонується обсяг ДФФР визначити на рівні не менше 2 відсотків доходної частини державного бюджету. Це оформлюється як 141 окрема стаття витрат державного бюджету, з розподілом обсягів фінансування між окремими механізмами державного управління інвестиціями в регіональний розвиток.

В Україні, окрім ДФРР, створені інші держані цільові фонди, які також спрямовані сприяти соціально-економічному розвитку країни та її регіонів:

- Державний інноваційний фонд України (далі – ДІФ);
- Фонд охорони навколишнього природного середовища (далі – ФОНПР);
- Державний дорожній фонд (далі – ДДФ);
- Фонд сприяння місцевому самоврядуванню України (далі – ФСМС);
- Аграрний фонд (далі – АФ);
- Український фонд підтримки підприємництва (далі – УФПП).

Ці фонди також можуть розглядатися як джерела співфінансування проектів, які фінансуються з ДФРР. Аналогічну практику співфінансування з

різних державних цільових фондів доцільно застосовувати для досягнення комплексу всіх цілей, визначених Стратегією 2020.

Повинен бути об'єктивний «не політичний» і «не ручний» підхід до розподілу коштів ДФРР. Має бути зрозуміло, як залучаються і розподіляються гроші в рамках програм або регіонів. Це має обґрунтовуватись статистичними показниками

Висновки до розділу

Здійснено аналіз реалізації регіональної інвестиційної політики та досліджено діючі механізми її здійснення. Проведено загальний аналіз регіонального інвестиційного розвитку регіонів та оцінено регулювання інвестиційних процесів в регіонах.

Обсяг інвестицій в регіонах був вельми нестабільним та залежав від багатьох макро та регіональних чинників. Така нестабільність інвестицій зумовлює необхідність підтримки інвестиційних процесів як на державному, так і на регіональному рівні. Визначено рейтинг основних проблем для інвесторів в Україні.

Майже всі основні проблемні питання, що виникають у іноземних інвесторів, пов'язані зі станом інституціонального середовища національної інвестиційної системи. Стан інституціонального середовища, що забезпечує функціонування інвестиційного процесу характеризується рядом протиріч, що виникають між запроваджуваними регуляторними нормами і реальними потребами інвесторів. Такі протиріччя можна назвати класичними, оскільки виникають вони між продуктивними силами і станом виробничих відносин і сигналізують про необхідність вдосконалення регуляторного середовища.

Конкретизовано перелік основних протиріч між потребами вітчизняних інвесторів та впровадженими регуляторними заходами. Уточнено складові економіко-правового механізму залучення іноземних інвестицій в регіони.

Визначено важелі державного впливу на регулювання регіональної інвестиційної діяльності. Не дивлячись на те, що зазначені стимули досить широко впроваджуються в розвинених країнах світу – вони не одержали такої широкої практичної реалізації в регіонах України.

Ключовим питанням для побудови взаємовигідного інвестиційного співробітництва між державою та іноземним інвестором є прозорість і передбачуваність відносин, а також усвідомлення й задоволення основних потреб та цілей сторін: для держави – отримання додаткових надходжень до бюджету й нових об'єктів для оподаткування у вигляді нових підприємств та/або імпортованої продукції, створення нових робочих місць для власного населення, розвиток певних секторів економіки держави тощо; а для інвестора – це отримання максимального прибутку від інвестиції, повернення інвестицій, а також мінімізація ризиків, пов'язаних із інвестуванням. Таке взаємовигідне інвестиційне співробітництво досягається та забезпечується шляхом встановлення чітких, зрозумілих, непорушних та виконуваних правил і процедур інвестування та поведінки з інвестиціями як для інвесторів, так і для державних органів.

Досліджено актуальні проблеми щодо поліпшення інвестиційного середовища в регіоні.

На регіональному рівні головним з механізмів державного управління інвестиціями в регіональний розвиток повинні стати механізми управління процесом реалізації угод щодо регіонального розвитку через інститут договірних відносин, де кожна сторона зобов'язується виконувати певні заходи та надавати кошти у певних обсягах. Для підвищення дієвості цього механізму необхідно визначити відповідальність сторін за їх невиконання, особливо в частині фінансування.

На субрегіональному рівні провідну роль повинні відігравати механізми управління процесом реалізації програм подолання стану депресивності території, механізми управління процесом реалізації державних програм розвитку транскордонного співробітництва, механізми управління процесом реалізації програм розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць (зокрема,

малих міст, гірських населених пунктів, населених пунктів зон спостереження та низки інвестиційних інструментів, тощо).

Розглянуті механізми державного управління інвестиціями в регіональний розвиток за умовою раціонального розподілу сфер їх застосування та планування їх взаємодії можуть забезпечити основу для створення ефективної системи цих механізмів.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Напрями удосконалення регіональної інвестиційної політики

Оскільки більшість з перелічених проблем виникає на локальному рівні при безпосередньому провадженні діяльності суб'єктами інвестиційного процесу, то і регуляторні механізми також повинні мати локалізований рівень.

Ефективними і вартими для впровадження на теренах України вважаємо концептуальні підходи до формування інвестиційної політики, впроваджувані в ЄС, і орієнтовані на регіональний рівень. Початок сучасному процесу трансформації «Європи держав» до «Європи регіонів» і не лише в інвестиційному аспекті, було покладено ще наприкінці 60-х років XX ст., коли вже об'єктивно сформовані економіко-територіальні утворення на зразок бельгійсько-нідерландсько-германського «Маас-Рейнського» утворення почали потребувати організаційного офіційного оформлення. Очевидною стала перевага інституціональної підтримки вже сформованих і ефективно функціонуючих економічних утворень, аніж координація діяльності суб'єктів господарювання за принципом адміністративно-територіального поділу.

Такі ж традиції підтримує і сучасна Європейська інвестиційна політика, а саме, в Стратегії розвитку Євросоюзу до 2020 р. зазначається, що регулювання інвестиційної діяльності повинно базуватись на принципах максимальної відкритості доступу до ринків, провадження підтримки вільної конкуренції, надання самостійності регіонам в сфері їхніх бюджетних, податкових, регуляторних повноважень. В рамках загальних пріоритетів сформувались фактичні напрями інвестиційної політики, серед яких значущу роль відіграє механізм регіонального податкового конкурування. Активно реалізовано підхід щодо самостійності територій в питаннях регламентації та адміністрування місцевих податків в таких країнах як Німеччина, Польща, Чехія, де питання ставок податків, термінів їхньої сплати та способів адміністрування знаходяться в

компетенції органів місцевого самоврядування, а загальнодержавні закони визначають лише певні кількісні межі по розміру ставок податків тощо.

Такий підхід дозволяє реалізувати проектно-програмний спосіб оподаткування, надати певні преференції для реалізації стратегічно значущих в регіоні інвестиційних проектів, вирішити соціальні та інші питання місцевого рівня за допомогою реального фінансового фонду, надати реальну підтримку і гарантії стратегічним інвесторам.

Зважаючи на висвітлені напрямки Європейської інвестиційної політики та реальні потреби національних інвесторів і протиріччя, що сформувались в національній інвестиційній політиці, вважаємо за можливе сформулювати такі основні напрямки сучасної регіональної інвестиційної політики:

- встановлення прозорого та конкурентного середовища для інвестиційної діяльності на засадах застосування мінімально необхідного регуляторного втручання державних органів в безпосередню господарську діяльність суб'єктів господарювання;
- створення системи потужної непрямої підтримки інвестиційних процесів в регіонах з мінімізацією дотаційного підходу, що автоматично ліквідуватиме підґрунтя для корупційної діяльності;
- створення системи комплексного інформаційного та іншого супроводження інвестиційного процесу;
- реалізація системи заходів щодо підтримки стратегічно-значущих видів економічної діяльності в соціально-економічному плані;
- реалізація стратегічних переваг окремих регіонів відповідно до наявних передумов щодо розвитку стратегічно значущих видів економічної діяльності;
- застосування фіскальної нормативної бази в регіонах на засадах мінімальної суб'єктивізації та на засадах реалізації по-проектного, програмного підходу.

Для прикладної реалізації зазначених напрямків регіональної інвестиційної політики необхідними є зміни, що вноситимуться в діюче податкове, бюджетне, митне законодавство. Для задоволення нагальних потреб інвесторів і для

реального забезпечення сприятливих стратегічному інвестуванню умов вважаємо за необхідне встановлення ряду заходів, які практично дозволятимуть гарантувати інвесторам їхні права та надаватимуть можливість працювати на привілейованих засадах при непрямому регулюванні. Одну з найголовніших функцій в цьому аспекті ми відводимо податковій інвестиційно-спрямованій політиці.

Пропоновані нами стратегічні важелі щодо інтенсифікації відтворення інвестиційного потенціалу можна умовно поділити на адміністративні і економічні. Адміністративні регулятори є необхідними для застосування з огляду на потребу в гарантуванні прав власності інвесторам.

Серед адміністративних регуляторів слід виділити:

1. Необхідність запровадження особистої та посадової відповідальності представників місцевої (регіональної) влади, що регулюють процеси виконання інвестиційних проектів. Особиста відповідальність за незмінність умов регламентного супроводження виконання інвестиційного проекту в регіоні має розповсюджуватись на тих осіб (службовців регіональної адміністрації), що курують даний проект з моменту підписання відповідної угоди між виконавцем проекту та державною регіональною адміністрацією. Така відповідальність посадової особи має діяти протягом перебування даного працівника на такій посаді. Після можливої зміни керівного складу в регіональній державній адміністрації законодавчо має бути закріплена незмінність регуляторного курсу щодо супроводження інвестиційних проектів, що вже реалізуються. Такий порядок, на нашу думку, повинен підвищити для інвесторів рівень стабільності.

2. Важелі децентралізації механізмів інвестиційного регулювання. За досвідом розвинених європейських країн місцеве управління інвестиційним процесом є найбільш ефективним. З огляду на сучасну нормативну неможливість реального делегування повноважень, в тому числі фінансових повноважень, з управління інвестиційним процесом на регіональний рівень, вбачаємо можливим передати агенціям регіонального розвитку повноваження управляючих компаній, які полягатимуть в консультативнометодичному і формальному супроводженні інвестиційних проектів.

3. Важелі в галузі реалізації загальної підприємницької регуляторної політики полягають в максимальній уніфікації дозвільної системи і об'єднанні регуляторного процесу в єдиний комплекс. Використання можливостей Інтернет – зв'язку в дозвільному процесі. Всі дозвільні процеси мають бути зведені в одну базу, побудовано на анкетно-заявному принципі. Підприємці питання з реєстрації власної справи, реєстрації змін, закриття і т. д. проводитимуть за допомогою інтерактивних анкет і цифрових підписів такі дії. Сьогодні деякі фірми надають послуги з видачі електронних ключів підписів, які дозволяють здавати звіти в податкову інспекцію, в фонди соціального страхування (ЄСВ), управління статистики і, навіть, проводити дії у держреєстраторів. Якщо запровадити таку систему на загальнодержавному рівні, або експериментально в нашому регіоні, то вигода буде очевидною – немає прямого контакту підприємець-чиновник, оперативно вирішуватимуться питання, скорочення бюджетних видатків на утримання величезного штату. Також при такому підході вирішуватиметься питання з переважним впливом недосконалої, розгалуженої регуляторної системи на виробників товарів, аніж на торгових посередників. Через складність організації виробництва порівняно більше відволікаються від господарського процесу на вирішення дозвільних питань товаровиробники. Тобто усунення дозвільних бар'єрів певним чином вплине на між секторну і міжгалузеву конкуренцію.

Однак адміністративний вплив є тимчасовим і носить характер необхідного заходу, а перманентний регуляторний вплив мають реалізовувати економічні регулятори.

Дуже важливим для реалізації пропонованої концепції інтенсифікації відтворення інвестиційного потенціалу на товарних ринках є фінансово-економічний аспект.

На сучасному етапі розвитку України дуже важливо врахувати всі недоліки та помилки, що були припущені в попередні роки і визначити подальшу стратегію, яка дозволить країні рухатися вперед до покращення її інвестиційного клімату. Вивчення досвіду результативної роботи щодо збільшення інвестиційної

привабливості, здійснюване іншими країнами, – важливий елемент формування бази механізмів та інструментів, які органи влади можуть використати на державному та регіональному рівні в Україні.

Проте необхідно брати до уваги кілька основних моментів. По-перше інвестиційна привабливість країни в цілому великою мірою залежить від інвестиційної привабливості кожного конкретного регіону в її складі. По-друге, використання механізмів та інструментів, які мали певний ефект у поліпшенні інвестиційного клімату в інших країнах, можуть не дати очікуваного результату в Україні. По-третє, ділова репутація регіону, попри певну абстрактність, відіграє вагомую роль у залученні інвестицій. І по-четверте, серед сукупності регіонів інвестор здійснює капіталовкладення в ті з них, де отримує більшу підтримку, яка не обов’язково повинна виражатись у формі фінансової допомоги.

Таким чином, напрямки удосконалення регіональної інвестиційної політики представлені на рис. 3.1.

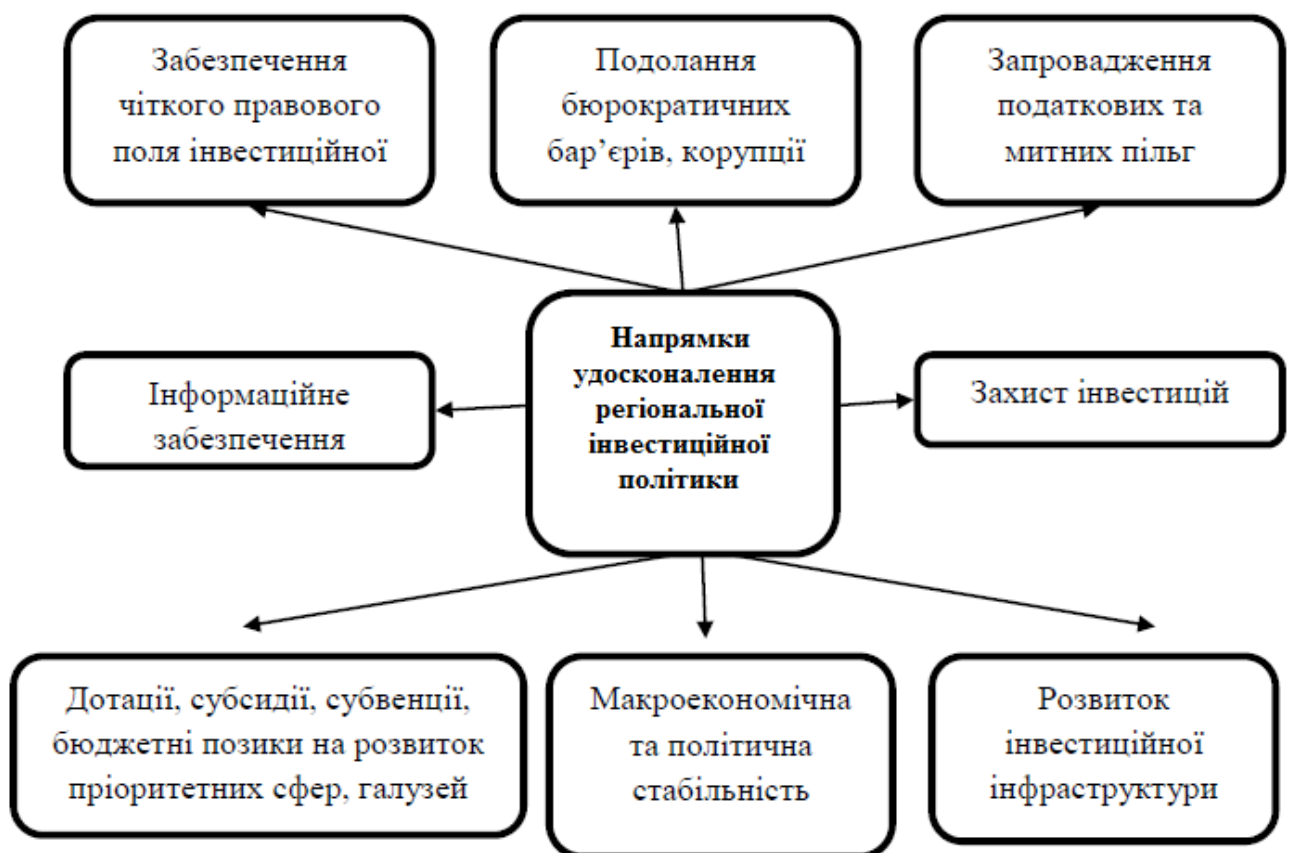

Рис.3.1. Напрямки удосконалення регіональної інвестиційної політики

Ми розглянемо основні механізми та інструменти інвестиційної політики, які підтвердили свою ефективність і які за певних умов можна використати в Україні.

Так, регулювання інвестиційного бізнес-середовища в Польщі здійснюють за допомогою внутрішньодержавних інструментів, і за допомогою інструментів, спільних для всього Європейського Союзу. Щоправда, нормативними документами ЄС встановлено зазвичай загальні принципи здійснення підприємницької діяльності, тимчасом як національні мають конкретніший характер.

Проте, окрім формування засадничих принципів поліпшення інвестиційного середовища, ЄС формує фінансові ресурси, які спрямовують на підтримку інвестиційних проектів, реалізація яких пріоритетна для цього утворення. У Польщі часткове фінансування інвестиційних проектів можна здійснювати близько з десяти фондів. Поряд з фінансовою підтримкою існує й інша форма державної допомоги, яку реалізують через функціонування розвиненої системи інститутів, мета яких – забезпечення сталого інвестиційного розвитку, зокрема і на регіональному рівні. Отже, до інституцій, які займаються розвитком інвестиційного середовища, належать такі установи, які, володіючи матеріально-технічним забезпеченням і кваліфікованими кадрами, здійснюють підтримку бізнесу у започаткуванні виробничої діяльності, а також супроводжують цю діяльність.

Таким чином, з досвіду Польщі можна запозичити такі цікаві елементи:

- комплексний підхід до поліпшення інвестиційного середовища;
- міжнародна співпраця;
- використання міжнародних джерел фінансування;
- розвинена інституційна мережа залучення інвестицій;
- використання широкого спектру інструментів, у т.ч. промоцій них.

У Чеській Республіці головна установа, до обов'язків якої входить залучення інвестицій, - агентство CzechInvest. Основні аспекти діяльності цієї

установи – підтримка наявних і потенційних підприємств, а також іноземних інвесторів.

Серед сукупності заходів для залучення інвестицій у Чеську Республіку варто виділити формування кластерів.

Досвід Чехії може бути цікавим Україні наступним:

- діяльність агентства із залучення інвестицій;
- використання кластерного підходу;
- співпраця бізнесу та наукових установ.

У Туреччині головне відомство, яке займається залученням інвестицій, у тому числі і на регіональному рівні, - агентство InvestinTurkey. 2012 року в Туреччині затверджено нову систему заходів, мета реалізації яких – збільшення обсягів залучення інвестицій. Ця система складається з чотирьох основних схем інвестування, кожній з яких властиві різні набори інвестиційних стимулів. Досвід Туреччини може бути цікавим для України наступним:

- розвинена система стимулювання капіталовкладень;
- використання диференційованого підходу до розвитку територій;
- приділення уваги інноваційному розвитку.

Інвестиційне становище Канади регулюється і національним законодавством, і документами, що регламентують діяльність міжнародних організацій, до яких входить ця країна (WTO, FTAA, NAFTA та ін.)

Головне відомство, яке займається залученням інвестицій на міжнародному рівні, - агентство Investin Canada. Програми підтримки інвестиційного розвитку Канади формують і на загальнодержавному, і на регіональному рівнях (на рівні провінцій). Загальнодержавний рівень характеризується тим, що фінансова підтримка державних органів та агентств полягає в наданні грантів, субсидій, гарантуванні зобов'язань за запозиченнями тощо. Усі програми підтримки на загальнодержавному рівні поділено на групи.

До кожної з цих груп належить ціла низка програм підтримки бізнесу, реалізація яких забезпечує залучення більших обсягів інвестицій на рівні країни в цілому та на рівні окремих провінцій зокрема.

Зазначимо чим може бути цікавий досвід Канади для України:

- системний підхід до залучення інвестицій;
- розвинений інституційний сектор підтримки;
- різноманіття програм залучення інвестицій.

Досвід результативної роботи (рис. 3.2.) в напрямі збільшення інвестиційної привабливості, яку здійснюють інші країни, - важливий елемент формування бази механізмів та інструментів, які можуть використати органи влади на регіональному рівні в Україні. Проте, необхідно брати до уваги кілька основних моментів. По-перше, інвестиційна привабливість конкретного регіону великою мірою залежить від інвестиційної привабливості країни в цілому. По-друге, інструменти поліпшення інвестиційного середовища, які показали добрі результати в інших країнах, можуть не дати очікуваного ефекту в Україні. По-третє, ділова репутація регіону, попри певну абстрактивність, відіграє велику роль у залученні інвестицій. І по-четверте, серед сукупності регіонів інвестор здійснює капіталовкладення в ті з них, де отримає більшу підтримку, яка не обов'язково повинна виражатись у формі фінансової допомоги.

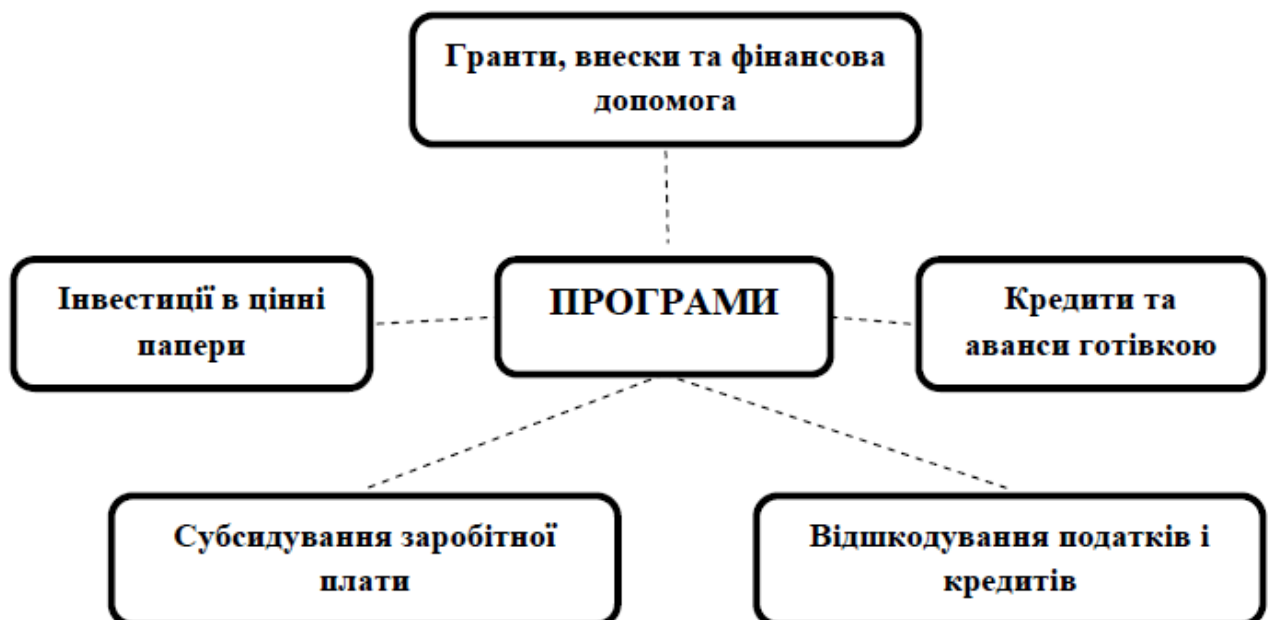

Рис.3.2. Групи, що входять до програми підтримки регіональної інвестиційної політики

Необхідно врахувати можливості конкретного регіону з позицій використання наявних ресурсів та інструментів розвитку інвестиційного середовища.

Корисний, на наш погляд, для застосування в Україні досвід державних компаній, які займаються підтримкою інвесторів (наприклад: InvestinPoland, InvestinTurkey тощо). В Україні є центральний орган виконавчої влади Національне агентство з інвестицій та управління національними проектами, у складі якого діють InvestUkraine та регіональні центри, які виконують подібні до зазначених функції. Подальше поглиблення їхньої співпраці з місцевими органами влади сприятиме підвищенню ефективності роботи цих органів.

Ефективна взаємодія інвесторів та органів влади, що, окрім іншого, може відбуватись у формі державно-приватного партнерства, сприятиме реалізації інвестиційних проектів.

Імідж регіону також відіграє важливу роль у формуванні його інвестиційної привабливості. Тому різні агентства займаються промоцією і країни в цілому, і окремих регіонів зокрема. У цьому контексті польський досвід щодо створення позитивного іміджу регіону буде корисним для України.

Важливо наголосити: проаналізовані приклади ілюструють, що, попри різні підходи до формування та реалізації інвестиційної політики, для поліпшення інвестиційного клімату важливі фундаментальні інституційні складники, такі як дієва система захисту прав власності та ефективна система правосуддя.

3.2. Удосконалення адміністрування регіональної інвестиційної політики

Дослідження та супроводження процесу постановки та досягнення певних цілей стратегії розвитку територій базується на адмініструванні. В управлінській діяльності будь-якої структури (підприємство, організація, установа тощо) адміністративний метод управління посідає важливе місце, оскільки забезпечує

чіткий розподіл обов'язків в апараті управління, дотримання правових норм і повноважень у господарській діяльності.

Адміністрування (від латин. *Administro* – керую) – це керівництво, процесом управління, заснований на контролюванні суб'єктом об'єкту адміністрування на предмет належного виконання правил, встановлених правилами внутрішнього розпорядку. Тобто на стратегічному рівні управління адміністрування стосується саме процесу формування та реалізації стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку, тобто процесу її стратегування методами контролювання процесів, процедур та виконавців.

Поряд з традиційними для більшості наук підходами, в адміністративному управлінні підприємствами палітра сучасних методів дослідження використовується найбільш різноманітно й універсально. Це обумовлюється широким полем трансформації сутності і характеру процесів і систем, в яких об'єднуються об'єкти та дії практично всіх відомих сфер досліджень і впливів адміністративного менеджменту. Це положення робить систему методів дослідження адміністративного менеджменту змістовною основою розробки й побудови прикладного інструментарію більшості конкретних сфер діяльності. Роль методології адміністративного управління ще й в тому, що, покладена в основу розробки інструментарію стратегування, вона може стати також фундаментом побудови та застосування конкретної методики стратегування активізації інноваційно-інвестиційного розвитку. Це забезпечує не тільки методичну спадкоємність, але й реальну інтеграцію теорії і практики в найскладніших процесах дослідження і вдосконалення адміністрування.

Адміністрування має спиратися на інформаційно-аналітичні дані, які воно отримує за допомогою прогнозування, програмування і моделювання, що відносяться не стільки до методів дослідження, скільки до методів розробки і здійснення адміністрування. Водночас, їх застосування у стратегуванні для активізації регіонального інноваційно-інвестиційного розвитку вимагає використання більш складного науково-практичного інструментарію у вигляді

похідних, комбінованих утворень, що складаються з методів аналізу, проектування, конструювання та розробки форм, структур і процедур.

Всі проблеми активізації розвитку так чи інакше є передбачуваними з певним ступенем вірогідності, оскільки обумовлені причинно-наслідковими зв'язками самих різноманітних процесів та явищ. Тому адміністрування базується на комплексі методів, що розкривають результати побудови та реалізації причинно-наслідкових зв'язків, процесів і систем інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства. Таким чином, адміністративний менеджмент – це упорядкована система методів дослідження взаємозв'язків організації.

Природно, що при постановці і вирішенні завдань адміністрування первинними стають положення, що відображають організаційні стандарти, зміни та побудову форм, структур, процедур, і в подальшому вже на цій основі, сутності та змісту процесів, що відбуваються. На дослідженні ймовірних наслідків таких змін і будуються інноваційні методи стратегування, що відкривають можливості аргументованого уявлення майбутніх наслідків здійснюваних перетворень. Систематизацію методів адміністрування певним процесом в організації представимо на рис. 3.3.

На рис. 3.3 модель виділила зв'язок між методами і підходами, їх єдність, об'єктивну і цілеспрямовану взаємодію, що забезпечуються загальною методичною основою накоплення і застосування знань.

Узагальнимо в такий спосіб роль адміністративних методів у процесі адміністрування активізацією інноваційно-інвестиційного розвитку організації, які:

- ☐ забезпечують дотримання правових норм та повноважень у інноваційно-інвестиційній діяльності;
- ☐ сприяють контролю інноваційно-інвестиційного розвитку та реалізації його стратегії;
- ☐ забезпечують чіткий розподіл обов'язків в апараті стратегічного, тактичного й оперативного управління інноваційно-інвестиційним розвитком;
- ☐ застосовують міри дисциплінарної відповідальності до персоналу;

□ здійснюють координацію трудових зусиль персоналу, залученого до стратегування активізації інноваційно-інвестиційного розвитку шляхом адміністративного впливу.

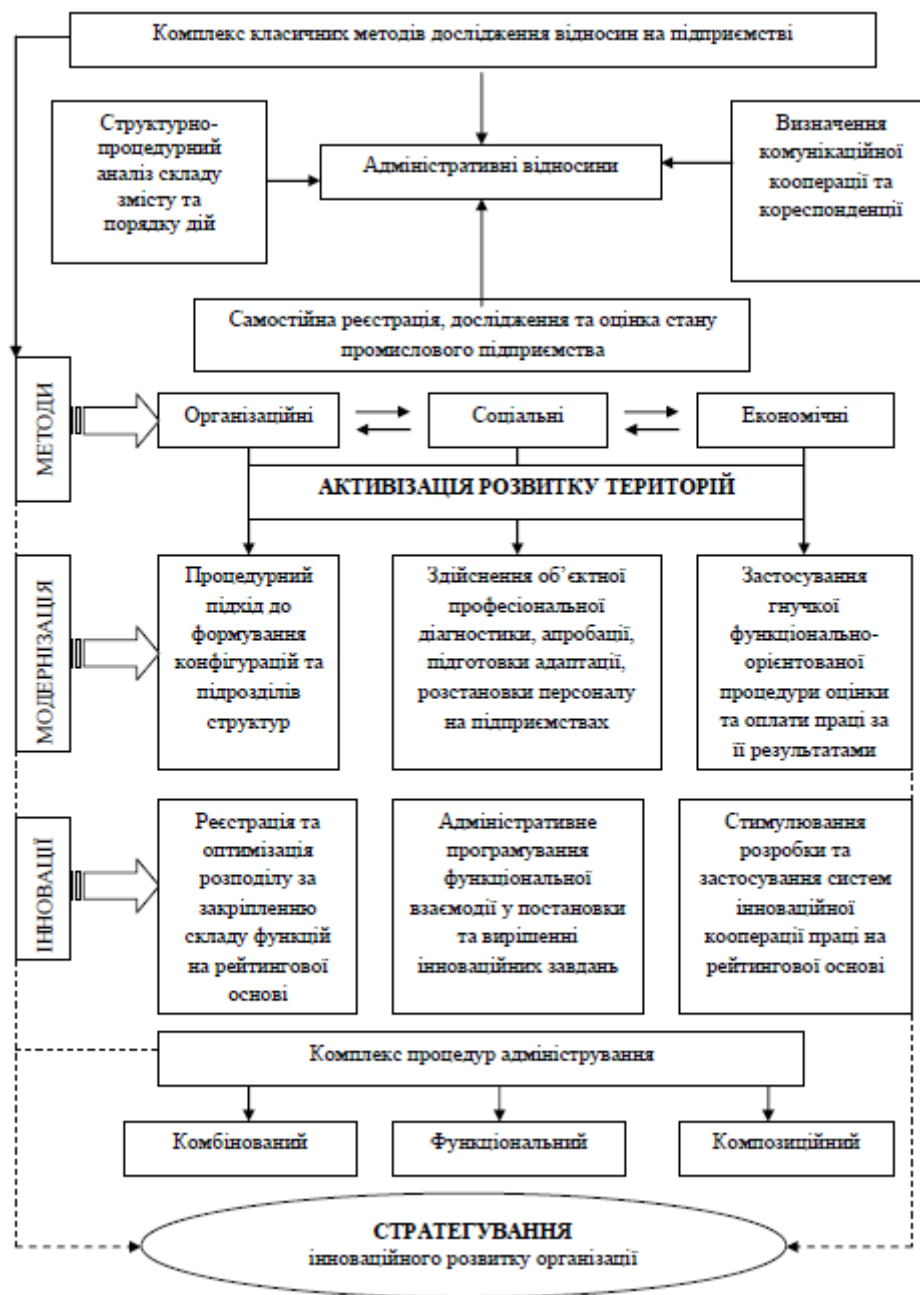

Рис.3.3. Систематизація методів адміністрування та вдосконалення адміністративного супроводження функціонування організації

Завдяки адмініструванню формується досить різноманітний спектр функцій, в якому виділяються: загальні, конкретні, приватні, похідні та інші специфічні

види відокремленої діяльності. Впровадження адміністрування представляє – це сукупність дій, що забезпечує формування та здійснення реакції організації на конкретно виникаючі проблеми. У їх складі, змісті, послідовності застосування відображаються практично формований підхід, місце і роль виробничих та управлінських служб в адміністративному супроводі взаємодії. Саме адміністрування забезпечує базову організацію функціональної взаємодії, освоєння, кооперацію, виконання функцій менеджменту організації через обґрунтування доцільності прийняття управлінських рішень, надання оцінки економічної ефективності інвестиційної діяльності підприємства.

Прогнозування як практичне застосування змісту та результатів передбачення є першим розрахунковим методом, застосовним до адміністрування активізації інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства у процесі стратегування останнього. Моделі адміністрування послідовно перетворюються й інтегруються в загальну систему професійного освоєння і застосування теоретичних знань і практичних навичок. Велика кількість чинників, дискретність і комплексність цього процесу забезпечують необхідність і можливість адміністрування ефективного поділу і спрямованої кооперації продуктивної суспільної праці у процесі активізації інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства. Це потребує операційної моделі циклу функціонування промислового підприємства, що формує стратегію інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства, спрямовану на цільовий прибуток. Це необхідно тому, що базова модель адміністрування підприємством спочатку має відображати побудову всіх процесів рішення.

Вибір критеріїв ефективності адміністрування активізацією інноваційно-інвестиційного розвитку є складним завданням. Ці критерії далекі від традиційного – максимізації продуктивності і мінімізації витрат. Тому більш плідний спосіб вирішення проблеми критеріїв ефективності – упорядкування їх за допомогою фундаментальних характеристик інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства. Такий підхід надає можливості: а) визначити критерії та аргументовано застосовувати до складових інноваційно-інвестиційного розвитку

(інноваційного процесу, інвестиційної діяльності, інвестиційного проектування та фінансових показників діяльності підприємства), б) ввести раціональне групування релевантних критеріїв, в) впровадити принцип ієрархізації критеріїв.

Можна розглянути критерії ефективності навколо чотирьох полюсів стратегічного управління: механізм внутрішньої координації, процедур стимулювання, системи інформації, структури прийняття рішень.

Під параметрами ефективності слід розуміти найбільш важливі параметри функціонування промислового підприємства, які мають бути досягнуті за результатами інноваційно-інвестиційного розвитку, які дозволяють оцінити якість розвитку і досягнення його цілей, заявлених підприємством. З економічного погляду як параметри ефекту можуть розглядатися показники: вартість, період створення продукту, дохід, прибуток і т. ін. При оцінці економічної ефективності вимірюють і оптимізують дохід, прибуток, збитки, продуктивність праці тощо.

Адміністративний супровід ефективної процедури постановки і досягнення мети повинен значною мірою спиратися на конкретно сформовані умови і специфічні фактори та здійснення цього процесу. Вирішення цього завдання знаходить найбільш повне і контрастне відображення в регламентації складу та змісту внутрішньої організації елементів, послідовностей і умов адміністративного забезпечення і супроводу виконання процедур постановки і досягнення мети. У зв'язку з цим особливо важливо підтримувати технологічно вивірений порядок в розмежуванні й взаємодії елементів і зв'язків, побудові і застосуванні загального механізму функціонування всіх складових підприємства на єдиної адміністративної основі.

Фундаментальними засадами моделювання організації процесу постановки і досягнення цілей активізації інноваційно-інвестиційного розвитку об'єктивно є адміністрування об'єктних, предметних, суб'єктних, процесуальних складових підприємства в їх органічній єдності та природної хронології розвитку. Така позиція зумовлює вибір та застосування процедурного формату відображення послідовності обґрунтування, проектування і здійснення процесу постановки і досягнення цілей.

Вважається доцільним інтегрувати викладені уявлення єдиної адміністративно адаптованої моделі циклу функціонування: постановка мети, розробка, прийняття і виконання рішення по її досягненню (рис. 3.4.).

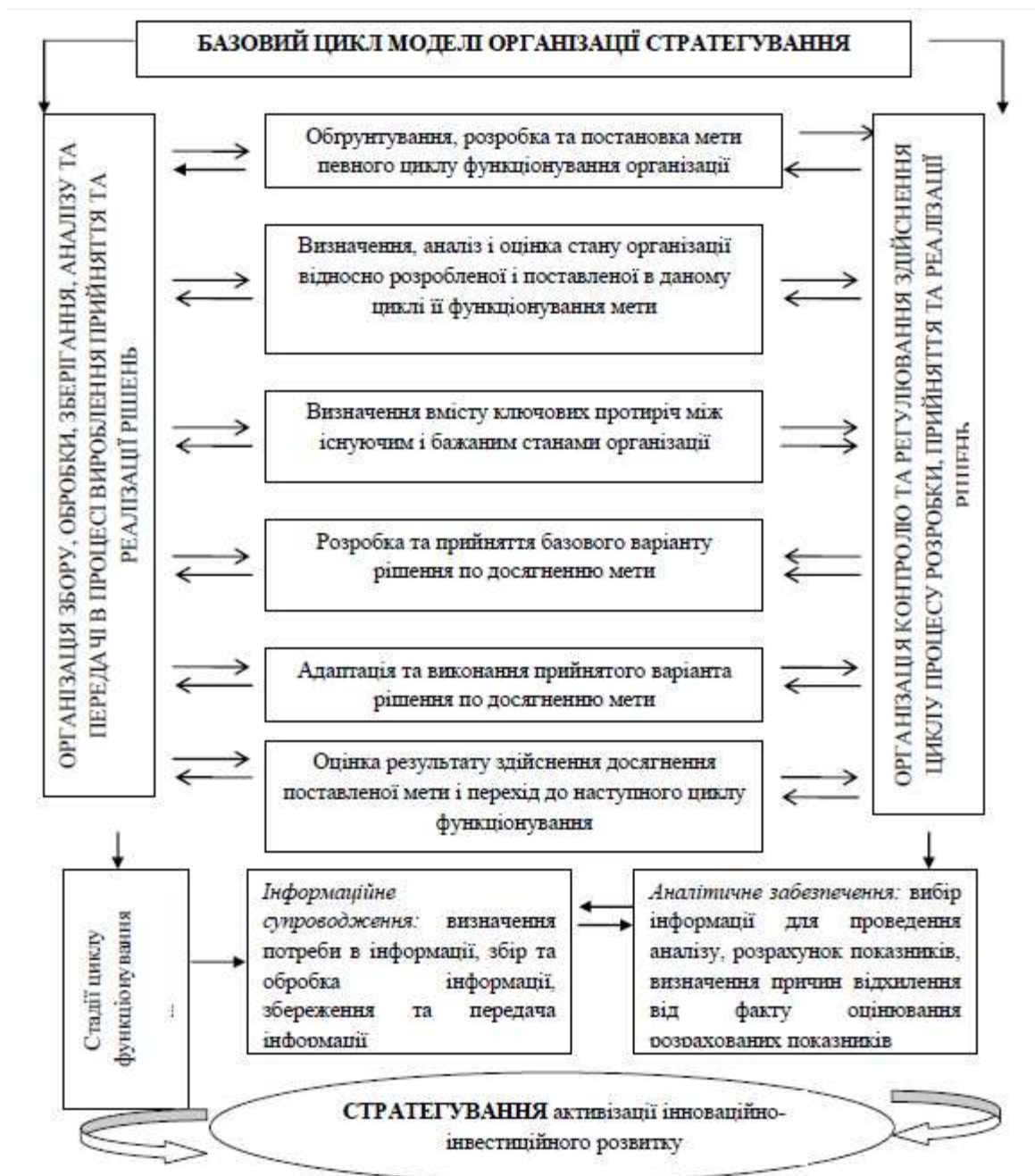

Рис.3.4. Адміністративно адаптована модель циклу функціонування стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку території

Структурно-змістовною конструкцією адміністрування в цій моделі є паралельне виділення індивідуального і групового блоків перманентного

інформаційного та регулюючого супроводу процесу постановки і досягнення мети активізації інноваційно-інвестиційного розвитку.

Наведений склад відображає принципове наповнення операційного забезпечення основних стадій процедури розробки, прийняття і виконання рішення протягом одного циклу менеджмент-процесу. Організація контролю і регулювання за його результатами, здійснювана на протигагу суб'єктивної складової процедури постановки їм досягнення мети, переважно реалізує групові і суспільні інтереси. Це зовсім не означає, що групові інтереси завжди конструктивніше індивідуальних, але взаємодія двох цих початків, безумовно, може стати щонайпотужнішим організаційним ресурсом, що забезпечує загальну оптимізацію стратегічних процесів інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства.

У ході інтеграції складових в єдиний, цілеспрямовано функціонуючий механізм на основі адміністрування проводиться взаємна адаптація складу, змісту і зв'язків елементів. На цьому рівні здійснюються коректування і об'єднання індивідуального і групового участі в ході організації та здійснення процесу постановки і досягнення мети. Адміністрування ґрунтується на тому припущенні, що первинні складові цього процесу (професійні операції) цілеспрямовано виконуються підрозділами та окремими співробітниками, об'єднуючись у послідовні стадії у відповідності з адміністративно встановлюваними вимогами.

3.3. Удосконалення засад системи оцінювання регіональних цільових програм

Виходячи з вищенаведеного аналізу іноземного та вітчизняного досвіду оцінювання бюджетних програм, у тому числі регіональних цільових програм, його позитивних та негативних результатів, можна сформулювати методичні засади побудови системи оцінювання регіональних цільових програм в Україні.

Головними є такі.

1. Оцінювання зв'язку цілей програми та цілей стратегії економічного та соціального розвитку регіону. Це положення є одним з ключових при оцінюванні програми, особливо на стадії її формування та прийняття рішення про необхідність її реалізації. Одним з аспектів такого оцінювання є визначення чи спрямована програма на вирішення існуючої або потенційної проблеми.

2. Здійснення оцінювання програми на усіх етапах її «життєвого» циклу (попередня, проміжна, узагальнююча). Попереднє оцінювання здійснюється на етапі планування програми, тобто до початку її реалізації, задля встановлення відповідності програми пріоритетам соціально-економічного розвитку регіону, необхідності її впровадження, прогнозування її ефективності та результативності, вибору оптимального варіанту виконання завдань.

Важливим аспектом попереднього оцінювання є оцінювання якості планування програми, яка включає в себе оцінку: наявності щорічних результативних показників та їх відповідність довгостроковим результативним показникам програми; наявності системи моніторингу, яка необхідна для оцінювання заходів програми; достатності запланованих фінансових, матеріальних та людських ресурсів для виконання програми у визначені строки.

Проміжне оцінювання здійснюється під час виконання програми, як правило, щорічно. Її метою є отримання даних про хід реалізації програми, що дозволяє внести зміни в нею для підвищення її ефективності та успішного виконання. Ця оцінка може бути підставою для зниження рівня фінансування неефективних програм та його збільшення для ефективних програм. Важливою складовою проміжної оцінки програми є оцінка якості її управління, яка включає в себе оцінку: прозорості діяльності виконавців програми з точки зору здійснення витрат, виконання заходів і досягнутих результатів; ефективності фінансового менеджменту програми; прозорості здійснення закупівель, які необхідні для реалізації програми, а також вибору підрядників; здійснення контролю за діяльністю підрядників.

Підсумкове оцінювання здійснюється після завершення програми. Воно має дати відповіді на низку питань щодо: досягнення довгострокових результативних

показників програми, їх відповідності цілям програми; ефективності фінансового менеджменту програми; прозорості здійснення витрат, заходів та процедур здійснення закупівель і вибору підрядників; якості моніторингу програми, виділення в необхідному обсязі та в строк ресурсів, необхідних для виконання заходів програми.

3. Здійснення зовнішнього незалежного оцінювання програми. Це положення є важливою умовою її об'єктивної оцінки, прийняття рішень щодо внесення змін у програму, оптимального розподілу бюджетних коштів між програмами.

4. Ієрархічна дворівнева система оцінювання програм. Вона передбачає на нижньому рівні оцінювання результативних показників (витрат, продукту, ефективності, якості) для окремих заходів програми, а на верхньому рівні - інтегральну оцінку окремих аспектів програми та програми в цілому.

5. Здійснення інтегральної оцінки програми. Аналіз існуючих підходів до розрахунку інтегральної оцінки на основі певних формул, свідчить про їх суттєві недоліки, внаслідок чого вони не знайшли визнання. Дієвим інструментом щодо удосконалення процедур інтегральної оцінки програм, здійснення її більш адекватною та об'єктивною є використання експертних оцінок.

6. Можливість порівняння результатів програм з різних видів діяльності. Результативні показники окремих заходів програми не є універсальними та сильно залежать від специфіки конкретної програми. Це не дозволяє здійснювати порівняльне оцінювання бюджетних програм з різних видів діяльності. Важливу роль у вирішенні цієї проблеми грають експертні оцінки, які дозволяють ранжувати програми щодо їх пріоритетності та впливу на досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку регіону, удосконалити процедури інтегральної оцінки програм і відповідно забезпечити можливість порівняння програм з різних видів діяльності.

7. Широке використання експертних оцінок. Це обумовлено труднощами кількісного оцінювання ключових показників програми: прозорість та ясність цілей програми;— відповідність цілей програми цілям стратегії розвитку— регіону;

спрямованість програми на вирішення існуючої або– потенціальної проблеми; якість планування і управління програмою та низка інших– питань.

8. Перехід від великої кількості результативних показників до системи базових (ключових) показників. Велика кількість результативних показників створює складності при оцінюванні програми та оцінюванні впливу окремого показника на досягнення її цілей, потребує значних витрат ресурсів та часу для здійснення моніторингу програми та приводить до зниження якості планування та управління програмою.

9. Використання системи результатних показників. Вони поділяються на: загальні показники, які використовуються для усіх програм,– та спеціальні показники, які враховують особливості окремої програми; постійні, які використовуються для усіх програм, та– ситуативні, які використовуються для окремих програм, у випадку виконання певних умов. Наприклад, до ситуативних відносяться показник щодо прозорості вибору підрядників. Цей показник використовується лише при наявності в програмі заходів, для виконання яких передбачено залучення підрядників; кількісні і якісні, залежно від того, чи можуть вони бути– виміряні, або можуть бути засновані на суспільній думці, або на думці експертів; показники «зовнішніх» та «внутрішніх» результатів.

Перші– мають значення для держави (влади). Наприклад, ціль програми по навчанню персоналу - дати людям навички, які дозволять їм знайти роботу. Зовнішній результат такої програми - кількість і відсоток людей, зайнятих протягом шести місяців після завершення програми професійної підготовки або на скільки збільшилися їхні доходи. Другі відносяться до внутрішньої діяльності програми і відповідають на запитання "Що робить програма для досягнення своєї мети?". Для програми щодо навчання персоналу внутрішнім результатом може бути кількість людей, що пройшли навчання.

10. Результативні показники повинні розглядатися в рамках системного підходу, у взаємодії один з одним вони дають повну картину. Вони мають

максимально відображати результат, бути об'єктивними, можуть використовуватися як інструмент управління програмою.

11. Система моніторингу результативних показників має функціонувати на основі таких принципів: оперативність. Дані, що використовуються для моніторингу, – повинні містити необхідну інформацію про результати виконання завдань, досягнення поставлених цілей, обсяг ресурсів, витрачених для їх виконання; періодичність. Ефективна система моніторингу передбачає – надання необхідної інформації про виконання програм у визначені відповідними органами влади строки; достовірність. Система моніторингу здатна функціонувати – досить ефективно лише в тому разі, якщо в достатньому обсязі розроблена аналітична база і проводиться збір достовірної інформації; дієвість. Аналітична інформація, отримана шляхом – моніторингу, повинна використовуватися при плануванні видатків, показників виконання та оцінювані результатів виконання програми, оскільки здатність своєчасно реагувати на потреби суспільства є запорукою успішного виконання програми; наявність чітких, прозорих та формалізованих процедур – розрахунку результатних показників програми.

Методика оцінювання регіональних цільових програм.

Спираючись на вищенаведені методичні засади пропонується наступна методика оцінювання регіональних цільових програм. Вона передбачає дворівневе оцінювання програми.

Нижній рівень оцінювання програми. На ньому здійснюється оцінювання окремих заходів програми, а саме їх результативних показників, визначених Наказом Міністерства фінансів України 10.12.2010 р. № 1536 «Про результативні показники бюджетної програми» (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 15.06.2015 № 553)».

Це: показники затрат, які визначають обсяги та структуру – ресурсів, які забезпечують виконання окремих заходів бюджетної програми; показники продукту, які визначають виробленої продукції, – наданих державних послуг чи виконаних робіт, кількість осіб, яким надано державні послуги по окремим

заходам програми; показники ефективності, які характеризують економність—при витрачанні бюджетних коштів, ефективність надання державних послуг. Вони визначаються як витрати ресурсів на одиницю показника продукту, відношення кількості вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг) до витраченого обсягу ресурсу; показники якості, які характеризують відповідність—створеного продукту установленим стандартам (нормативам), рівень виконання робіт, ступінь готовності об'єктів будівництва, якість створеного продукту, рівень задоволення користувачів державних послуг відповідно до їх призначення.

Результативні показники окремого заходу програми мають:

- визначатися відповідно до цілей програми,
- формулюватися чітко та однозначно;
- об'єктивно та реалістично відображати особливості та специфіку заходів,
- бути вимірюваними,
- надавати можливість порівняння за окремі бюджетні періоди,
- мати кількісне вираження в одиницях виміру,
- які відповідають змісту заходу;
- обліковуватися державною статистикою, фінансовою та іншою звітністю, даними бухгалтерського та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку.

Кількість результативних показників кожного заходу обумовлюється його специфікою і має задовольнити потреби аналізу його виконання.

Верхній рівень оцінювання програми. На ньому здійснюється інтегральна оцінка окремих аспектів програми та програми в цілому. Вона базується на оцінках нижнього рівня (оцінках результативних показників окремих заходів) та широкому використанні експертних оцінок, тобто на основі опитування експертів. При цьому буди враховані недоліки анкети системи PART.

На верхньому рівні здійснюється попередня, проміжна та узагальнююча оцінка програми. Попередня оцінка програми. Проводиться на етапі прийняття рішення про реалізацію програми. Здійснюється вона на основі 4-х блоків базових питань.

Блок 1 «Цілі програми»

1.1. Чи ясно сформульовано цілі програми?

1.2. Чи спрямована програма на вирішення існуючої або потенційної проблеми?

1.3. Чи відповідають цілі програми цілям стратегії економічного та соціального розвитку регіону?

Блок 2 «Заходи та результативні показники програми»

2.1. Чи визначені довгострокові результативні показники програми та чи реальні вони?

2.2. Чи відповідають заплановані довгострокові результативні показники програми цілям стратегії економічного та соціального розвитку регіону та чи забезпечують вони досягнення цих цілей?

2.3. Чи відображені в програмі заходи, необхідні для досягнення довгострокових результативних показників програми, і часові строки необхідні для їх здійснення?

2.4. Чи визначені щорічні результативні показники програми?

2.5. Чи відповідають заплановані щорічні результативні показники довгостроковим результативним показникам програми та чи забезпечують вони їх досягнення?

2.6. Чи відображені в програмі заходи, необхідні для досягнення щорічних результативних показників програми, і часові строки необхідні для їхнього здійснення?

Блок 3 «Моніторинг програми»

3.1. Чи існує система збору інформації та її обробки, яка необхідна для оцінювання заходів програми?

3.2. Чи наявні прозорі та формалізовані процедури розрахунку результативних показників заходів програми?

3.3. Чи передбачено в програмі на регулярній основі або по мірі необхідності здійснення незалежного зовнішнього оцінювання програми та необхідні для цього ресурси?

Блок 4 «Забезпечення програми ресурсами»

4.1. Чи чітко ув'язані обсяги фінансування програми з бюджету з досягненням довгострокових і щорічних цілей, чи повно в програми відображені потреби в ресурсах? По кожному питанню з першого та другого блоку, а також першому та другому питанню третього блоку здійснюється оцінювання в діапазоні від 0 до 1. Якщо бальна оцінка перевищує 0,5, то це означає «у більшому ступеню», якщо нижче 0,5, то це означає навпаки - «у меншому ступеню».

Оцінка на третє питання третього блоку про виділення необхідних ресурсів для здійснення незалежного зовнішнього оцінювання та питання четвертого блоку про наявність ресурсів для виконання програми має значення 0, у випадку негативної відповіді, або значення 1 - у випадку позитивної відповіді.

Інтегральна попередня оцінка програми ($R_{\text{попер}}$) розраховується згідно формули:

$$R_{\text{попер}} = w1 * \sum_{i=1}^{n1} v_i^1 * w_i^1 + w2 * \sum_{i=1}^{n2} v_i^2 * w_i^2 + w3 * \sum_{i=1}^{n3} w_i^3 * v_i^3, \\ \sum w1 + w2 + w3 = 1, \sum_{i=1}^{n1} w_i^1 = 1, \sum_{i=1}^{n2} w_i^2 = 1, \sum_{i=1}^{n3} w_i^3 = 1, \quad (3.1)$$

де $n1, n2, n3$ — кількість питань відповідно у першому, другому, та третьому блоках,

v_i^1, v_i^2, v_i^3 - бальна оцінка відповіді на i -те питання відповідно у першому, другому та третьому блоках,

w_i^1, w_i^2, w_i^3 - вагові коефіцієнти i -го питання відповідно у першому, другому та третьому блоках,

$w1, w2, w3$ – вагові коефіцієнти відповідно першого, другого та третього блоків.

Експертами пропонуються такі вагові коефіцієнти відповідно для першого, другого та третього блоків – 0,4; 0,4; 0,2.

Відповідно формула 3.1 приймає такий вид:

$$R_{\text{попер}} = 0,4 * \sum_{i=1}^3 v_i^1 * w_i^1 + 0,4 * \sum_{i=1}^6 v_i^2 * w_i^2 + 0,2 * \sum_{i=1}^3 w_i^3 * v_i^3 \quad (3.2)$$

Значення інтегральної попередньої оцінки програми ($R_{\text{попер}}$) знаходиться в діапазоні 0 – 1. Якщо воно перевищує 0,5 та відповідь на питання про наявність ресурсів для виконання програми позитивна (1), то приймається рішення про реалізацію програми, в протилежному випадку вона відхиляється.

Таким чином, здійснюється внутрішня попередня оцінка програми. Якщо вона позитивна, то здійснюється незалежна зовнішня оцінка згідно цієї ж методики. Якщо і вона позитивна, то приймається остаточне рішення про реалізацію програми.

Проміжна оцінка програми. Проводиться після закінчення кожного календарного року виконання програми. Здійснюється вона на основі 4-х блоків базових питань:

Оцінка питання четвертого блоку про виділення ресурсів в необхідному обсязі та в строк для виконання заходів програми у звітному році має значення 0, у випадку негативної відповіді, або значення 1 - у випадку позитивної відповіді. Якщо відповідь на питання про виділення ресурсів для виконання програми позитивна (1), то розраховуються інтегральна проміжна оцінка програми, а якщо відповідь негативна (0), то розраховується «умовна» інтегральна проміжна оцінка програми ($R_{\text{проміж}}$) з позначкою «недостатнє ресурсне забезпечення».

В обох випадках оцінювання здійснюється згідно формули:

$$R_{\text{проміж}} = w1 * \sum_{i=1}^{n1} v_i^1 * w_i^1 + w2 * \sum_{i=1}^{n2} v_i^2 * w_i^2 + w3 * \sum_{i=1}^{n3} w_i^3 * v_i^3, \\ \sum w1 + w2 + w3 = 1, \sum_{i=1}^{n1} w_i^1 = 1, \sum_{i=1}^{n2} w_i^2 = 1, \sum_{i=1}^{n3} w_i^3 = 1, \quad (3.3)$$

де $n1, n2, n3$ — кількість питань відповідно у першому, другому, та третьому блоках,

v_i^1, v_i^2, v_i^3 - бальна оцінка відповіді на i -те питання відповідно у першому, другому та третьому блоках,

w_1, w_2, w_3 - вагові коефіцієнти і-го питання відповідно у першому, другому та третьому блоках,

w_1, w_2, w_3 – вагові коефіцієнти відповідно першого, другого та третього блоків.

Експерти пропонують такі вагові коефіцієнти відповідно для першого, другого та третього блоків – 0,5; 0,4; 0,1.

Відповідно формула 3.3 приймає такий вид:

$$R_{\text{проміж}} = 0,5 * \sum_{i=1}^5 v_i^1 * w_i^1 + 0,4 * \sum_{i=1}^4 v_i^2 * w_i^2 + 0,1 * \sum_{i=1}^2 w_i^3 * v_i^3 \quad (3.4)$$

Значення інтегральної проміжної оцінки програми ($R_{\text{проміж}}$) знаходиться в діапазоні 0 – 1. Якщо воно перевищує 0,5, то приймається рішення про продовження реалізації програми, в противному випадку здійснюється аналіз причин незадовільної реалізації програми і на підставі цього приймається рішення про продовження програми та необхідність внесення в неї певних змін, або про її припинення.

Якщо оцінка програми має помітку «недостатнє ресурсне забезпечення», то здійснюється аналіз причин цього, а також при необхідності аналіз інших чинників і вже на підставі цього приймається рішення про продовження програми та необхідність внесення в неї певних змін, або про її припинення.

Якісна оцінка програми.

На основі кількісної оцінки програми здійснюється її якісна оцінка згідно таблиці 3.1. Вона здійснюється лише у випадку, якщо відповідь на питання про виділення ресурсів в необхідному обсязі та в строк є позитивною.

Якщо в програмі не визначені реальні цілі або незібрані дані для оцінювання їх виконання, то її бальна оцінка відсутня, і вона отримує статус програми без оцінки. Згідно методики здійснено попереднє оцінювання 43 цільових програм Одеської області, які діяли у 2015-2020 рр.

Якісна оцінка програми

Кількісна оцінка програми, у балах	Якісна оцінка програми
0,85 – 1,00	Ефективна
0,70 – 0,84	Помірно ефективна
0,50 – 0,69	Адекватна
0,0 – 0,49	Неефективна

Позитивну оцінку отримали 22 програми (51 %). Але 7 з них мають негативну оцінку з точки зору їх забезпечення фінансуванням. В них більшу частину коштів планується отримати не з обласного та місцевих бюджетів, а з державного бюджету та інших джерел, на які регіональна влада має обмежений вплив. Тобто мають місце значні ризики фінансування цих програм. З урахуванням цього можна казати, що повну позитивну оцінку отримали 15 програм або 35 %, а ще 7 отримали умовну позитивну оцінку, обмежену фінансовим фактором.

К останнім відносяться: Комплексна програма забезпечення сталого розвитку– північних районів Одеської області на 2010-2015 роки; Регіональна програма «Питна вода Одеської області на 2010— 2013 роки і період до 2020 року»; Програма розвитку туристично-рекреаційної галузі Одеської– області на 2011-2015 роки; Регіональна програма будівництва, реконструкції та– модернізації об'єктів інфраструктури Одеської області на 2012-2015 роки; Програма поводження з твердими побутовими відходами в– Одеській області на 2013-2017 роки; Програма оздоровлення та відпочинку дітей в Одеській– області на період 2014-2017 років; Регіональна програма розвитку агропромислового комплексу– Одеської області на 2014-2018 роки. 21 програма отримали негативну оцінку (49 %).

Цілі більшості з них не відповідають пріоритетам стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області. Серед інших вад цих програм слід

відзначити такі: відсутність чіткого визначення кінцевих результативних показників програми, їх слабка відповідність пріоритетам стратегії економічного та соціального розвитку регіону та забезпечення їх досягнення; невизначеність щорічних результативних показників, відсутність заходів, необхідних для досягнення щорічних результативних показників; недосконалість системи збору інформації та її обробки, яка необхідна для оцінювання заходів програми; недостатня прозорість і формалізованість процедур розрахунку результативних показників програми; та інші (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Попередня оцінка (на етапі прийняття) цільових програм Одеської області

№	Оцінка	Кількість програм	Відсоток програм
1	Позитивна	15	35
2	Умовно позитивна	7	16
3	Негативна	21	49

Серед програм, які отримали негативну оцінку слід виділити такі: Програма сталого розвитку промисловості Одеської області– на 2013-2015 роки; Програма залучення зовнішніх ресурсів та розвитку– міжнародної діяльності Одеської області на 2014-2016 роки; Програма розвитку малого і середнього підприємництва в– Одеській області на 2013-2015 роки.

Вони відповідають пріоритетам стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області. Але мають суттєві недоліки щодо визначення кінцевих та щорічних результативних показників, заходів які повинні забезпечити їх виконання, системи збору та обробки інформації, необхідної для їх оцінювання та інші.

Окрему групу програм, які отримали негативну оцінку, складають програми що відносяться до компетенції центральних органів влади і не відповідають пріоритетам стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області: Обласна комплексна програма «Безпечна Одещина» на 2014— 2015 роки (Міністерство внутрішніх справ України); Комплексна програма підтримки

сталого функціонування та– створення додаткових умов для залучення до праці контингенту в установах Державної пенітенціарної служби України в Одеській області на 2012-2016 роки (Державна пенітенціарна служба України); Регіональна програма цивільного захисту, техногенної та– пожежної безпеки Одеської області на 2014-2017 роки (Міністерство надзвичайних ситуацій України); Програма правової освіти населення Одеської області на– 2014-2018 роки (Міністерство юстиції України); Регіональна програма підтримки розвитку книговидавництва та– засобів масової інформації в Одеській області на 2014-2016 роки (Міністерство інформації України); Програма створення страхового фонду документації Одеської– області на 2011-2015 роки; Комплексна програма розвитку мереж телерадіомовлення– Одеської області на 2008-2015 роки.

Також серед програм, які отримали негативну оцінку, слід виділити програми які перетинаються і можливо має сенс їх об'єднати. Це Комплексна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки в Одеській області на 2014-2019 роки та Регіональна програм поводження з токсичними відходами в Одеській області на 2008-2015 роки.

Це стосується також таких програм: Регіональна програма збереження та відновлення водних ресурсів у басейні Куяльницького лиману на 2012-2016 роки; Регіональна програма розвитку водного господарства Одеської області на період до 2021 року; Регіональна програма «Питна вода Одеської області на 2010-2013 роки і період до 2020 року». Остання програма отримала позитивну оцінку

Висновки до розділу

Визначено актуальні напрями удосконалення регіональної інвестиційної політики, які базуються на передовому закордонному досвіді інтенсифікації

регіональної інвестиційної активності. Визначено групи, що входять до програми підтримки регіональної інвестиційної політики.

Запропоновано практичні заходи удосконалення адміністрування регіональної інвестиційної політики. Адміністрування має спиратися на інформаційно-аналітичні дані, які воно отримує за допомогою прогнозування, програмування і моделювання, що відносяться не стільки до методів дослідження, скільки до методів розробки і здійснення адміністрування. Водночас, їх застосування у стратегуванні для активізації регіонального інноваційно-інвестиційного розвитку вимагає використання більш складного науково-практичного інструментарію у вигляді похідних, комбінованих утворень, що складаються з методів аналізу, проектування, конструювання та розробки форм, структур і процедур.

Запропоновано систематизацію методів адміністрування та вдосконалення адміністративного супроводження функціонування організації. Завдяки адмініструванню формується досить різноманітний спектр функцій, в якому виділяються: загальні, конкретні, приватні, похідні та інші специфічні види відокремленої діяльності.

Розроблено адміністративно адаптована модель циклу функціонування стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку території. Структурно-змістовною конструкцією адміністрування в цій моделі є паралельне виділення індивідуального і групового блоків перманентного інформаційного та регулюючого супроводу процесу постановки і досягнення мети активізації інноваційно-інвестиційного розвитку регіону.

Обґрунтовано застосування засад системи оцінювання регіональних цільових програм. Запропонована методика інтегральної оцінки регіональних цільових програм може бути використана в якості інструмента для внесення змін в програми, прийняття рішень про їх припинення, а також рішень про оптимізацію використання бюджетних коштів, шляхом їх перерозподілу між програмами.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень вирішено актуальне завдання щодо формування механізмів удосконалення регулювання інвестиційного розвитку регіону, що зводиться до такого:

Розглянуто теоретичні аспекти реалізації регіональної інвестиційної політики. Зокрема уточнено її сутність, інструменти й принципи реалізації, об'єкти та чинники впливу. Конкретизовано поняття «територія» та «регіон».

Під регіональною інвестиційною політикою слід розуміти систему заходів і механізм їх реалізації, спрямованих на стимулювання інвестиційної активності і формування сприятливого інвестиційного клімату регіону.

Регіональна інвестиційна політика – це комплекс заходів з регулювання і стимулювання інвестиційної діяльності в регіоні і механізм їх реалізації з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону. Основними завданнями інвестиційної політики в регіоні є створення інфраструктури інвестиційного ринку; визначення пріоритетних напрямків вкладення інвестицій; створення умов для залучення позабюджетних джерел фінансування інвестицій; забезпечення інтеграції регіонального інвестиційного ринку з міжнародним ринком інвестиційних ресурсів.

На основі проведеного дослідження теоретичних аспектів інвестиційного процесу в регіональній економіці встановлено, що інвестиційний процес є складною структурою як по формуванню джерел та їх спрямуванню, так і за ступенем організації інвестування. Зроблено акцент на відсутність єдності науковців в теоретичному визначенні самого об'єкта дослідження. Надано авторське визначення поняття «регіональний інвестиційний процес».

Регіональна інвестиційна політика, як одна з основних функціональних ланок економічної і соціальної політики регіону, передбачає створення сприятливих умов для всіх учасників інвестиційного процесу і результатом реалізації якої має стати поліпшення добробуту громадян.

Уточнено класифікацію інвестицій та суб'єктів інвестування. Визначено механізми залучення інвестицій в регіони та особливості регіонального інвестиційного процесу. Успішна інвестиційна діяльність у регіоні в достатній мірі залежить від його адміністрації, а значить, має відстежуватися, оцінюватися і аналізуватися з метою більш ефективного управління кінцевими її результатами.

Здійснено аналіз реалізації регіональної інвестиційної політики та досліджено діючі механізми її здійснення. Проведено загальний аналіз регіонального інвестиційного розвитку регіонів та оцінено регулювання інвестиційних процесів в регіонах.

Обсяг інвестицій в регіонах був вельми нестабільним та залежав від багатьох макро та регіональних чинників. Така нестабільність інвестицій зумовлює необхідність підтримки інвестиційних процесів як на державному, так і на регіональному рівні. Визначено рейтинг основних проблем для інвесторів в Україні. Майже всі основні проблемні питання, що виникають у іноземних інвесторів, пов'язані зі станом інституціонального середовища національної інвестиційної системи. Стан інституціонального середовища, що забезпечує функціонування інвестиційного процесу характеризується рядом протиріч, що виникають між запроваджуваними регуляторними нормами і реальними потребами інвесторів.

Конкретизовано перелік основних протиріч між потребами вітчизняних інвесторів та впровадженими регуляторними заходами. Уточнено складові економіко-правового механізму залучення іноземних інвестицій в регіони. Визначено важелі державного впливу на регулювання регіональної інвестиційної діяльності. Не дивлячись на те, що зазначені стимули досить широко впроваджуються в розвинених країнах світу – вони не одержали такої широкої практичної реалізації в регіонах України.

Взаємовигідне інвестиційне співробітництво досягається та забезпечується шляхом встановлення чітких, зрозумілих, непорушних та виконуваних правил і процедур інвестування та поведіння з інвестиціями як для інвесторів, так і для

державних органів. Досліджено актуальні проблеми щодо поліпшення інвестиційного середовища в регіоні.

На регіональному рівні головним з механізмів державного управління інвестиціями в регіональний розвиток повинні стати механізми управління процесом реалізації угод щодо регіонального розвитку через інститут договірних відносин, де кожна сторона зобов'язується виконувати певні заходи та надавати кошти у певних обсягах. Для підвищення дієвості цього механізму необхідно визначити відповідальність сторін за їх невиконання, особливо в частині фінансування.

Розглянуті механізми державного управління інвестиціями в регіональний розвиток за умовою раціонального розподілу сфер їх застосування та планування їх взаємодії можуть забезпечити основу для створення ефективної системи цих механізмів.

Визначено актуальні напрями удосконалення регіональної інвестиційної політики, які базуються на передовому закордонному досвіді інтенсифікації регіональної інвестиційної активності. Визначено групи, що входять до програми підтримки регіональної інвестиційної політики.

Запропоновано практичні заходи удосконалення адміністрування регіональної інвестиційної політики. Адміністрування має спиратися на інформаційно-аналітичні дані, які воно отримує за допомогою прогнозування, програмування і моделювання, що відносяться не стільки до методів дослідження, скільки до методів розробки і здійснення адміністрування. Водночас, їх застосування у стратегуванні для активізації регіонального інноваційно-інвестиційного розвитку вимагає використання більш складного науково-практичного інструментарію у вигляді похідних, комбінованих утворень, що складаються з методів аналізу, проектування, конструювання та розробки форм, структур і процедур.

Запропоновано систематизацію методів адміністрування та вдосконалення адміністративного супроводження функціонування організації. Завдяки адмініструванню формується досить різноманітний спектр функцій, в якому

виділяються: загальні, конкретні, приватні, похідні та інші специфічні види відокремленої діяльності.

Розроблено адміністративно адаптована модель циклу функціонування стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку території. Структурно-змістовною конструкцією адміністрування в цій моделі є паралельне виділення індивідуального і групового блоків перманентного інформаційного та регулюючого супроводу процесу постановки і досягнення мети активізації інноваційно-інвестиційного розвитку регіону.

Обґрунтовано застосування засад системи оцінювання регіональних цільових програм. Запропонована методика інтегральної оцінки регіональних цільових програм може бути використана в якості інструмента для внесення змін в програми, прийняття рішень про їх припинення, а також рішень про оптимізацію використання бюджетних коштів, шляхом їх перерозподілу між програмами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 р. // ВВР України.— 1991. — №47.— Ст. 646.
2. Akgiray, V., and Booth, G. (1988), The stable-law model of stock returns, *Journal of Business and Economic Statistics*, 6 (1988): 51–57.
3. Cardarelli, R., Elekdag, S., & Lall, S. (2011). Financial Stress and Economic Contractions. *Journal of Financial Stability*, 7(2): 78- 97.
4. Gomez, E. (2011). Financial Conditions Index: Early and Leading Indicator for Colombia. *Ensayos sobre Politica Economica*, 66: 174-220.
5. Igor Chugunov and Mykola Pasichnyi (2018). Fiscal stimuli and consolidation in emerging market economies. *Investment Management and Financial Innovations*, 15(4): 113-122.
6. Ikhlaas Gurrib (2018). The relationship between the Nasdaq Composite Index and energy futures markets. *Investment Management and Financial Innovations*, 15(4): 1-16.
7. Jitendra, M., & Ranjan, D. S. (2016). Asset Pricing Models – Cross Section of Expected Stock Returns and Financial Market Anomalies: A Review of Theories and Evidences. *Journal of Management Research*, 16(4): 230-249.
8. Koop, G., & Korobilis, D. (2014). A New Index of Financial Conditions. *European Economic Review*, 71: 101-116.
9. Morhachov I., Koreniev E., Chorna O., Khrystenko L. Regional Regulation of Investment Activity in Developing Countries: Example of Ukraine, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2019. Vol. 41. No. 2: 168–182. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2019.15>
10. Mukail Aremu Akinde, Eriki Peter and Ochei Ailemen Ikpefan (2019). Growth versus value investing: a case of Nigerian Stock Market. *Investment Management and Financial Innovations*, 16(1): 30-45.
11. Mykhailo Dyba and Iuliia Gernego. Private Social Investments as a Solution for Rural Development, *Management Theory and Studies for Rural Business*

and Infrastructure Development, 2018, Vol.40. No 3. pp. 320 – 328. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2018.30>

12.Naik, P. K. (2013). Does stock market respond to economic fundamentals? Time series Analysis from Indian Data. Journal of Applied Economics and Business Research, 3(1): 34-50.

13.Sareewiwatthana, P. (2011). Value Investing in Thailand: The Test of Basic Screening Rules. International Journal of Business Research Papers, 7(4): 1-13.

14.Tetiana Ivanenko, Viktor Hrushko and Anatolii Frantsuz (2018). Optimal investment decision making on the model of production enterprise with limited resources. Investment Management and Financial Innovations, 15(4): 61-68.

15.Tom Burdorf and Garyvan Vuuren (2018). An evaluation and comparison of Value at Risk and Expected Shortfall. Investment Management and Financial Innovations, 15(4): 17-34.

16.Амоша О.І. Організаційно-економічні механізми активізації інноваційної діяльності в Україні / О.І. Амоша // Економіка промисловості. — 2005. — № 5. — С. 15–21.

17.Бельтюков Є.А. Основні проблеми інвестування промислових підприємств / Є.А. Бельтюков, Л.А. Некрасова, А.А. Дискіна // Прометей.— 2010.— № 3 (32).— С. 84–95.

18.Бузько І.Р. Інвестиційна політика у глобальному вимірі: формування та реалізація : [монографія] / [І.Р. Бузько, В.І. Чиж, А.Ю. Тищенко].— Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011.— 192 с.

19.Бузько І.Р. Стратегічне управління інвестиціями та інноваційна діяльність підприємства: моногр. / І.Р. Бузько, О.В. Вартанова, Г.О. Голубенко. — Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2002. — 176 с.

20.Глушкова Т.Г. Инвестиционный потенциал региона: некоторые подходы в анализу / Т.Г. Глушкова // Региональная стратегия устойчивого социально-экономического роста: Тез.докл.науч.-практ.конф.Ч.1, 1998. – 73с.

21.Гончаров В.М. Інвестиційні ресурси та їх економічне регулювання : [монографія] / [В.М. Гончаров, А.А. Навроцький, О.А. Коломійцев]. — Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2006. — 204 с.

22.Гончаров В.М. Підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства за умов ринкового оточення: [монографія] / [В.М. Гончаров, Д.В. Солоха, О.А. Федіна, В.К. Мухопадов, О.О. Кузнецов]. — Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2007. — 202 с.

23.Гончаров В.М. Теоретико-методичні основи підвищення інвестиційної привабливості інноваційного потенціалу регіону : [монографія] / [В.М.Гончаров, Д.В. Солоха, Є.В. Гончаров та ін.].— Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2010.— 282с.

24.Гончаров В.Н. Инвестиционная составляющая развития украинских агропредприятий в условиях земельной реформы / В.Н. Гончаров, Н.В. Зось-Киор // Экономинфо. — 2012. — № 18. — С. 78–83.

25.Гордієнко В. Інвестиційний потенціал регіону як економічна категорія / В. Гордієнко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». — 2014. — Вип. 7. — Ч. 4. — С. 67–71.

26.Грачева М.В. Анализ и управление рисками в инновационной деятельности / М.В. Грачева, С.Ю. Ляпина // Инновации. — 2006. — № 1. — С. 38–47.

27.Гречан А.П. Джерела інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності / А.П. Гречан // Економіка: проблеми теорії та практики. — 2005. — Вип. 209 (Т. IV). — С. 1040–1045.

28.Гришина И.В. Комплексная оценка инвестиционной привлекательности и инвестиционной активности российских регионов: методика определения и анализ взаимосвязей / И.В. Гришина, А. Г. Шахназаров, И. И. Ройзман // Инвестиции в России. — 2001. — № 4. — С. 5–16.

29.Ерохин С.А. Инновационная модель промышленного роста / С.А. Ерохин // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 12. — С. 3–7.

30.Єлейко Я. І. Інвестиції, ризик, прогноз / Я. І. Єлейко, О. І. Єлейко, К. Є. Раєвський. — Львів : Львівський банківський інститут НБУ, 2000. — 176 с.

- 31.Єпіфанов А.О. Управління регіоном / А.О. Єпіфанов, М.В. Мінченко, Б.А. Дадашев. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 361 с.
- 32.Жук П.В. Інвестиційний потенціал територіальних громад: суть поняття та питання управління / П. В. Жук, З. О. Сірик // Регіональна економіка. – 2017. - № 2. – С. 16 – 22.
- 33.Іванов С. В. Методологічні підходи до визначення сутності інвестиційного потенціалу / С. В. Іванов // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Випуск 195, т. 1. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2004.
- 34.Іванов С. В. Особливості визначення рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України / С.В. Іванов // Экономика Крыма. – 2011. – №2. – С.45 – 49.
- 35.Іванова Н.Ю. Оцінка інвестиційної привабливості регіону: порівняльний аналіз сучасних методик / Н.Ю. Іванова, А.І. Данилів // Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. – 2006. – Т. 56. – С. 17–22.
- 36.Климова Н. І. Ефективне фінансове управління - стратегічний напрям ринкових перетворень в Україні / Н. І. Климова // Соц.-екон. пробл. сучас. періоду України . - 2008. - Вип. 1. - С. 395-402.
- 37.Клюс Ю.І. Удосконалення підходів до оцінювання економічної стійкості промислових підприємств. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». 2019. Том 5. Випуск 54. С. 123- 127.
- 38.Ключник Л. В. Заощадження домашніх господарств як джерело інвестиційних ресурсів економіки України / Л.В. Ключник // «Економічні науки» (Серія «Облік і фінанси»). – Випуск 9 (33). – Ч. 4. – 2012. – С. 159 – 166.
- 39.Ключник Л.В. Інвестиційний потенціал регіону: теоретичні аспекти та оцінка / Л.В. Ключник // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія «Регіональна економіка».– 2011. – Вип. 8(31). – Ч.1. – С. 150–161.
- 40.Корчагин Ю.А. Инвестиции: теория и практика. /Ю.А. Корчагин, И.П. Маличенко // Учебное пособие. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 453с.

41.Крючкова І.В. Вплив фінансово-економічної кризи на інвестиційну діяльність в Україні / І.В. Крючкова, Р.В. Попельнюхов // Фінанси України. — 2010. — № 8. — С. 15–23.

42.Лагутін В. Внутрішній інвестиційний потенціал регіону та перспективи його використання / В. Лагутін // Економічний часопис. — 1998. — № 9. — С. 42–44.

43.Майорова Т.В. Проблеми трансформації заощаджень в інвестиції на фінансовому ринку України / Т.В. Майорова, І.П. Петренко // Інвестиції: практика та досвід. — 2015. - № 6. — С. 11 – 17.

44.Марголин А.М. Экономическая оценка инвестиций: Учебник / А.М. Марголин, А.Я. Быстряков. — М.: издательство «Экмос», 2001. — 240 с.

45.Мойсеєнко І. П. Інвестування : навч. посіб. / І. П. Мойсеєнко. — К. : Знання, 2006. — 113 с.

46.Моргачов І.В. Альтернативне пенсійне забезпечення самозайнятого населення / І.В. Моргачов // Інтелект ХХІ. - 2018. - №1. - С.174 – 179.

47.Моргачов І.В. Удосконалення державної інноваційної політики розвитку науково-технічних систем : монографія / І.В. Моргачов. — Луганськ : вид-во «Ноулідж», 2014. — 388 с.

48.Нечитайло У. П. Аналіз сучасних підходів до визначення інвестиційного потенціалу регіону / У.П. Нечитайло // Інвестиції: практика та досвід - 2010 - № 15. - С. 25–29.

49.Нечитайло У. П. Інвестиційний потенціал та інвестиційний клімат: особливості формування та співвідношення / У.П. Нечитайло // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка - 2011 - Вип. 2 (32). - С. 97–103.

50.Нємець Л.М., Олійник Я.Б., Нємець К.А. Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні: Монографія. — Х.: РВВ ХНУ, 2003. — 160 с.

51.Овчаренко Є.І. Передумови державного регулювання високотехнологічної самозайнятості населення [Текст] / Є.І. Овчаренко, І.В.Моргачов, Н.О.Держак // International economic relations and prospects for national development: contemporary challenges and solutions: monograph / under the editorship of Prof.M.I.Fleychuk,

Dr.U.A.Ganski, Prof. V.U.Kazlouski [and other]. – Daugavpils: Daugava Print, 2018. – Part III. – С.299 – 315. – ISBN 978-9934-19-522-8.

52.Овчаренко Є.І. Система економічної безпеки підприємства: ознаки та принципи функціонування. Економіка. Менеджмент. Підприємництво : зб. наук. праць. 2012. 24(Ч. 2). С. 133 – 143.

53.Овчиннікова М.А. Аналіз проблем інноваційно-інвестиційного законодавства України / М.А. Овчиннікова // Бізнес Інформ. — 2012. — № 12. — С. 96–104.

54.Отпущенникова О.Н. Механизм формирования прибыли предприятия / О.Н. Отпущенникова // Зб. наук. праць Донецької державної академії управління. Сер. «Економіка». — Т.4. Вип. 29. — Донецьк: ДонДАУ, 2003. — С. 235–241.

55.Пабат А. Економічні та інноваційні чинники розвитку національного енергетичного комплексу / А. Пабат // Економіст. — 2007. — № 2. — С. 36–38.

56.Пересада А.А. Основы инвестиционной деятельности : [учеб. пособ.]. — К.: Либра, 1996. — 344 с.

57.Петренко І.П. Трансформація заощаджень населення в інвестиції: досвід та проблеми в Україні / І.П. Петренко // Економіка України. – 2014. – 3 (628). – С. 50 – 61.

58.Пілько А.Д. Інвестиційний клімат та інвестиційний потенціал регіону як об'єкти моделювання / А.Д. Пілько, В.В. Кіс // Бізнес Інформ. – 2015. - № 9 – С. 146 – 152.

59.Пілько А.Д. Модель оцінки інвестиційного потенціалу регіону / А.Д. Пілько, Г.Д. Грабовецька // Проблеми економіки – 2017 - № 4. – С. 219 – 224.

60.Приходько В.П. Категорійний апарат теорії інвестиційного забезпечення регіонального розвитку / В.П. Приходько // Агросвіт. – 2012. - № 14. – С. 37 – 41.

61.Рамський А.Ю. Заощадження домогосподарств як інвестиційний ресурс сталого розвитку економіки / А.Ю. Рамський // International Scientific Journal – 2015 - № 2. – С. 73 – 75.

62.Рогоза М.Є. Інноваційно-інвестиційна модель економічного зростання підприємства: аналіз впливу чинників на ефективність діяльності / М.Є. Рогоза //

Управління проектами та розвиток виробництва. — 2005. — № 1(13). — С. 128–133.

63.Рябих О.В. Інвестиційний механізм як інструмент підвищення ефективності промислового виробництва / О.В. Рябих // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць. — К.: НДЕІ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, 2002. — Вип. 18. — С. 79–81.

64.Сафиуллин С.А. Адаптирование методики позиционирования к инвестиционной среде региона / С.А. Сафиуллин // Реальный сектор экономики: теория и практика управления. — 2005. — № 3. — С. 89–94.

65.Семененко І.М. Економічна стійкість підприємства: сутність і поняття. Вісник Східноукр. нац. ун-ту імені Володимира Даля. 2010. Том 2. Випуск 144. С. 78 – 82.

66.Сериков А.В. К вопросу об инновационно-инвестиционной привлекательности субъектов хозяйствования / А.В. Сериков, Е.А. Бурлака // Бізнес Інформ. — 2011. — № 3. — С. 53–58.

67.Снопенко М.Г., Чорна О.Ю. Підвищення інвестиційної привабливості регіону: матеріали XXII міжнародної науково-технічної конференції «Технологія-2019» (26 - 27 квітня 2019 р. м. Сєвєродонецьк). – СНУ ім.В.Даля, 2019. – С.152-153.

68.Стеценко А., Бениксов Е. Раскрытие информации и поддержание инвестиционного имиджа. // Рынок ценных бумаг №5 (140), 1999, с. 88-92.

69.Ткаченко В.Г. Инвестиционные и инновационные процессы в АПК Украины в условиях аграрной реформы: монография. – Луганск: Книжковий світ, 2010. – 272 с.

70.Ткачик Ф.П. Інвестиційний потенціал регіону: сутність, компоненти та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Ф.П. Ткачик – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/27_SSN_2012/Economics/13_117095.doc.htm.

71.Трансформації системи економічної безпеки підприємства: монографія / Є. А. Івченко. – Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. – 420 с.

- 72.Тумусов Ф.С. Инвестиционный потенциал региона: Теория. Проблемы. Практика / Ф.С. Тумусов. – М. : “Экономика”, 1999. – 272 с.
- 73.Харківська область у 2007 році /статистичний щорічник/ Головне управління статистики у Харківській області/ за ред. М.Л. Чмихала. - Харків. - 2008.–588с.
- 74.Щур Р.І. Взаємозв'язок основних складових інвестиційного розвитку економіки / Р.І. Щур // Організація виробництва та агробізнесу. – 2010 - № 2. – С. 166 – 172.
- 75.Матвієнко П. Узагальнююча оцінка розвитку регіонів / П. Матвієнко // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 26–35.
76. Мелих О.В. Формування та оцінювання інвестиційних рішень промисловими підприємствами на засадах контролінгу [Текст] : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.04 / О.В. Мелих. – Одеса, 2015. – 26 с.
77. Мельник Л. Г. Економіка розвитку [Текст] : монографія / Л. Г. Мельник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 662 с.
78. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / Національний інститут проблем міжнародної безпеки ; За ред. А.І. Сухорукова. – Київ, 2003. – 64 с.
79. Мискіна О. О. Вплив оподаткування на активізацію інвестиційної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О.О. Мискіна; Національний університет ДПС України. – Ірпінь, 2014. – 25 с.
- 80.Лещук Г.В. Теоретично-методологічні засади інвестиційного контролінгу / Г.В. Лещук, В.С. Жила // Науковий вісник Ужгородського національного університету : зб. наук. праць / Ужгородський національний університет. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Вип. 6. – Ч. 2. – С. 46-51.
81. Лещук Г.В. Теоретично-практичні засади трансформації інвестиційного ринку України / Г.В. Лещук // Економічний простір: Збірник наукових праць. – № 60. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2012. – С. 68 – 76.

82.Мусіна Л. Основні положення переходу до економіки знань: перспективи для України / Л. Мусіна // Економіка і прогнозування. – 2003. – №3. – С. 78-87.

83.Хамініч С. Проблеми та пріоритети конкурентоспроможності економіки України / С. Хамініч // Економіст. – 2007. – №2. – С. 22-24.

84. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки : [кол. монографія] / [Лібанова Е. М., Макарова О. В., Курило І. О. та ін.] ; за ред. Е. М. Лібанової. – К. : НАН України. Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи, 2012. – 320 с.

85. Рожко О. Д. Інноваційно-інвестиційна спрямованість бюджетної політики в Україні / О. Д. Рожко // Фінанси України. – 2011. – №1. – С. 64-72.

86. Дмитрів В. І. Вплив податкової політики на стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів в Україні // Сталий розвиток України – 2011. – №1. – С. 151-154.

87. Демчишак Н. Б. Джерела фінансування інвестиційної діяльності в умовах відкритості економіки / Н. Б. Демчишак // Збірник наукових праць Національного університету ДПСУ. – 2009. – №2. – С. 46-55.

88. Захарін С. Фінансові інструменти активізації інвестиційної та інноваційної діяльності / С. Захарін // Економіка України. – 2010. – №12 (589). – С. 48–58.

89. Цадо Г. В. Сутність та значення інвестиційно-інноваційних процесів в системі регіонального розвитку / Г. В. Цадо // Інноваційна економіка. – 2011 – №1 – С. 154-160.

90. Кузнєцова А. Я. Фінансові механізми стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності : [монографія] / А. Я. Кузнєцова . – Львів : Львів. банків. ін-т НБУ, 2004. – 279 с.